

ΕΘΝΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ &
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΙΘ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΜΗΜΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

Ενδοπεριφερειακές ανισότητες και περιφερειακή πολιτική.
Το παράδειγμα της Αττικής κατά την 3^η και 4^η προγραμματική περίοδο.
Μια κριτική προσέγγιση.

(«Η Μητροπολιτική Αθήνα και η έρημος της Αττικής»)

Επιβλέπων:

Καθηγητής Ναπολέων Μαραβέγιας

Σπουδαστής:

Δημήτριος Μπουρίκος

ΑΘΗΝΑ - 2008

«Η Μητροπολιτική Αθήνα και η έρημος της Αττικής»*

*Κατ' αναλογία του «Paris et le desert francais», F.G. Gravier (1958)

“....the fashionable thinker is, in the main, a prisoner of his fashion...as the fashionable thinker is a prisoner of his fashion, the expert is a prisoner of his specialization. And it is the freedom from intellectual fashions and specializations that makes science and rationality possible...”

Karl Popper (1994), The myth of framework. In defence of science and rationality, Routledge: London and New York.

Η παρούσα εργασία αφιερώνεται στη σύντροφο της ζωής μου
Νικολέττα

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....	5
Περίληψη.....	7
Abstract.....	8
Εισαγωγή.....	9
 Κεφάλαιο 1. Περιφερειακή πολιτική και ανισότητες.....	12
 Κεφάλαιο 2. Η Περιφέρεια Αττικής στο ΚΠΣ II (2000_2006) και στο ΕΣΠΑ (2007_2013).	23
Εισαγωγικά	23
2.1. ΚΠΣ III (2000_2006) και Αττική.....	24
2.2. ΕΣΠΑ 2007-2013 και Αττική.....	28
 Κεφάλαιο 3. Ενδοπεριφερειακές ανισότητες και Αττική.....	35
 Συμπερασματικές σκέψεις.....	48
 Βιβλιογραφία.....	51
Ελληνόγλωσση	51
Ξενόγλωσση	52
Πηγές.....	52
Διαδίκτυο.....	53
 Παράρτημα Ι. Στοιχεία ΠΕΤΑ για κατανομή πόρων ανά ΟΤΑ, 2000-2006.....	54
Παράρτημα ΙΙ. ΟΤΑ Περιφέρειας Αττικής: Στοιχεία Απογραφής 2001 για την απασχόληση, την ανεργία, τους νέους ανέργους και το μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό.....	62
Παράρτημα ΙΙΙ: Υπολογισμός Δεικτών Πληθυσμιακής βαρύτητας, Χρηματοδοτικής βαρύτητας και «Εύνοιας» ανά Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και ΟΤΑ ά βαθμού στην Περιφέρεια Αττικής.....	72

Συντομογραφίες

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΠ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
κ.κ.ΑΕΠ	Κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΚΕΔΚΕ	Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος
ΚΕΠΕ	Κέντρο Οικονομικών Ερευνών και Προγραμματισμού
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΜΑΔ	Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΣυνθΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣυνθΕΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΤΕΔΚ	Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων
ΤΕΠ	Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

Πίνακες

Πίνακας 2.1: Κατανομή προϋπολογισθέντων πόρων ΚΠΣ ΙΙΙ (2000-2006) ανά ΕΠ	24
Πίνακας 2.2.: ΠΕΠ Αττικής 2000-2006 κατά άξονα και χρηματοδοτική βαρύτητα	26
Πίνακας 2.3. : Κατανομή προϋπολογισθέντων πόρων ΕΣΠΑ (2007-2013) ανά ΕΠ	28
Πίνακας 2.4.: ΠΕΠ Αττικής 2007-2013 κατά άξονα και χρηματοδοτική βαρύτητα	32
Πίνακας 3.1: Στοιχεία κατανομής και δείκτες, Αττική (ΚΠΣ ΙΙΙ)	37
Πίνακας 3.2. Προϋπολογισθείσες δαπάνες ανά κάτοικο και άνεργο σε σχέση με το μέσο φορολογικό εισόδημα στους ΟΤΑ της Αττικής	47

Διαγράμματα

Διάγραμμα 2.1.: Αναδιανεμητικός χαρακτήρας ΠΕΠ, 1989-1993	33
Διάγραμμα 2.1α.:Αναδιανεμητικός χαρακτήρας ΠΕΠ, 2007-2013	33
Διάγραμμα 3.1.: Δείκτης εύνοιας ΟΤΑ Δυτικής Αττικής, 2000-2006	38
Διάγραμμα 3.2.: Δείκτης εύνοιας ΟΤΑ Ανατολικής Αττικής, 2000-2006	40
Διάγραμμα 3.3: Δείκτης εύνοιας ΟΤΑ Αθηνών, 2000-2006	42
Διάγραμμα 3.4.: Δείκτης εύνοιας ΟΤΑ Πειραιώς, 2000-2006	43

Περίληψη

Η μελέτη των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων (και γενικά των περιφερειακών ανισοτήτων) είναι σχετικά «παραμελημένη» μπροστά στο ειδικό βάρος της επιδίωξης για εθνική σύγκλιση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν και η σύγκλιση της χώρας μας με το μέσο όρο της ΕΕ σε επίπεδο κατά κεφαλή ΑΕΠ γίνεται πραγματικότητα, η σύγκλιση των περιφερειών μας αποτελεί ζητούμενο. Οι ανισότητες είναι ευρείες όχι μόνο με όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ αλλά και με όρους κοινωνικών υποδομών και ποιότητας ζωής. Σε ποιο βαθμό οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες λαμβάνονται υπόψη στα επιμέρους περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα; Στη βάση αυτού του κεντρικού ερωτήματος: α) περιγράφεται συνοπτικά η θεωρητική άποψη για τη σχέση ανισοτήτων και ανάπτυξης, β) διατυπώνονται βασικές παραδοχές για την εξέλιξη των περιφερειακών ανισοτήτων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, γ) περιγράφεται συνοπτικά η θέση της Αττικής στο συνολικό προγραμματισμό του ΚΠΣ ΙΙΙ (2000-2006) και ΕΣΠΑ (2007-2013) και αναλύεται η χρηματοδοτική βαρύτητα των αξόνων για τις εσωτερικές ανισότητες στα αντίστοιχα ΠΕΠ Αττικής, δ) καταδεικνύεται η τάση ανατροπής της αναδιανεμητικής διάστασης των ΠΕΠ (δηλαδή της τάσης να ευνοούνται χρηματοδοτικά οι Περιφέρειες με το χαμηλότερο κ.κ.ΑΕΠ), και ε) αναλύονται στοιχεία για τους συγχρηματοδοτούμενους πόρους σε επίπεδο ΟΤΑ της Περιφέρειας Αττικής (περίοδος ΚΠΣ ΙΙΙ, 2000-2006) σε συσχέτιση με στοιχεία για τον πληθυσμό, την ανεργία και το φορολογικό εισόδημα. Βασικό ερευνητικό αποτέλεσμα της εργασίας μας είναι ότι η κατανομή των συγχρηματοδοτούμενων πόρων ανά ΟΤΑ αποκαλύπτουν την ύπαρξη «παράδοξων» φαινομένων, όπου το πληθυσμιακό κριτήριο, η ανεργία και τα εισοδήματα ερμηνεύουν ελάχιστα την υπάρχουσα κατανομή.

Λέξεις-κλειδιά:

Περιφερειακές ανισότητες, ΚΠΣ ΙΙΙ, ΕΣΠΑ, αναδιανομή

Abstract

The study of intra-regional inequalities (and regional inequalities in general) is relatively ignored, to some degree because of focus on national convergence with the rest of the European Union. Our country's convergence with the European Union (in terms of GDP per capita) does not entail convergence among Greek regions. Inequalities inside Greece are widespread not only in GDP per capita but also in access to social infrastructure and overall quality of life. To what extent regional inequalities are been taken into account in regional operational programs? In order to answer this question, we put forward a brief description of the main theoretical approaches on relationship between inequalities and growth and an outline of Attica's position in Common Support Framework III and National Strategic Reference Framework 2007-2013. Then we analyze data on CSF III funds among NUTS 3 and local municipalities in Attica, correlated with data on population, unemployment and income. Our analysis is indicative of some paradoxes in CSF III funds allocation as some of the more affluent municipalities take much more money per resident than some of the least affluent municipalities (mainly located in Western Attica and western part of the metropolitan Athens).

Key-words:

Regional and intra-regional inequalities, CSF III 2000-2006, NSRF 2007-2013

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να διερευνήσει το ζήτημα των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και του ρόλου τους στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των συγχρηματοδοτούμενων έργων στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Η διερεύνηση αυτή ακολουθεί της εξής στρατηγική: αρχικά παρουσιάζει συνοπτικά τη σχέση των ανισοτήτων και της ανάπτυξης στη βάση σχετικών θεωρητικών παραδειγμάτων (σχολών σκέψης) και το ρόλο των ανισοτήτων στην περιφερειακή πολιτική με αναφορές στο εγχώριο και ευρωπαϊκό επίπεδο, έπειτα παρουσιάζονται βασικά στοιχεία για τη θέση των ΠΕΠ Αττικής στο συνολικό αναπτυξιακό προγραμματισμό της χώρας (κατανομές στο σύνολο ΚΠΣ ΙΙΙ και ΕΣΠΑ), καθώς και η διάρθρωση των ΠΕΠ Αττικής ανά άξονα προτεραιότητας· τέλος, παρουσιάζονται τα βασικά αποτελέσματα της επεξεργασίας δεδομένων για τους προϋπολογισθέντες συγχρηματοδοτούμενους πόρους ανά οργανισμό νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης στην Αττική κατά την περίοδο 2000-2006.

Αναλυτικότερα, η εργασία αποτελείται από τρία επιμέρους κεφάλαια και ένα εκτεταμένο παράρτημα με παράθεση αναλυτικών στοιχείων ανά ΟΤΑ και σχετικών δεικτών. Το *πρώτο κεφάλαιο* ασχολείται με τη διερεύνηση της σχέσης ανισοτήτων και ανάπτυξης και το ρόλο των ανισοτήτων στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής. Διακρίνονται σχολές σκέψης και διατυπώνονται τα βασικές προτάσεις (δεδομένα και παραδοχές) για τη μέχρι σήμερα σύγκλιση των περιφερειών (εγχώριο και ευρωπαϊκό επίπεδο) με ιδιαίτερη έμφαση στις διευρυμένες περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα και το ειδικό βάρος της Αττικής. Το συγκεκριμένο κεφάλαιο αντλεί υλικό τόσο από την υπάρχουσα βιβλιογραφία όσο και από εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Το *δεύτερο κεφάλαιο* αποτελεί και συνοπτική περιγραφή της θέσης της Αττικής κατά την τρίτη και τέταρτη προγραμματική περίοδο. Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται οι κατανομές του ΚΠΣ ΙΙΙ και του ΕΣΠΑ ανά επιχειρησιακό πρόγραμμα και οι κατανομές των αντίστοιχων ΠΕΠ Αττικής ανά άξονα προτεραιότητας, με έμφαση στην ύπαρξη μέτρων για την άρση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων. Επίσης, διερευνάται και συνολικά η αναδιανεμητική διάσταση των ΠΕΠ στη βάση εξέτασης συσχέτισης των

κατά κεφαλήν δαπανών των ΠΕΠ ανά κάτοικο και του κ.κ.ΑΕΠ κάθε περιφέρειας. Η ανάλυση αυτή στηρίζεται στην ήδη υπάρχουσα εργασία του Ψυχάρη (2004) για τις τρεις πρώτες προγραμματικές περιόδους, με ίδια προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης και στην τέταρτη προγραμματική περίοδο (ΕΣΠΑ 2007-2013).

Το *τρίτο κεφάλαιο* ασχολείται ειδικότερα με τη διερεύνηση της αναδιανεμητικής διάστασης στην κατανομή των πόρων των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων (ΚΠΣ III, 2000-2006) μεταξύ των ΟΤΑ α' και β' βαθμού. Αναλυτικότερα, χρησιμοποιούνται τα σχετικά στοιχεία της ΚΕΔΚΕ/ΠΕΤΑ για τις δαπάνες (προϋπολογισμός) από τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα για την περίοδο 2000-2006 σε συνδυασμό με στοιχεία για τον πληθυσμό (ΕΣΥΕ, 2001), την ανεργία (ΕΣΥΕ, 2001) και το φορολογικό εισόδημα (ΚΕΠΥΟ, 2003). Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν και αναλύθηκαν με τη χρήση του Microsoft Excel (του εργαλείου data analysis: περιγραφική στατιστική, ανάλυση συσχέτισης και ανάλυση παλινδρόμησης). Στη βάση αυτών των στοιχείων, οικοδομήθηκαν τρεις δείκτες για συγκριτική μελέτη των ΟΤΑ σε νομαρχιακό επίπεδο: δείκτης πληθυσμιακής βαρύτητας, δείκτης χρηματοδοτικής βαρύτητας και δείκτης «εύνοιας» (χρηματοδοτική βαρύτητα / πληθυσμιακή βαρύτητα*100). Η συγκριτική ανάλυση στο σύνολο της Περιφέρειας γίνεται με δείγμα 37 ΟΤΑ α' βαθμού (για τους οποίους διαθέτουμε πλήρης στοιχεία) και προς τούτο χρησιμοποιούνται οι δαπάνες ανά κάτοικο και το μέσο φορολογικό εισόδημα. Η βασική διαπίστωση της ανάλυσης είναι ότι και μεταξύ των ΟΤΑ, οι κατανομές των πόρων δεν ερμηνεύονται παρά ελάχιστα από το πληθυσμιακό κριτήριο και την ανεργία, ενώ καταγράφεται και αντίστροφη αναδιανομή, καθώς ευημερούντες ΟΤΑ συγκεντρώνουν περισσότερους πόρους συγκριτικά με λιγότερο ευημερούντες ΟΤΑ («υποβαθμισμένοι Δήμοι»).

Επίσης, παρατίθενται τρία *παραρτήματα* που περιλαμβάνουν αναλυτικά στοιχεία για την κατανομή πόρων ανά ΟΤΑ (2000-2006), τους δείκτες πληθυσμιακής βαρύτητας, χρηματοδοτικής βαρύτητας και εύνοιας, καθώς και των στοιχείων για την ανεργία, την απασχόληση και το μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

Τέλος, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι η εκπόνηση της παρούσας εργασίας ωφελήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τα μαθησιακά ερεθίσματα και την παροχή υποστήριξης από τον επιβλέποντα Καθηγητή Ναπολέοντα Μαραβέγια. Η επιστημονική καθοδήγηση και η ηθική στήριξη του ήταν ιδιαίτερα πολύτιμη. Σημαντική, επίσης, για τον γράφοντα υπήρξε η συμβολή των εισηγήσεων του Δρ. Γιώργου Ανδρέου στο μάθημα της περιφερειακής πολιτικής και η καθοδήγηση και στήριξη της Δρ. Βίλμας

Σινάνογλου στο πλαίσιο του Σεμιναρίου για την Περιφερειακή Πολιτική. Οι παρατηρήσεις, τα σχόλια και οι εν γένει τοποθετήσεις τους βοήθησαν τον γράφοντα να βελτιώσει την τεκμηρίωση της παρούσας εργασίας, αλλά γενικότερα εμπλούτισαν και ενθάρρυναν το ενδιαφέρον για τα θέματα περιφερειακής πολιτικής και ανάπτυξης. Ασφαλώς, τα όποια λάθη και παραλείψεις της παρούσας εργασίας βαρύνουν αποκλειστικά τον γράφοντα.

Κεφάλαιο 1. Περιφερειακή πολιτική και ανισότητες.

Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση της περιφερειακής πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι μια πολύπλοκη, πολυδιάστατη και εξαιρετικά ευαίσθητη σε ιδεολογικές επιρροές διαδικασία. Οι στόχοι και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής υπακούουν επομένως στην παραπάνω «φύση» της εν λόγω δημόσιας πολιτικής, ακόμα και αν κάποιες επιλογές καθορίζονται σε ανώτατο πολιτικό και πολιτειακό επίπεδο.

Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, το Σύνταγμα καθορίζει τα βασικά συστατικά ενός προτύπου περιφερειακής πολιτικής μέσω των άρθρων 101 και 106. Στο άρθρο 101(παρ. 1 και 2) διατυπώνεται η θεμελιώδης αρχή διοικητικής οργάνωσης στη βάση του αποκεντρωτικού συστήματος και της διοικητικής διαίρεσης της χώρας στη βάση γεωοικονομικών, κοινωνικών και συγκοινωνιακών συνθηκών. Επίσης,, καθορίζεται η γενική αποφασιστική αρμοδιότητα των περιφερειακών οργάνων του κράτους για τις υποθέσεις της περιφέρειάς τους (παρ.3) με τα κεντρικά όργανα να διατηρούν την εξουσία των γενικών κατευθύνσεων, του συντονισμού και του ελέγχου νομιμότητας των περιφερειακών οργάνων.

Η συγκεκριμένη θεσμική συγκρότηση της Περιφερειακής Διοίκησης της χώρας συνδέεται άμεσα με τη μέχρι σήμερα εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής και των επιπτώσεών της, αφού ουσιαστικά οι περιφερειακές αρχές δεν αποφασίζουν για το ρόλο και τη συμβολή της περιφέρειάς τους στη συνολική περιφερειακή ανάπτυξη, αλλά απλώς συμμετέχουν ως ένα βαθμό γνωμοδοτικά και σε κάποιο μεγαλύτερο βαθμό εκτελεστικά στην εφαρμογή πολιτικών σχεδιασμένων και αποφασισμένων από κεντρικές διοικητικές αρχές (πχ., Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών). Εκτός του καθορισμού της περιφερειακής συγκρότησης της χώρας, στο Σύνταγμα ορίζονται και κάποιες βασικές αρχές-προτεραιότητες για την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 101 (ερμηνευτική δήλωση) ορίζεται ότι ο κοινός νομοθέτης και η διοίκηση όταν δρουν κανονιστικά έχουν υποχρέωση να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες των νησιωτικών περιοχών, ενώ στο άρθρο 106 παρ.1 ορίζεται ότι το Κράτος λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών. Τέλος, σε πολιτικό επίπεδο, η συγκρότηση Υπουργείων με περιφερειακή (και όχι μόνο τομεακή-κλαδική)

διάσταση, όπως το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης (και το πρώην Υπουργείο Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής) είναι χαρακτηριστική για την επιρροή των περιφερειακών ζητημάτων στην οργάνωση των κρατικών υπηρεσιών και την εκπόνηση πολιτικών. Ωστόσο, τόσο οι συνταγματικές προβλέψεις¹ όσο και η λειτουργία ειδικών υπηρεσιών δεν αποκαλύπτει παρά ελάχιστα για το περιεχόμενο των πολιτικών και ειδικότερα για τη θεώρηση του περιφερειακού ζητήματος, το πρότυπο πολιτικής και, ακόμα περισσότερο, την επίπτωση των πολιτικών στο περιφερειακό ζήτημα.

Στο ευρωπαϊκό επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, επίσης η περιφερειακή πολιτική καθορίζεται «συνταγματικά», δηλαδή σε ανώτατο κανονιστικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, αναφορές γίνονται τόσο στη ΣυνθΕΕ όσο και στη ΣυνθΕΚ.² Αναλυτικότερα, στη ΣυνθΕΕ (προοίμιο) διατυπώνεται η *βούληση των κρατών μελών να επιτύχουν την ενίσχυση και σύγκλιση των οικονομιών τους και τίθεται ως στόχος (άρθρο 2 παρ.1) η προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου και ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και η επιτυχία ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης, ιδίως με τη δημιουργία ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα, με την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και με την ίδρυση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.*

Στη ΣυνθΕΚ τίθεται εναργέστερα ο στόχος της συνοχής σε περιφερειακό επίπεδο και καθορίζεται αντίστοιχη πολιτική. Αναλυτικότερα, στο προοίμιο της ΣυνθΕΚ διατυπώνεται η *βούληση των κρατών μελών να προωθήσουν την αρμονική τους ανάπτυξη, μειώνοντας τις υφιστάμενες ανισότητες μεταξύ των διαφόρων περιοχών και την καθυστέρηση των λιγότερο ευνοημένων. Ο στόχος της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής αναφέρεται μεταξύ των συστατικών της βασικής αποστολής της Κοινότητας (άρθρο 2 ΣυνθΕΚ) και η αντίστοιχη πολιτική εξειδικεύεται στον Τίτλο XVII (άρθρα 158-162). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη μείωση μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των*

¹ Το ζήτημα της «ενσωμάτωσης των συνταγματικών κανόνων, αρχών και κατευθύνσεων» στην εφαρμογή της εκάστοτε πολιτικής συνδέεται ή αντανάκλα το βαθμό κανονιστικής ποιότητας του Συντάγματος, δηλαδή το βαθμό που «...το περιεχόμενο του Συντάγματος αποτελείται από επιτακτικούς κανόνες δικαίου και όχι αόριστες διακηρύξεις αδιευκρίνιστων προθέσεων, γενικών διατυπώσεων και εκτιμήσεων...» (Χρυσόγονος Κ.: 2003, σελ. 33). Εργαλείο πολιτικής για την ουσιαστική ενσωμάτωση των προβλέψεων του Συντάγματος για την περιφερειακή ανάπτυξη (πχ., μέριμνα υπέρ ορεινών, νησιωτικών και παραμεθωρίων περιοχών) θα ήταν η εφαρμογή της *ανάλυσης κανονιστικών επιπτώσεων* στα νομοθετήματα και τις πολιτικές, διαδικασία που μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει πραγματικότητα στη χώρα μας. Η μεν ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων προβλέπεται με πρωθυπουργική εγκύκλιο αλλά δεν εφαρμόζεται, ενώ η ανάλυση επιπτώσεων των πολιτικών «χάνεται» στη γενικότερη έλλειψη μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης των πολιτικών (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν επιμέρους νησίδες αξιολόγησης σε συγκεκριμένα έργα, πχ. Δημιουργία της Εγνατίας Οδού: <http://observatory.egnatia.gr>).

² Όλες οι παραπομπές και οι αναφορές του κυρίως κειμένου στις Συνθήκες που διέπουν την ευρωπαϊκή ενοποίηση στηρίζονται στη δημοσίευση των αντίστοιχων κειμένων τους στο Δαγτόγλου Π. (2002), *Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες μετά τη Συνθήκη της Νίκαιας*, Α. Σάκκουλας: Αθήνα-Κομοτηνή.

διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών ή νήσων, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών περιοχών (άρθρο 158 παρ.2). Ορίζεται επίσης ως οριζόντια αρχή η συμπερίληψη των στόχων της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής κατά την εφαρμογή της εσωτερικής αγοράς και των λοιπών κοινοτικών πολιτικών (άρθρο 159 παρ.1) και ως μέσα υλοποίησης αναφέρονται τα Διαρθρωτικά Ταμεία³, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και άλλα χρηματοδοτικά μέσα, ενώ ορίζεται ότι το Ταμείο Συνοχής συμμετέχει σε σχέδια περιβάλλοντος και διευρωπαϊκών δικτύων στον τομέα των μεταφορών (άρθρο 161 παρ.2).

Η παρακολούθηση της πολιτικής (monitoring) και η αξιολόγηση των επιτευγμάτων της (evaluation) γίνεται μέσω της εκπόνησης εκθέσεων (Cohesion Reports) και ενδιάμεσων εκθέσεων προόδου (Cohesion Progress Reports).⁴ Επιπρόσθετα, η μέριμνα για το περιφερειακό ζήτημα αντανακλάται και σε μια σειρά άλλων θεσμικών και πολιτικών προβλέψεων. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τη δημιουργία της Επιτροπής Περιφερειών (με γνωμοδοτικό ρόλο), το ρόλο της χωρικής-περιφερειακής διάστασης της κοινής αγροτικής πολιτικής, τη σημασία των παραμεθόριων-συνοριακών περιοχών στην εφαρμογή της πολιτικής του χώρου ελευθερίας και ασφάλειας (πολιτική ασύλου, μεταναστευτική πολιτική), τις παρεκκλίσεις της κοινής πολιτικής μεταφορών για ορισμένες περιοχές, τις ειδικές προβλέψεις για τις κρατικές ενισχύσεις σε ορισμένες περιοχές (με χαμηλό βιοτικό επίπεδο ή σοβαρή υποαπασχόληση), τα διευρωπαϊκά δίκτυα, τα υπερπόντια εδάφη.⁵

Και στην περίπτωση των Συνθηκών της ευρωπαϊκής ενοποίησης ισχύει η παρατήρηση για το βαθμό κανονιστικής ποιότητας, όπως και στην περίπτωση των προβλέψεων των εθνικών συνταγμάτων. Στην περίπτωση δε της ΕΕΕ, η διαπίστωση αυτή αποκτά ακόμα μεγαλύτερη ισχύ δεδομένης της σύμπραξης 27 κρατών μελών με διαφορετικές πολιτικές και πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης, αλλά και της ποικιλίας ερμηνειών για την οικονομική και κοινωνική συνοχή.⁶

³ ΕΓΤΠΕ-Τμήμα Προσανατολισμού, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο κα Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

⁴ Στο πλαίσιο προετοιμασίας των εκθέσεων διενεργούνται αξιολογήσεις επιπτώσεων και αποτελεσμάτων με εξειδίκευση ανά κράτος μέλος και περιφέρειες παρέμβασης (NUTS 2).

⁵ Αναφορές και προβλέψεις με χωρικό-περιφερειακό χαρακτήρα γίνονται και σε σειρά δηλώσεων και πρωτοκόλλων που συναρτώνται με τις Συνθήκες που διέπουν την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

⁶ Βλέπε αναλυτικά τόσο για τη σύγκριση του όρου της συνοχής στην ευρωπαϊκή ενοποίηση όσο και για τις βασικές φιλοσοφίες-ερμηνείες τη μελέτη του Ανδρέου Γ. (2002), «Συνοχή και διαρθρωτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Κείμενα Εργασίας 2, Πανεπιστήμιο Αθηνών / Τμήμα ΠΕΔΔ/ ΜΠΣ Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές, Παπαζήσης: Αθήνα.

Είναι εμφανές τόσο από τις θεσμικές προβλέψεις στη χώρα μας για την περιφερειακή ανάπτυξη όσο και από τις αντίστοιχες σε επίπεδο ΕΕ ότι οι στόχοι της περιφερειακής πολιτικής, ακόμα περισσότερο δε ο στόχος της αντιμετώπισης των ανισοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο, δεν είναι ούτε δεδομένοι ούτε εύκολα καθορισμένοι και μετρήσιμοι. Η έλλειψη αυτή καθιστά την όποια διερεύνηση των επιπτώσεων της περιφερειακής πολιτικής ιδιαίτερα δύσκολη άσκηση, καθώς τα κριτήρια αξιολόγησης ποικίλλουν ενώ οι πηγές πληροφόρησης και τα πραγματικά δεδομένα είτε δεν είναι ολοκληρωμένα είτε δεν είναι διαθέσιμα.

Η παραπάνω δυσχέρεια γίνεται ακόμα πιο εμφανής στην εξέταση του ρόλου των ανισοτήτων στο σχεδιασμό, εφαρμογή και αξιολόγηση της περιφερειακής πολιτικής (εθνικής και ευρωπαϊκής) όσο και στην εξέταση ειδικών πτυχών-επιπτώσεων της άσκησης της κοινοτικής πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σε εθνικό χωρικό πλαίσιο. Παρά το γεγονός ότι η αντιμετώπιση των ανισοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο διακηρύσσεται άμεσα (ΕΕ) ή έμμεσα (Ελλάδα), η εφαρμογή των πολιτικών φαίνεται να στηρίζεται στην άποψη ότι η ανάπτυξη θα οδηγήσει και στη μείωση των ανισοτήτων (αναπτυξιακών = εισοδηματικών) και όχι από τη θεώρηση της μείωσης των ανισοτήτων μέσω της περιφερειακής πολιτικής ως στόχο αυτοδύναμου (λόγοι κοινωνικής-περιφερειακής δικαιοσύνης) αλλά και μέσο προώθησης της αναπτυξιακής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, εισερχόμαστε στο κεντρικό θεωρητικό ερώτημα για τη σχέση της ανάπτυξης και των ανισοτήτων.

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία και ερευνητική παραγωγή μάλλον κάνει πιο πολύπλοκη τη διερεύνηση της σχέσης των δυο μεταβλητών (ανάπτυξης και ανισοτήτων) παρά μας οδηγεί σε στέρεα και αμετάβλητα συμπεράσματα. Οι όποιες εκτιμήσεις και συσχετίσεις των δυο μεταβλητών είναι ιδιαίτερα «ευαίσθητες» ανάλογα με τις υιοθετούμενες μεθοδολογίες, τα επίπεδα περιφερειακής ανάλυσης (πχ., περιφέρειες, νομοί, αστικές συγκεντρώσεις) και τα διαθέσιμα στοιχεία-δεδομένα. Συνοπτικά μπορούμε να πούμε ότι ανισότητες σε χωρικό επίπεδο οφείλονται σε ένα πολυδιάστατο πλέγμα παραγόντων, όπως κοινωνικοί παράγοντες, θεσμικοί- πολιτικοί, οικονομικοί, ιστορικοί αναπτυξιακοί, πολιτιστικοί και περιβαλλοντικοί.⁷

Η ενασχόληση με μια μόνο αιτία ή ένα συγκεκριμένο πλέγμα αιτιών αποτελεί το βασικό παράδειγμα επιμέρους σχολών σκέψης. Οι κλασικές θεωρίες⁸ αποδίδουν τις

⁷ Βλέπε κάπως πιο αναλυτικά Κόνσολας Ν. (1997), Χατζημιχάλης Κ. (1992), Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ. (2004),

⁸ Λαγός Δ. (2007), σελ. 53-67.

περιφερειακές οικονομικές ανισότητες στην έλλειψη ή την αφθονία πόρων (φυσικών πόρων, πρώτων υλών, κεφαλαίων, αποθέματος δεξιοτήτων) και θεωρούν τη σύγκλιση μια αυτόματη και νομοτελειακή διαδικασία, γεγονός που καθιστά τις όποιες δημόσιες παρεμβάσεις περιττές ή ακόμα και στρεβλωτικές της οικονομικής διαδικασίας. Επίσης, καταδεικνύεται ο ρόλος της εξαγωγικής δραστηριότητας των περιφερειών, καθώς και των περιφερειακών συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Η νεοκλασική σχολή σκέψης⁹ δεν αγνοεί τις περιφερειακές ανισότητες, ωστόσο τις θεωρεί βραχυχρόνιες ανισορροπίες που τείνουν να ελαχιστοποιούνται με τη κίνηση των παραγωγικών συντελεστών στο χώρο (εξίσωση ποσοστών κέρδους). Οι ανισότητες εδώ αποτελούν μια δυσλειτουργία της αγοράς και ειδικότερα της προσαρμογής ζήτησης και προσφοράς. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, δικαιολογημένη ως ένα βαθμό θεωρείται εκείνη η δημόσια παρέμβαση που ευνοεί την άρση των εμποδίων κινητικότητας των παραγωγικών συντελεστών (πχ., υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών). Η κεϋνσιανή σχολή σκέψης¹⁰ αρνείται τους αυτοματισμούς των προηγούμενων θεωρήσεων και τη νομοτελειακή-γραμμική σχέση μεταξύ αγοράς και σύγκλισης των εισοδημάτων, προωθώντας και το ρόλο της ενεργητικής δημόσιας παρέμβασης. Στο πλαίσιο αυτό διατυπώνονται απόψεις για την άνιση περιφερειακή ανάπτυξη (συσσωρευτική διαδικασία αποκλίνουσας ανάπτυξης), τη σημασία ενίσχυσης της εξαγωγικής βάσης της περιφέρειας (αναμένοντας διάχυση πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων), η σημασία της τομεακής διάρθρωσης (παραγωγικότερος τριτογενής τομέας), φαινόμενα δυϊσμού (εδαφικού-χωρικού, κοινωνικού, τεχνολογικού).

Η φιλελεύθερη εξελικτική σχολή¹¹ εντοπίζει οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομίας της αγοράς, αναγνωρίζει τον άνισο και μη ομοιόμορφο χωρικό χαρακτήρα τους και προσανατολίζεται στη δημόσια παρέμβαση για την επίτευξη της εξισορρόπησης. Ειδικότερες θεωρίες κάνουν λόγο για τη σωρευτική αιτιότητα των ανισορροπιών (οι οικονομικές δυνάμεις της αγοράς αυξάνουν σωρευτικά τις περιφερειακές ανισότητες), τη σημασία ενίσχυσης συγκεκριμένων τομέων-κλειδιά και όχι γενικά των βραδυπορουσών περιφερειών, τη συμβολή των πόλων ανάπτυξης ως βασικών περιφερειακών αναπτυξιακών εργαλείων, τον «κύκλο ζωής» των περιφερειακών ανισοτήτων σε συνάρτηση με την αναπτυξιακή διαδικασία. Ιδιαίτερη θέση κατέχει η θεωρία της ενδογενούς ανάπτυξης που στηρίζεται στην κινητοποίηση

⁹ Λαγός Δ. (2007), σελ. 69-85.

¹⁰ Λαγός Δ. (2007), σελ. 87-110.

¹¹ Λαγός Δ. (2007), σελ. 111-171.

όλων των περιφερειακών πόρων σε χωρικό επίπεδο με στόχο την εγκαθίδρυση συνεργατικών δικτύων, τη διασπορά των δραστηριοτήτων τριτογενούς τομέα και απορρόφηση των καινοτομιών σε ένα περιβάλλον συμμετοχικότητας και αυτονομίας (bottom-up approach). Τέλος, επισημαίνονται οι επιπτώσεις των οικονομιών συγκέντρωσης, των επιχειρηματικών συστάδων (clusters), της γεωγραφίας, των οικονομιών κλίμακας και του κοινωνικού κεφαλαίου.

Η ριζοσπαστική προσέγγιση¹² αναφέρεται στις μαρξιστικές και νεομαρξιστικές προσεγγίσεις. Στο πλαίσιο αυτό, οι ανισότητες αντιμετωπίζονται ως εγγενές στοιχείο του καπιταλισμού και της επέκτασής του. Ειδικότερα, γίνεται λόγος για τη χωρική δομή ως αντανάκλαση της κοινωνικής δομής, το ρόλο του χώρου ως παράγοντα διαμόρφωσης της κοινωνικής πραγματικότητας, τη συσσώρευση κεφαλαίου και τη δημιουργία ανισοτήτων λόγω του ιμπεριαλισμού, (εξάρτηση- υπανάπτυξη), την άνιση ανταλλαγή.

Η αναλυτική και ερμηνευτική σημασία όλων των σχολών σκέψης συναντά συγκεκριμένους περιορισμούς: απλοποίηση της πραγματικότητας μέσω ανάλογων παραδοχών (πχ., τέλει ανταγωνισμός, συμμετρία πληροφόρησης), μονομέρεια στο πεδίο ανάλυσης των παραγόντων, μεθοδολογικές ακαμψίες, ελλείμματα εμπειρικής τεκμηρίωσης. Με άλλα λόγια, όλα τα προτεινόμενα παραδείγματα συνιστούν σχήματα για προσεκτική ανάλυση και αξιολόγηση και όχι εργαλεία εγκαθίδρυσης ερμηνευτικών «ορθοδοξιών». Επιπρόσθετα, η επιλογή της μονάδας ανάλυσης (επιπέδου περιφέρειας) είναι μείζονος σημασίας για τη μελέτη των ανισοτήτων. Ως περιφέρεια μπορεί να θεωρηθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση (μεγα-περιφέρεια), το κράτος μέλος (εθνική περιφέρεια) και διάφορα χωρικά υπο-επίπεδα του κράτους. Για κάθε δε επίπεδο περιφέρειας, διαθέτουμε διαφορετικής ποιότητας και ποσότητας δεδομένα και στοιχεία, προκειμένου να ελέγξουμε τα θεωρητικά παραδείγματα και διατυπώσουμε συμπεράσματα για το εύρος, το είδος και την εξέλιξη των περιφερειακών ανισοτήτων.

Ακόμα μεγαλύτερα ερωτηματικά γεννιούνται από την εξέταση της σχέσης των ανισοτήτων με την οικονομική μεγέθυνση (και ανάπτυξη). Εάν υποθέσουμε ότι οι περιφερειακές ανισότητες δεν διορθώνονται αυτόματα από τις δυνάμεις της αγοράς κι προκρίνουμε δημόσιες παρεμβάσεις για την αντιμετώπισή τους, είμαστε σίγουροι ότι αυτό θα έχει θετικές συνέπειες για την περιφερειακή αλλά και τη συνολική (εθνική)

¹² Λαγός Γ. (2007), σελ. 173-214.

οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη; Τόσο τα θεωρητικά παραδείγματα όσο και οι εμπειρικές μελέτες καταγράφουν αντιφατικά ευρήματα.

Σχηματικά και περιληπτικά, διακρίνονται τρεις βασικές σχολές σκέψης.¹³ Η πρώτη σχολή («η αισιόδοξη άποψη») αμφισβητεί την αρνητική επίπτωση των ανισοτήτων στην οικονομική ανάπτυξη, τονίζοντας την ύπαρξη εμπειρικών στοιχείων υπέρ μιας θετικής ή τουλάχιστον, ουδέτερης, σχέσης. Ο βασικός μηχανισμός που εξηγεί τη θετική σχέση ανισοτήτων και ανάπτυξης αναφέρεται στη συμβολή της διασποράς των εισοδημάτων για τα οικονομικά κίνητρα (ουσιαστικά δηλαδή οι ανισότητες δίνουν σήμα στους οικονομικούς δρώντες για τις προσόδους που μπορούν να αποκτήσουν), τη συσχέτιση των ανισοτήτων με τις τεχνολογικές προόδους και καινοτομίες, τη σημασία της συσσώρευσης κεφαλαίου για την ανάπτυξη (αναγκαίος όγκος επενδύσεων).

Η δεύτερη σχολή σκέψης («η απαισιόδοξη άποψη») υποστηρίζει την ύπαρξη μιας αρνητικής σχέσης μεταξύ ανισοτήτων (εισοδηματικών) και οικονομικής μεγέθυνσης στη βάση τριών εξηγητικών μηχανισμών (επιχειρημάτων): α) οι οικονομικές ανισότητες ενισχύουν και γιγαντώνουν τις πολιτικές πιέσεις, μέσω της εκλογής κυβερνήσεων που είναι «φιλικές» προς την αναδιανομή ή τις κοινωνικές συγκρούσεις, με στόχο την αλλαγή των φόρων (πχ., αύξηση φορολογίας πλουσίων), με αρνητικές συνέπειες για τη μεγέθυνση, β) οι ευρείες εισοδηματικές ανισότητες συμβάλλουν στη δημιουργία ανισοτήτων στην επένδυση σε ανθρώπινους πόρους (πχ., εκπαίδευση), και γ) οι ανισότητες δημιουργούν κοινωνική δυσανεξία / δυσανεξία με αποτέλεσμα σπατάλη πόρων και αποθάρρυνση των επενδύσεων (λόγω αβεβαιοτήτων στα περιουσιακά δικαιώματα).

Η τρίτη σχολή σκέψης («η αγνωστική άποψη») δεν φαίνεται να υιοθετεί ένα θεωρητικό πρότυπο ερμηνείας αλλά να εμμένει στην κατάδειξη των εμπειρικών δεδομένων περί εξάρτησης της μίας ή της άλλης σχέσης από τρίτους παράγοντες, όπως ο χρονικός ορίζοντας, οι κυβερνητικοί θεσμοί. Για παράδειγμα, υποστηρίζεται ότι στη βραχυχρόνια περίοδο φαίνεται να υπερισχύει η λειτουργία των ανισοτήτων ως σημάτων

¹³ Ερέθισμα και απαραίτητο υλικό για την προτεινόμενη ταξινόμηση των σχολών σκέψης αποτέλεσαν οι μελέτες: Perugini C., Martino G. (2008), "Income inequality within European regions: determinants and effects on growth", *Review of income and wealth*, 54 (3), 373-406 και Quintin E., Saving J. (2008), "Inequality and growth: Challenges to the old orthodoxy", *Economic Letters*, Federal Reserve Bank of Dallas. Βλέπε επίσης σχετικές πηγές στα εξής: World Bank- Growth and Inequality (www.worldbank.org), Lopez H. (1999), Alesina A., Rodrik D. (1994), Barro J. (2000), Castello A., Rafael D. (2002), Forbes J. (2000), Benabou R. (1995).

για ενίσχυση των οικονομικών κινήτρων, αλλά μακροχρόνια μάλλον αποτελούν ανασχετικό παράγοντα της ανάπτυξης.¹⁴

Δεδομένων όλων των παραπάνω προβληματισμών τόσο για τη δημιουργία των ανισοτήτων όσο και για τη σχέση ανισοτήτων και οικονομικής ανάπτυξης, προκύπτει μια σειρά ερωτημάτων για την επιλογή στόχων στο πλαίσιο σχεδιασμού και εφαρμογής περιφερειακής πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο: Σε ποιο βαθμό προκρίνεται η ισότητα έναντι της αποτελεσματικότητας; Σε ποιο βαθμό η έννοια της ισότητας αναφέρεται σε ευκαιρίες (προσβάσεις) και σε ποιο βαθμό σε αποτελέσματα; Σε ποιο βαθμό η περιφερειακή πολιτική «νοθεύεται» και με εξυπηρέτηση άλλων στοχοθεσιών (πχ., ασφάλεια, άμυνα); Η διερεύνηση του ρόλου των ανισοτήτων τόσο στην εθνική όσο και στην ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική δεν είναι μια απλή και εύκολη υπόθεση, ενώ η όποια αξιολόγηση επιπτώσεων στερείται επαρκών δεδομένων σε διάφορα χωρικά πλαίσια. Ωστόσο, αυτό δεν μας αποτρέπει από την καταγραφή μιας σειράς παρατηρήσεων για τις ανισότητες στην ΕΕ και την Ελλάδα:

α) Η μέχρι σήμερα ευρωπαϊκή πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής φαίνεται να ευνοεί περισσότερο τη σύγκλιση οικονομικών επιδόσεων και εισοδηματικών επιπέδων μεταξύ των χωρών μελών παρά τη σύγκλιση των περιφερειών εντός των κρατών μελών.¹⁵ Ωστόσο, αν εξετάσουμε το βαθμό διασποράς του κ.κ.ΑΕΠ (ΜΑΔ) των κρατών μελών της ΕΕ τόσο σε επίπεδο ΕΕ15 όσο και σε επίπεδο ΕΕ27, βρίσκουμε ιδιαίτερα εκτεταμένη απόκλιση (συντελεστής μεταβλητότητας 33,5% στην ΕΕ15 και 46,3% στην ΕΕ27).¹⁶

β) Ενώ παρατηρείται μείωση του βαθμού συγκέντρωσης του ΑΕΠ στον παραδοσιακό πυρήνα της Ευρώπης¹⁷ (την περίοδο 1995-2004 ως % του ΑΕΠ της ΕΕ27), γεγονός που αποδίδεται στην ανάδυση νέων πόλων ανάπτυξης (πχ., Δουβλίνο, Μαδρίτη), εντός των κρατών μελών η οικονομική δραστηριότητα εμφανίζει μεγαλύτερη συγκέντρωση στις περιοχές των πρωτευουσών με μια σειρά συνεπειών

¹⁴ Βλέπε αναλυτικότερα το επιχείρημα στο Persson T., Tabellini G. (1994), "Is inequality harmful for growth?", American Economic Review, 84 (3), 600-621.

¹⁵ Είναι χαρακτηριστικό προς τούτο η σύγκλιση των «χωρών συνοχής» της ΕΕ15: Με βάση τα στοιχεία της Eurostat για το κ.κ.ΑΕΠ (ΜΑΔ, ΕΕ27-100) το 2005, η Ελλάδα ήταν στο 95,3, η Ισπανία στο 102,6, η Ιρλανδία στο 143,8., εκτός της Πορτογαλίας με 75,1.

¹⁶ Δικοί μας υπολογισμοί με βάση τα στοιχεία της Eurostat.

¹⁷ Ο πυρήνας αναφέρεται στο πεντάγωνο που σχηματίζεται από τις πόλεις Λονδίνο-Παρίσι-Μιλάνο-Μόναχο-Αμβούργο.

(εξωτερικές επιβαρύνσεις, προαστικοποίηση, συγκέντρωση αποστέρησης και κοινωνικού αποκλεισμού σε συγκεκριμένα προάστια).¹⁸

γ) Η Ελλάδα διαθέτει έναν από τους υψηλότερους βαθμούς απόκλισης μεταξύ των περιφερειών (NUTS 2) και των νομών της (NUTS 3). Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat για την περίοδο 2000-2005 (κ.κ.ΑΕΠ με πληθυσμιακή στάθμιση) δείχνουν συντελεστή μεταβλητότητας στο 26,5 στην Ελλάδα το 2005, που είναι ο τέταρτος υψηλότερος στην ΕΕ27 (προηγούνται μόνο η Ουγγαρία με 35,7%, η Σλοβακία με 32,3 % και η Ιρλανδία με 26,5%), Μάλιστα, τα διαχρονικά στοιχεία 2000-2005 δείχνουν ότι στην Ελλάδα υπάρχει τάση αύξησης της απόκλισης μεταξύ των περιφερειών (ο συντελεστής μεταβλητότητας αυξήθηκε από το 20,7% το 2000, στο 23,2% το 2003 και στο 26,5% το 2005).

δ) Η απόκλιση μεταξύ των ελληνικών περιφερειών στη βάση του κ.κ.ΑΕΠ είναι απλώς ενδεικτική, σε κάποιο βαθμό και παραπλανητική, αφού η ευημερία μιας περιφέρειας είναι συνάρτηση ενός πλέγματος παραγόντων, όπως διαθέσιμο ανθρώπινο κεφάλαιο, υποδομές έρευνας και τεχνολογίας, πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, περιβαλλοντική ποιότητα κ.ά. Με άλλα λόγια, οι διαφορές σε επίπεδο κ.κ.ΑΕΠ δεν αποκαλύπτουν παρά μια μόνο πτυχή των περιφερειακών ανισοτήτων.

ε) Η εξέχουσα θέση της Αττικής με όρους κ.κ.ΑΕΠ είναι παραπλανητική όσον αφορά το βαθμό ομοιογένειας και σύγκλισης εντός της ίδιας της περιφέρειας (επίπεδο νομαρχιών και δήμων-κοινοτήτων). Η μέχρι σήμερα περιφερειακή πολιτική ενδέχεται να ευνοεί συγκεκριμένα χωρικά υποσύνολα της Αττικής με αρνητικές συνέπειες για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξή τους, διαιωνίζοντας μάλιστα αρχικές ανισότητες και αποκλίσεις. Σε ποιο βαθμό αυτές οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες λαμβάνονται υπόψη στην 3^η και 4^η προγραμματική περίοδο; Σε ποιο βαθμό οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες επηρεάζουν την κατανομή των συγχρηματοδοτούμενων έργων μεταξύ των νομαρχιών και των δήμων της Αττικής; Η διερεύνηση αυτών των ερωτημάτων θα επιχειρηθεί τόσο στη βάση ανάλυσης των προβλεπόμενων στα κείμενα των ΠΕΠ Αττικής (2000-2006 και 2007-2013) όσο και στην επεξεργασία δεδομένων της ΚΕΔΚΕ για την κατανομή των πόρων μεταξύ των ΟΤΑ α' βαθμού κατά την περίοδο 2000-2006. Μήπως η αρχική ανισότητα των επιμέρους χωρικών επιπέδων («πρωτογενής ανισότητα») ενισχύεται ακόμα περισσότερο από τη δημόσια παρέμβαση αντί να απαλύνεται; Μήπως δηλαδή υπάρχει ένα φαινόμενο «δευτερογενούς ανισότητας»,

¹⁸ European Commission (2007), "Growing regions, growing Europe", *Fourth report on economic and social cohesion*, Luxembourg, pp. xii-xiii.

ανισότητας δηλαδή που παράγεται από τις «μεροληψίες» και επιλογές της δημόσιας παρέμβασης;

στ) Η μεταρρύθμιση της κοινοτικής πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής προς εξυπηρέτηση των στόχων της ανανεωμένης στρατηγικής της Λισαβόνας («Λισαβονοποίηση της πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής»)¹⁹ με επίκεντρο την ανταγωνιστικότητα (οικονομικά ορισμένη)²⁰ φαίνεται να ευνοεί τους ήδη κυρίαρχους πόλους ανάπτυξης και τα αστικά συμπλέγματα (μητροπολιτικά κέντρα). Ο στόχος της ανταγωνιστικότητας, και μάλιστα σε διεθνές επίπεδο, οδηγεί σε ολοένα και μεγαλύτερη επένδυση πόρων σε περιορισμένα θεματικά πεδία (καινοτομία,

¹⁹ Βλέπε για τη νέα πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στα Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007), «Τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες υλοποιούν τη στρατηγική της Λισαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση μέσω της πολιτικής συνοχής της ΕΕ, 2007-2013», COM (2007) 798 τελικό και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006), «Σχέδιο πρότασης απόφασης του Συμβουλίου για τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές της Κοινότητας για τη συνοχή», SEC (2006) 929 και COM (2006) 386 τελικό. Ειδικότερα για τη θέση της Ελλάδας στη νέα προγραμματική περίοδο, βλέπε Λιαργκόβας Π., Ανδρέου Γ. (2007), *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Παπαζήσης: Αθήνα (ιδίως σελ. 87-144 και 213-252). Η στρατηγική της Λισαβόνας υιοθετήθηκε το Μάρτιο 2000 από το ομόνομο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και αναφέρεται στο στρατηγικό στόχο « η Ευρωπαϊκή Ένωση να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή...» με χρονικό ορόσημο επίτευξης του στόχου το 2010. Η εν λόγω στρατηγική γνώρισε σημαντικό έλλειμμα κατά την εφαρμογή της με αποτέλεσμα την αναθεώρησή της (ανανέωση) το 2005 («ανανεωμένη στρατηγική της Λισαβόνας ή στρατηγική για τη μεγέθυνση και την απασχόληση»). Οι ρίζες της εν λόγω στρατηγικής βρίσκονται ήδη σε ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 1993 και συνδέονται άμεσα με το διαφαινόμενο χάσμα παραγωγικότητας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΗΠΑ, δηλαδή με την υιοθέτηση του δόγματος της παγκόσμιας οικονομικής ανταγωνιστικότητας. Σχηματικά, οι στόχοι της ανανεωμένης στρατηγικής της Λισαβόνας αρθρώνονται σε τέσσερις άξονες: α) Έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία, β) Δυναμικό επιχειρηματικό περιβάλλον, γ) Επένδυση στους ανθρώπους και δ) Πράσινη οικονομία. Τα κράτη μέλη συντάσσουν Εθνικά Μεταρρυθμιστικά Προγράμματα για την προώθηση των στόχων και την αξιολόγηση των όποιων επιτευγμάτων. Βλέπε αναλυτικά για την ανανεωμένη στρατηγική της Λισαβόνας (Κουτσιαράς: 2005).

²⁰ Η έννοια της ανταγωνιστικότητας και ο ρόλος της πλέον στην πολιτική οικονομικής και κοινωνικής συνοχής δεν είναι ούτε ουδέτερος αξιακά ούτε τεκμηριωμένος επιστημονικά. Σύμφωνα με τον Paul Krugman (“Competitiveness: A dangerous obsession”, *Foreign Affairs*, March / April 1994, 28-44), η μεταφορά της ανταγωνιστικότητας από το πεδίο των επιχειρήσεων στο πεδίο των χωρών και των εθνικών οικονομιών είναι μια απατηλή και επικίνδυνη «μεταφορά», δεδομένου ότι οι εθνικές οικονομίες δεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους κατά τον τρόπο των επιχειρήσεων και οι συνθήκες ευημερίας των πολιτών εξαρτώνται περισσότερο από εγχώριους παράγοντες και λιγότερο από τον ανταγωνισμό για τις παγκόσμιες αγορές. Η ελκυστικότητα της ρητορικής της ανταγωνιστικότητας αποδίδεται στη δημοτικότητα των έντονα φορτισμένων συνθημάτων, στις εύπεπτες και ευρέως κατανοητές λύσεις για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας (πχ., ενίσχυση εξαγωγικών τομέων υψηλής τεχνολογίας), καθώς και στη χρήση της έννοιας ως πολιτικό εργαλείο για την εφαρμογή σκληρών πολιτικών επιλογών. Ως αρνητικές συνέπειες του σχεδιασμού πολιτικής στη βάση της επιδίωξης ανταγωνιστικότητας αναγνωρίζονται η αναποτελεσματική κατανομή δαπανών για την ενίσχυση ανταγωνιστικών πολιτικών, η συμβολή στην προώθηση του προστατευτισμού, η μεροληψία υπέρ εξαγωγικών βιομηχανικών κλάδων, καθώς και η ποιοτική υποβάθμιση του διαλόγου και των αποφάσεων στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής. Βλέπε αναλυτικότερα για την πολιτική οικονομία της υιοθέτησης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας το αρκετά διαφωτιστικό άρθρο του Gillian Bristow (2005). Ο συγγραφέας προσφέρει μια συνοπτική αλλά μεστή ανάλυση των θεωρητικών αξιωμάτων και παραδοχών της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, καθώς και της παραμέλησης ποικίλων διαστάσεων της περιφερειακής ανάπτυξης υπό την αιγίδα της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.

επιχειρήσεις, παγκοσμιοποίηση, ενέργεια) και προκρίνει τις στρατηγικές επιλογές της βελτίωσης της ελκυστικότητας των κρατών μελών, των περιφερειών και των πόλεων στα ανωτέρω θεματικά πεδία, καθορίζοντας μάλιστα και ανάλογη δέσμευση πόρων των εθνικών στρατηγικών σχεδίων (ΕΣΠΑ): 60% για το στόχο «σύγκλιση» και 75% για το στόχο «περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση».

Η εξέλιξη αυτή είναι μείζονος σημασίας για τις ενδοπεριφερειακές αποκλίσεις, δεδομένης της ένταξης μιας περιφέρειας στον ένα ή άλλο στόχο με βάση το μέσο κ.κ.ΑΕΠ. Με αυτό τον τρόπο, περιφέρειες με υψηλό κ.κ.ΑΕΠ και μεγάλες εσωτερικές αποκλίσεις μεταβαίνουν στο στόχο «περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης» με μείωση των πόρων για κοινωνικές υποδομές και δράσεις για την κοινωνική ένταξη και την άρση των αποκλεισμών. Σε συνδυασμό με το γεγονός της μεγάλης (αν όχι καθολικής) εξάρτησης των δημόσιων επενδύσεων στις περιφέρειες και τα επιμέρους χωρικά επίπεδα από το συγχρηματοδοτούμενο τμήμα των προγραμμάτων δημόσιων επενδύσεων προκύπτει ένα σημαντικό κενό στην κάλυψη κοινωνικών υποδομών σε συγκεκριμένα χωρικά επίπεδα.

Στα επόμενα δυο κεφάλαια θα γίνει μια προσπάθεια να διερευνηθούν άλλοτε άμεσα και άλλοτε έμμεσα κάποια από τα μέχρι τώρα ερωτήματα, στην πραγματικότητα να διερευνηθούν κάποιες διαστάσεις τους. Αρχικά (κεφάλαιο 2) μέσω της εξέτασης της επιρροής των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων στα ΠΕΠ Αττικής (2000-2006 και 2007-2013) και ακολούθως (κεφάλαιο 3) μέσω της ποσοτικής-εμπειρικής ανάλυσης δεδομένων για την κατανομή των συγχρηματοδοτούμενων πόρων της περιόδου 2000-2006 μεταξύ των ΟΤΑ της Αττικής.

Κεφάλαιο 2. Η Περιφέρεια Αττικής στο ΚΠΣ II (2000_2006) και στο ΕΣΠΑ (2007_2013).

Εισαγωγικά

Η όποια ακαδημαϊκή, πολιτική και τεχνοκρατική συζήτηση που αναφέρεται στην Αττική συνήθως ασχολείται με το κρίσιμο μέγεθός της για την εθνική οικονομία και ανάπτυξη, καθώς και τις προοπτικές συμμετοχής της εν λόγω Περιφέρειας στον ευρωπαϊκό και διεθνή ανταγωνισμό ωσάν η Αττική να αποτελεί μια ομοιογενή και συμπαγή χωρική ενότητα σε όλα τα επιμέρους θεματικά επίπεδα (παραγωγή, οικονομία, ευημερία, περιβάλλον, κοινωνική ανάπτυξη).

Στην πραγματικότητα, η Αττική είναι η περιφέρεια των μεγάλων αντιθέσεων και διαφοροποιήσεων που «κρύβονται» κάτω από το ειδικό βάρος της στο σύνολο της χώρας.²¹ Το δυτικό τμήμα της (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δυτικής Αττικής)²² είναι κοινωνικό ομοιογενές και χαρακτηρίζεται από σχετικά χαμηλά εισοδήματα, εργατική και υπαλληλική εργασιακή κατάσταση, καθώς και από περιβαλλοντική υποβάθμιση και χαμηλό επίπεδο ποιότητας ζωής.²³ Το ανατολικό τμήμα της (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ανατολικής Αττικής)²⁴ χαρακτηρίζεται από μικρότερο βαθμό ομοιογένειας αλλά σαφώς από καλύτερη ποιότητα ζωής και υψηλότερα εισοδήματα (ανάπτυξη παράκτιας περιοχής, συγκέντρωση δραστηριοτήτων λόγω του νέου αεροδρομίου, αστικοποίηση). Το κεντρικό τμήμα της (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση

²¹ Το χαρακτηριστικό αυτό τονίζεται και στο κείμενο του ΠΕΠ Αττικής 2000-2006 και προκύπτει και από την ανάλυση εισοδηματικών, κοινωνικών-εκπαιδευτικών και εργασιακών στοιχείων ανά ΟΤΑ (βλ. ενδεικτικά και Μαλούτας Θ. 2002 και Ρ. Prodromidis, 2006). Για μια διαφορετική άποψη (« η Αττική έχει χαμηλό βαθμό ανισοτήτων στο εσωτερικό της»), βλέπε Ντόντης Δ., 2007.

²² Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δυτικής Αττικής περιλαμβάνει τους Δήμους Άνω Λιοσίων, Φυλής, Βιλίων, Μεγάρων, Ασπροπύργου, Ερυθρών, Νέας Περάμου, Ελευσίνας, Μαγούλας, Ζεφυρίου, Μάνδρας και την Κοινότητα Οινόης.

²³ Στη Δυτική Αττική υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση οχλουσών παραγωγικών δραστηριοτήτων (Θριάσιο Πεδίο- Ελευσίνα).

²⁴ Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ανατολικής Αττικής περιλαμβάνει τους Δήμους Αγίου Στεφάνου, Αρτέμιδας, Αυλώνος, Αχαρνών, Βάρης, Βουλιαγμένης, Γέρακα, Γλυκών Νερών, Καλυβίων Θορικού, Κερατέας, Κρωπίας, Λαυρεωτικής, Μαραθώνος, Μαρκοπούλου Μεσογαίας, Νέας Μάκρης, Παιανίας, Παλλήνης, Ραφήνας, Σπάτων-Λούτσας και τις Κοινότητες Αγίου Κωνσταντίνου, Αναβύσσου, Ανθούσης, Ανοίξεως, Αφιδνών, Βαρνάβα, Γραμματικού, Διονύσου, Δροσιάς, Θρακομακεδόνων, Καλάμου, Καπανδριτίου, Κουβαρά, Κρυονερίου, Μαλακάσης, Μαρκοπούλου Ωρωπού, Παλαιάς Φώκαιας, Πικερμίου, Πολυδενδρίου, Ροδοπόλεως, Σαρωνίδας, Σκάλας Ωρωπού, Σταμάτας, Συκαμίνου και Ωρωπού.

Αθηνών και Πειραιά)²⁵ χαρακτηρίζεται από τον κάθετο διαχωρισμό δυτικών και λοιπών τμημάτων («*Η δυτική όχθη της Αθήνας*»). Η δυτική πλευρά (δυτικός τομέας Αθηνών και Πειραιά) χαρακτηρίζεται από ύπαρξη κυρίως ανεξάρτητων και μισθωτών εργατών (επίσης αγροτών και περιθωριακών κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών), ενώ ο βόρειος, ανατολικός και νότιος τομέας χαρακτηρίζονται περισσότερο από μεσαίες και υψηλές κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες). Το χάσμα αυτό δεν είναι μόνο εργασιακό – εισοδηματικό, αλλά και εκπαιδευτικό, κλαδικό, υγειονομικό και προνοιακό.²⁶

Σε ποιο βαθμό αυτές οι ανισότητες λαμβάνονται υπόψη στο ΚΠΣ ΙΙΙ και στο ΕΣΠΑ; Ποια η χρηματοδοτική βαρύτητα των προβλεπόμενων μέτρων για την άρση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων;

2.1. ΚΠΣ ΙΙΙ (2000_2006) και Αττική.

Το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006²⁷ αναγνωρίζει βασικούς την ανταγωνιστικότητα, την παραγωγικότητα, την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, τις νέες τεχνολογίες και την πληροφορική. Ειδικότερα στο πεδίο της περιφερειακής ανάπτυξης, αναγνωρίζονται ως βασικές προτεραιότητες η ολοκλήρωση των υποδομών, η διεθνής ανταγωνιστικότητα των περιφερειών και η άρση των μειονεκτημάτων των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών (πχ., πληθυσμιακή μείωση).

Η συμμετοχή του ΠΕΠ Αττικής στο σύνολο των ΠΕΠ αλλά και στο σύνολο των ΕΠ του ΚΠΣ ΙΙΙ ήταν σημαντική με όρους χρηματοοικονομικής βαρύτητας.²⁸ Αναλυτικότερα (βλέπε και Πίνακα 2.1):

²⁵ Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αθηνών αποτελείται από τους Δήμους Αγίας Βαρβάρας, Αγίας Παρασκευής, Αγίου Δημητρίου, Αγίων Αναργύρων, Αθηναίων, Αιγάλεω, Αλίμου, Αμαρουσίου, Αργυρούπολης, Βριλησίων, Βύρωνος, Γαλασίου, Γλυφάδας, Δάφνης, Ελληνικού, Ζωγράφου, Ηλιούπολης, Ηρακλείου, Ιλίου, Καισαριανής, Καλλιθέας, Καματερού, Κηφισιάς, Λυκόβρυσης, Μελισσίων, Μεταμόρφωσης, Μοσχάτου, Νέας Ερυθραίας, Νέας Ιωνίας, Νέας Σμύρνης, Νέας Φιλαδέλφειας, Νέας Χαλκηδόνας, Νέου Ψυχικού, Παλαιού Φαλήρου, Παπάγου, Περιστερίου, Πετρούπολης, Πεύκης, Ταύρου, Υμηττού, Φιλοθέης, Χαϊδαρίου, Χαλανδρίου, Χολαργού, Ψυχικού και τις Κοινότητες Εκάλης, Νέας Πεντέλης και Πεντέλης. Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πειραιά περιλαμβάνει τους Δήμους Αγίου Ιωάννη Ρέντη, Αίγινας, Αμπελακίων, Δραπετσώνας, Κερατσινίου, Κορυδαλλού, Κυθήρων, Μεθάνων, Νικαίας, Πειραιά, Περάματος, Πόρου, Σαλαμίνας, Σπετσών, Τροιζήνος, Υδρας και τις Κοινότητες Αγκιστρίου και Αντικυθήρων.

²⁶ Βλέπε αναλυτικότερα στο: Μαλούτας Θ., επιμ. (2000), *Κοινωνικός και οικονομικός Άτλας της Ελλάδας. Οι Πόλεις*, Τόμος 1^{ος}, ΕΚΚΕ / Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Βόλος. Οφείλουμε επίσης να σημειώσουμε και τη χωρική ποικιλομορφία της Αττικής αφού περιλαμβάνει ορεινές, ημιορεινές, πεδινές, νησιωτικές και μειονεκτικές νησιωτικές περιοχές.

Βλέπε σχετικά και στο www.circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits.

²⁷ Βλέπε αναλυτικά το σχετικό κείμενο: www.hellaskps.gr/kps/2000.htm.

²⁸ Η σημασία αυτή γίνεται ενισχύεται ακόμα περισσότερο αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι τα μεγάλα έργα υποδομών που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο των αντίστοιχων τομεακών επιχειρησιακών

Πίνακας 2.1. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΗΣ ΙΙΙ (2000-2006) ΑΝΑ ΕΠ (Σύνολο Δημόσιας Δαπάνης)			
Επιχειρησιακά Προγράμματα	Προϋπολογισμός (εκατ. ευρώ)	Δείκτες (Μερίδια %)	
I) Τομεακά Προγράμματα		Δείκτης 1	Δείκτης 2
Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση	2127	9,3	6,6
Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση	2617	11,5	8,1
Οδικοί άξονες-Λιμάνια-Αστική ανάπτυξη	6306	27,7	19,5
Σιδηρόδρομοι-Αερολιμένες-Αστική Συγκοινωνία	2410	10,6	7,4
Ανταγωνιστικότητα	3018	13,2	9,3
Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση Υπαίθρου	2036	8,9	6,3
Αλιεία	330	1,4	1,0
Περιβάλλον	522	2,3	1,6
Πολιτισμός	647	2,8	2,0
Υγεία- Πρόνοια	498	2,2	1,5
Κοινωνία της Πληροφορίας	2167	9,5	6,7
Τεχνική Βοήθεια	100	0,4	0,3
Σύνολο Επιχειρησιακών Προγραμμάτων- I	22778	100,0	70,3
II) Περιφερειακά Προγράμματα			
Κεντρική Μακεδονία	1227	12,8	3,8
Αν. Μακεδονία- Θράκη	995	10,3	3,1
Δ. Μακεδονία	521	5,4	1,6
Ήπειρος	624	6,5	1,9
Θεσσαλία	746	7,8	2,3
Ιόνια Νησιά	336	3,5	1,0
Δυτική Ελλάδα	686	7,1	2,1
Στερεά Ελλάδα	684	7,1	2,1
Αττική	1502	15,6	4,6
Πελοπόννησος	598	6,2	1,8
Βόρειο Αιγαίο	486	5,1	1,5
Νότιο Αιγαίο	514	5,3	1,6
Κρήτη	696	7,2	2,1
Σύνολο Περιφερειακών Προγραμμάτων -II	9615	100,0	29,7
Σύνολο Προγραμμάτων I & II	32393		100,0
Δείκτης 1 (μερίδιο % στο σύνολο των ΕΠ ή ΠΕΠ)			
Δείκτης 2 (μερίδιο % στο σύνολο ΕΠ και ΠΕΠ)			
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από http://www.hellaskps.gr/2000-2006.htm			

προγραμμάτων ωφελούν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τα μητροπολιτικά κέντρα. Είναι προς τούτο χαρακτηριστικό ότι η στρατηγική αξιολόγηση των επενδύσεων σε μεταφορές για την περίοδο 2007-2013 στην Ελλάδα καταλήγει στην εκτίμηση ότι οι μεταφορές θα έχουν ελάχιστη επίδραση στο κ.κ.ΑΕΠ (όφελος 80 ευρώ/ κάτοικο ετησίως), αμελητέα επίδραση στη χωρική συνοχή (προσπελασιμότητα, κ.κ.ΑΕΠ) και διαιώνιση του υφιστάμενου προτύπου περιφερειακής κατανομής του ΑΕΠ και το 2031. Βλέπε αναλυτικότερα ECORYS (2006), “Study on strategic evaluation on transport investment priorities under structural and cohesion funds for the programming period 2007-2013. Country report Greece”, European Commission / DG REGIO.

Το ΠΕΠ Αττικής συγκέντρωσε το 5,6% της συνολικής δημόσιας δαπάνης (εθνική και κοινοτική συμμετοχή) των ΠΕΠ και το 4,6% της συνολικής δημόσιας δαπάνης για το σύνολο των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΚΠΣ ΙΙΙ (ΕΠ+ΠΕΠ). Τα μερίδια αυτά κατατάσσουν την Αττική στην πρώτη θέση μεταξύ των Περιφερειών στη συνολική δημόσια χρηματοδότηση (ακολουθούμενη από την Κεντρική Μακεδονία με μερίδιο 12,8% και την Αν. Μακεδονία και Θράκη με μερίδιο 10,3%) και πολύ υψηλότερα από τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα (πχ., Υγεία-Πρόνοια, Αγροτική Ανάπτυξη, Περιβάλλον).

Ειδικότερα, το ΠΕΠ Αττικής έθετε ως στόχο την ανάδειξη του διεθνούς ρόλου της πρωτεύουσας με παράλληλη εξομάλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και της ποιότητας ζωής. Ο στόχος αυτός αναγνώριζε επομένως και το ρόλο της Αθήνας στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο αλλά και την ύπαρξη έντονων ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων. Η *μέριμνα για τις ενδοπεριφερειακές ανισότητες* αποτυπώνεται και στο περιεχόμενο των επιμέρους αξόνων παρεμβάσεων του ΠΕΠ, αφού δυο εκ των έξι αξόνων αφορούν ολοκληρωτικά ή κυρίως τις υποβαθμισμένες περιοχές της Δυτικής Αθήνας και Δυτικής Αττικής. Οι άξονες αυτοί είναι ο *τέταρτος* που αναφέρεται στην αναβάθμιση των υποδομών και την αειφόρο διαχείριση των πόρων στις δυτικές περιοχές, στις υποβαθμισμένες και στις περιμετρικές ζώνες και ο *πέμπτος άξονας* που αναφέρεται στην αποκατάσταση των επιπτώσεων από το σεισμό στην Αττική της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999 (βλέπε και Πίνακα 2.2.).

Πίνακας 2.2.ΠΕΠ Αττικής 2000-2006: Ανάλυση κατά άξονα και χρηματοδοτική βαρύτητα (σύνολο δημόσιων δαπανών, ευρώ)

Άξονες προτεραιότητας	Δημόσιες δαπάνες	Μερίδιο % στο σύνολο του ΠΕΠ
1- Διεύρυνση του διεθνούς ρόλου της Πρωτεύουσας	452016004	30,1
2- Αποκατάσταση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος	504722584	33,6
3- Μείωση της ανεργίας και αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού	89316854	5,9
4- Αναβάθμιση υποδομών και αειφόρος διαχείριση των πόρων στις δυτικές περιοχές, στις υποβαθμισμένες περιοχές	117465612	7,8
5- Αποκατάσταση των επιπτώσεων από το σεισμό του 1999	322706461	21,5
6- Τεχνική βοήθεια	16508504	1,1
Σύνολο ΠΕΠ	1502736019	100,0
<i>Πηγή: ΠΕΠ Αττικής 2000-2006</i>		

Ωστόσο, όπως είναι εμφανές και από τα στοιχεία του Πίνακα 2.2., η μέριμνα για τις ενδοπεριφερειακές ανισότητες (άξονας 4) δεν συγκεντρώνει παρά μόνο το 7,8% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ, ενώ η χρηματοδοτική βαρύτητα του άξονα 5 για τις αποκατάσταση των ζημιών από το σεισμό του 1999 (21,5%) προσφέρει ουσιαστικά στην αποκατάσταση υποδομών που προϋπήρχαν και μάλλον αποτελεί «αποκαλύπτει» την παραδοξότητα κάλυψης εκτάκτων αναγκών από δημόσιες επενδυτικές δαπάνες.²⁹ Επίσης, η αποκατάσταση της ποιότητας ζωής μέσω της χωροθέτησης και δημιουργίας νέου ΧΥΤΑ στη Δυτική Αττική (Φυλή) ασφαλώς και δεν άρει τις ανισότητες με όρους περιβαλλοντικής αειφορίας αλλά και ευρύτερης αναπτυξιακής προοπτικής.

²⁹ Με άλλα λόγια, οι σημαντικές δαπάνες για την αποκατάσταση των ζημιών από το σεισμό θα έπρεπε να αποτελούν επιπρόσθετο τμήμα δαπανών και όχι τμήμα της ήδη ορισμένης επενδυτικής δαπάνης για την Αττική. Ουσιαστικά πρόκειται για μια μορφή «υποκατάστασης» της εθνικής συμμετοχής για την κάλυψη αναγκαστικών δαπανών (φυσική καταστροφή) από την ευρωπαϊκή συγχρηματοδότηση. Η παρατήρηση μας αυτήν δεν έχει να κάνει με την τυπικότητα (αν τηρούνται οι κανονιστικές διατάξεις) αλλά με τη σκοπιμότητα και φιλοσοφία των συγχρηματοδοτούμενων έργων στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Οφείλουμε δε να σημειώσουμε ότι η κατανομή της δημόσιας δαπάνης ανά ΟΤΑ ά και β' βαθμού είναι υψίστης σημασίας για να διαγνώσουμε τον αναδιανεμητικό ή μη, χαρακτήρα του ΠΕΠ, προσπάθεια που γίνεται στο επόμενο κεφάλαιο. Το γεγονός ωστόσο ότι προβλέπεται δέσμευση πόρων ειδικά για τις δυτικές περιοχές της Αθήνας και της Αττικής είναι θετικό από την σκοπιά της αντιμετώπισης των ανισοτήτων, χωρίς ωστόσο να εξασφαλίζεται με αυτό και η αποτελεσματικότητα των χρηματοδοτούμενων δράσεων (δηλαδή η πραγματική επίπτωση).

2.2. ΕΣΠΑ 2007-2013 και Αττική.

Οι προβλέψεις του ΕΣΠΑ για την τομεακή και περιφερειακή κατανομή των πόρων (συνολική δημόσια δαπάνη) βρίσκονται σε πλήρη αρμονία με τη «Λισαβονοποίηση» της πολιτικής συνοχής και τη συνεπαγόμενη «σιωπηλή αλλαγή παραδείγματος» όσον αφορά τη στοχοθεσία της εν λόγω πολιτικής.³⁰ η μέριμνα για τις διαπεριφερειακές και ενδοπεριφερειακές ανισότητες υποχωρεί υπό το βάρος του αναπτυξιακού οράματος για διεθνή ανταγωνιστικότητα. Αναλυτικότερα, το αναπτυξιακό όραμα της Ελλάδας (όπως διατυπώνεται στο ΕΣΠΑ) αναφέρεται στη διεύρυνση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της χώρας, τη διατήρηση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και την αύξηση της παραγωγικότητας για την τόνωση της απασχόλησης, την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης και τη βελτίωση της ποιότητας όλων των πολιτών χωρίς αποκλεισμούς. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα στοχεύει στην ανάδειξη της σε εξωστρεφή χώρα με ισχυρή διεθνή παρουσία, με ανταγωνιστική και παραγωγική οικονομία, δίνοντας έμφαση στην εκπαίδευση και τους νέους, στην ποιότητα, στην τεχνολογία, στην καινοτομία και στο σεβασμό του περιβάλλοντος.

Η βαρύτητα των θεματικών προτεραιοτήτων με όρους χρηματοδοτικούς αναδεικνύει την κυρίαρχη θέση των υποδομών προσπελασιμότητας στο συνολικό αναπτυξιακό προγραμματισμό (βλέπε Πίνακα 2.3.).

³⁰ Έτσι περιγράφεται η «Λισαβονοποίηση» της πολιτικής συνοχής (*“the silent revolution which put Lisbon ..”*) από την ίδια την αρμόδια επίτροπο για την περιφερειακή πολιτική Danuta Hubner (*“Regions and cities in the challenging world”*, Speech/08/515, Open Days 2008- Closing session, Brussels, 9/10/2008).

Πίνακας 2.3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΕΣΠΑ(2007-2013) ΑΝΑ ΕΠ (Σύνολο Δημόσιας Δαπάνης)			
Επιχειρησιακά Προγράμματα	Προϋπολογισμός (εκατ. ευρώ)	Δείκτες (Μερίδια %)	
		Δείκτης 1	Δείκτης 2
I) Τομεακά Προγράμματα			
Διοικητική Μεταρρύθμιση	631	5,0	2,2
Εκπαίδευση & Δια βίου Μάθηση	2058	16,2	7,3
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού	1075	8,4	3,8
Ανταγωνιστικότητα & Επιχειρηματικότητα	1519	11,9	5,4
Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας	4976	39,1	17,6
Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη	2250	17,7	8,0
Τεχνική Υποστήριξη	225	1,8	0,8
Σύνολο Επιχειρησιακών Προγραμμάτων- I	12734	100,0	45,1
II) Περιφερειακά Προγράμματα			
Μακεδονία- Θράκη	3264	32,2	11,6
Αττική	3051	30,1	10,8
Θεσσαλία- Ήπειρος- Στερεά Ελλάδα	1473	14,5	5,2
Κρήτη- Νησιά Αιγαίου	1194	11,8	4,2
Δυτική Ελλάδα- Πελοπόννησος-Ιόνια Νησιά	1143	11,3	4,1
Σύνολο Περιφερειακών Προγραμμάτων -II	10125	100,0	35,9
III) Λοιπά Εθνικά Στρατηγικά Σχέδια			
Αγροτική Ανάπτυξη	5077	94,9	18,0
Αλιεία	274	5,1	1,0
Σύνολο Λοιπών ΕΣΣ- III	5351	100,0	19,0
Σύνολο Προγραμμάτων I, II και III	28210		#REF!
Δείκτης 1 (μερίδιο % στο σύνολο των ΕΠ ή ΠΕΠ)			
Δείκτης 2 (μερίδιο % στο σύνολο ΕΠ και ΠΕΠ)			
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από http://www.espa.gr			

Η συγκεκριμένη θεματική φαίνεται να αποσπά το 39,1% της συνολικής δημόσιας χρηματοδότησης των τομεακών προγραμμάτων και το 17,6% του συνόλου τομεακών και περιφερειακών προγραμμάτων (ακολουθούμενη από το Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη και την Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση). Η προώθηση των θεματικών προτεραιοτήτων και των γενικών στόχων θα επιδιωχθεί στο πλαίσιο εννέα τομεακών επιχειρησιακών προγραμμάτων (Ανταγωνιστικότητα & Επιχειρηματικότητα, Ψηφιακή Σύγκλιση, Τεχνική Υποστήριξη, Ενίσχυση προσπελασιμότητας, Περιβάλλον-Αειφόρος ανάπτυξη, Ανάπτυξη ανθρωπίνου δυναμικού, Εκπαίδευση & δια βίου μάθηση, Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της Δημόσιας Διοίκησης, Τεχνική

Υποστήριξη Εφαρμογής).³¹ Η χρηματοδοτική βαρύτητα κάθε επιχειρησιακού προγράμματος αντανakλά τις θεματικές προτεραιότητες της στρατηγικής της Λισαβόνας αλλά και το κυρίαρχο πρότυπο οικονομικής μεγέθυνσης στη χώρα μας.³²

Η περιφερειακή διάσταση των θεματικών προτεραιοτήτων ακολουθεί σε αυτή την προγραμματική περίοδο ένα νέο πρότυπο οργάνωσης. Τα δεκατρία περιφερειακά προγράμματα (ένα για κάθε Διοικητική Περιφέρεια) αντικαθίστανται από πέντε στη βάση αντίστοιχων –νέων- αναπτυξιακών χωρικών ενοτήτων: Μακεδονία-Θράκη, Δυτική Ελλάδα-Πελοπόννησος-Ιόνια Νησιά, Θεσσαλία-Στερεά Ελλάδα-Ήπειρος, Κρήτη- Νησιά Αιγαίου και Αττική. Οι αναπτυξιακές στοχεύσεις και των πέντε νέων αναπτυξιακών περιφερειών αναφέρονται στην τόνωση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, την εξωστρέφεια και την επιτάχυνση της οικονομικής μεγέθυνσης. Ειδικότερα για την Αττική τίθεται ως στρατηγικός στόχος η ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της ως ευρωπαϊκής μητρόπολης στο χώρο της νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου.³³

Δεδομένης της αναθέρμανσης του κοινοτικού ενδιαφέροντος για τις χωρικές επιπτώσεις των πολιτικών και το στόχο της χωρικής συνοχής, το ΕΣΠΑ καθορίζει προτεραιότητες και για συγκεκριμένα χωρικά σύνολα. Συγκεκριμένα, υιοθετεί το πρότυπο της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης και το υπόδειγμα των πόλων ανάπτυξης. Προκρίνεται η ενδυνάμωση έντεκα αστικών πόλων ανάπτυξης³⁴ στη βάση ποικιλίας αναπτυξιακών κριτηρίων (πληθυσμός, θέση σε άξονες ανάπτυξης, διοικητική σημασία, υποδομές έρευνας και υγείας, παραγωγικό πρότυπο, δικτύωση) ενώ αναγνωρίζονται και αναδυόμενοι πόλοι ανάπτυξης (πχ., Μυτιλήνη).

³¹ Επιπρόσθετα, η Ελλάδα σκοπεύει να χρησιμοποιήσει το 1% των πιστώσεων για την περιφερειακή σύγκλιση ως ειδικό εθνικό πρόγραμμα (Εθνικό Αποθεματικό Απρόβλεπτων) με στόχο την κάλυψη απρόβλεπτων τοπικών ή τομεακών κρίσεων της αγοράς εργασίας λόγω της οικονομικής και κοινωνικής αναδιάρθρωσης (βλέπε ΕΣΠΑ 2007-2013, σελ. 117).

³² Ο ελλιπής περιφερειακός προσανατολισμός του ΕΣΠΑ αντανakλά σε μεγάλο βαθμό τη στρεβλή μονοπολική ανάπτυξη της χώρας, δηλαδή την κυρίαρχη- πληθυσμιακά, οικονομικά, παραγωγικά, εισοδηματικά- της Αττικής στον ευρύτερο εθνικό αναπτυξιακό προγραμματισμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και σε επίπεδο λόγου και ορολογίας σημειώνονται σημαντικές διαφορές μεταξύ των προγραμματικών περιόδων. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι την περίοδο 2000-2006 εκπονήθηκε Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης σε αντιδιαστολή με το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς της περιόδου 2007-2013. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι η λέξη-κλειδί «ανταγωνιστικότητα» κυριαρχεί σε όλα τα ΤΕΠ και ΠΕΠ (στη βάση μεθοδολογίας ανάλυσης κειμένου) έναντι της «συνοχής» (τα στοιχεία αντλούνται από υπό διαμόρφωση εργασία για την κειμενική ανάλυση του ΕΣΠΑ με βασικό εργαλείο το λογισμικό Concordance 3.2 version).

³³ Βλέπε αναλυτικότερα ΕΣΠΑ 2007-2013, σελ. 62-77.

³⁴ Αθήνα (ΠΣ)-Αττική, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο-Χανιά, Λάρισα-Βόλος, Ιωάννινα, Καβάλα-Δράμα-Ξάνθη, Καλαμάτα, Αλεξανδρούπολη-Κομοτηνή, Ρόδος, Κοζάνη-Πτολεμαΐδα (βλέπε αναλυτικότερα ΕΣΠΑ 2007-2013, σελ. 78-86).

Η αναπτυξιακή στρατηγική για την ύπαιθρο ακολουθεί τη διάκριση ορεινών, νησιωτικών και λοιπών περιοχών που συνδέονται με την αλιεία. Για τις ορεινές περιοχές προκρίνεται η οριζόντια στρατηγική λόγω των κοινών τους προβλημάτων με βασικό στόχο τη συγκρότηση ενός πολυλειτουργικού προτύπου ανάπτυξης. Οριζόντια στρατηγική προκρίνεται και για τις νησιωτικές περιοχές με σκοπό την ανασυγκρότηση ενός βιώσιμου και διαφοροποιημένου παραγωγικού προτύπου στη βάση της ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας (θεματικά πεδία παρέμβασης: εσωτερική και εξωτερική συνοχή, εμπόριο-επιχειρήσεις, φυσικοί πόροι, περιβάλλον, υγεία, κοινωνία της πληροφορίας, διαπεριφερειακή και διασυνοριακή συνεργασία, ζητήματα ασφάλειας λόγω παραμεθορίου). Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων από τη μεταρρύθμιση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και της Κοινής Πολιτικής Αλιείας.³⁵ Επίσης, οι προτεραιότητες για τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία ακολουθούν το ίδιο αναπτυξιακό πρότυπο, δίνοντας έμφαση στις μεταφορές, την ενέργεια, την έρευνα και τεχνολογία και την περιβαλλοντική προστασία.³⁶

Η ενσωμάτωση της χωρικής συνοχής επίσης συναντά τεράστιες δυσκολίες στο ελληνικό παράδειγμα. Η συγκρότηση των πέντε νέων αναπτυξιακών περιφερειών δεν συνοδεύτηκε από ανάλογες διοικητικές προσαρμογές (πχ., αναδιάταξη διοικητικών Περιφερειών με συγχωνεύσεις και καταργήσεις, προώθηση περαιτέρω αποκέντρωσης με αυτοδιοίκητες Περιφέρειες) και δεν αφουγκράστηκε τα ιδιαίτερα προβλήματα των νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών σε ένα ευρύ πεδίο ζητημάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (πχ., δημογραφική γήρανση, ερημοποίηση). Ακόμα περισσότερο, η υιοθέτηση του προτύπου των αναγνωρισμένων πόλων ανάπτυξης (με κυρίαρχη τη θέση της Αττικής) και της έμφασης στις υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών συμβάλλει στην ολοένα και μεγαλύτερη απόκλιση της περιφέρειας από το μητροπολιτικό κέντρο με αρνητικές συνέπειες για την εδαφική συνοχή.³⁷

³⁵ Βλέπε αναλυτικά ΕΣΠΑ 2007-2013, σελ. 86-91.

³⁶ Βλέπε αναλυτικά ΕΣΠΑ 2007-2013, σελ. 91-93.

³⁷ Η 'θεοποίηση' των αναπτυξιακών ωφελειών από τις επενδύσεις στις μεταφορές αποτελεί διαχρονικό στοιχείο της ελληνικής, και όχι μόνο, αναπτυξιακής και περιφερειακής προσπάθειας. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά ότι η στρατηγική αξιολόγηση των εν λόγω επενδύσεων, όσον αφορά την Ελλάδα κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου 2007-2013, αναμένεται να είναι ελάχιστα θετική στο κ.κ.ΑΕΠ (80 ευρώ ανά κάτοικο ετησίως) και αμελητέα στη χωρική συνοχή (προσπελασιμότητα και κ.κ.ΑΕΠ). Εκτιμάται μάλιστα ότι το 2031 το ελληνικό πρότυπο περιφερειακής κατανομής του ΑΕΠ θα είναι όμοιο με αυτό του 2006 (βλ. αναλυτικά European Commission, "Study on strategic evaluation on transport investment priorities under Structural and Cohesion funds for the Programming Period 2007-2013. Country report Greece, 2006", http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evaluation_en.htm).

Η χρηματοδοτική βαρύτητα των ΠΕΠ αναδεικνύει την Αττική στο μεγάλο «κερδισμένο» του ΕΣΠΑ αφού συγκεντρώνει μερίδιο 30,1% του συνόλου των ΠΕΠ (χαμηλότερα μόνο από τη Μακεδονία-Θράκη με 32,2%) και 10,8% των συνολικής δημόσιας δαπάνης του ΕΣΠΑ. Η εξέλιξη αυτή, συγκριτικά με τη χρηματοδοτική βαρύτητα της Αττικής το 2000-2006 (15,6% των ΠΕΠ και 4,6% του ΚΠΣ), αναδεικνύει την Αττική σε ακόμα πλεονεκτική θέση έναντι των υπόλοιπων Περιφερειών.

Αυτή η αύξηση του μεριδίου της Αττικής αφορά ακόμα περισσότερο το μητροπολιτικό της ρόλο σε ένα ευρύτερο γεωγραφικό πλαίσιο, και όχι την όποια προσπάθεια άρσης ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο ΠΕΠ Αττικής 2007-2013 δεν υπάρχει πλέον άξονας προτεραιότητας για τις ενδοπεριφερειακές ανισότητες (όπως ίσχυε στο αντίστοιχο ΠΕΠ της περιόδου 2000-2006). Το μεγαλύτερο χρηματοδοτικό βάρος συγκεντρώνει ο τομέας των υποδομών περιβάλλοντος –ποιότητας ζωής και υποδομών προσπελασιμότητας (χωρίς δέσμευση ενίσχυσης των δυτικών περιοχών), ενώ ο άξονας της αστικής αναζωογόνησης συγκεντρώνει μόλις το 6,2% των πόρων, χωρίς επίσης καμία δέσμευση για περιοχές προτεραιότητας (βλέπε Πίνακα 2.4).

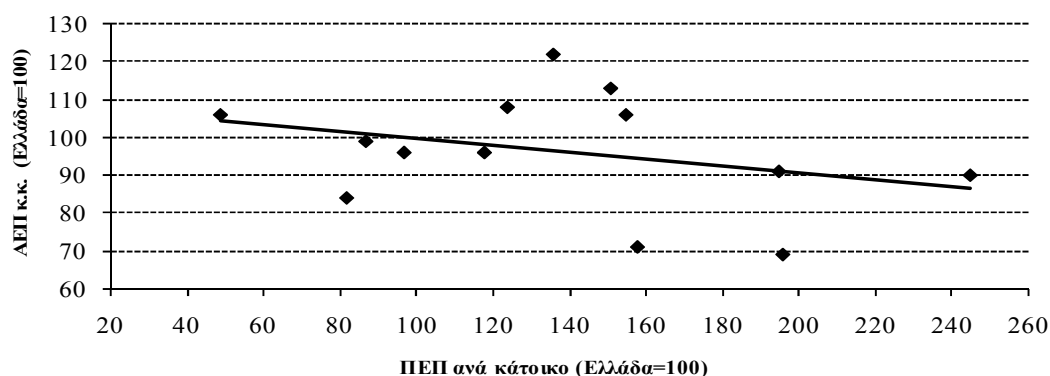
Πίνακας 2.4.ΠΕΠ Αττικής 2007-2013: Ανάλυση κατά άξονα και χρηματοδοτική		
Άξονες προτεραιότητας	Δημόσιες δαπάνες	Μερίδιο % στο σύνολο του ΠΕΠ
1. Ενίσχυση υποδομών προσπελασιμότητας- Ενέργεια	844000000	27,7
2. Αειφόρος ανάπτυξη και βελτίωση της ποιότητας ζωής	1283000000	42,1
3. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της	703000000	23,0
4. Αναζωογόνηση αστικών περιοχών	188000000	6,2
5. Τεχνική στήριξη εφαρμογής	33000000	1,1
Σύνολο ΠΕΠ	3051000000	100,0
<i>Πηγή: ΠΕΠ Αττικής 2007-2013</i>		

Προς την κατεύθυνση αυτή άλλωστε οδηγεί και η ένταξη της Περιφέρειας στις περιφέρειες μεταβατικής εξόδου από το στόχο 1 μαζί με τις Περιφέρειες Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας και ως ένα βαθμό ερμηνεύεται και η στήριξή της, την ίδια στιγμή που η εν λόγω Περιφέρεια κατέγραψε την περίοδο 2000-2005 έναν από τους

πιο υψηλούς ρυθμούς σύγκλισης (σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ / ΜΑΔ) με την υπόλοιπη Ευρώπη.³⁸

Οφείλουμε καταληκτικά να τονίσουμε ότι η εξέχουσα χρηματοδοτική θέση της Αττικής αντανakλά σε μεγάλο βαθμό μια μακροχρόνια τάση αλλαγής παραδείγματος όσον αφορά την αναδιανεμητική διάσταση των ΠΕΠ. Συγκεκριμένα (βλέπε και Διάγραμμα 2.1α), ότι η κατανομή των ΠΕΠ ανά κάτοικο (περίοδος 2007-2013) σε συνάρτηση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των κατοίκων των νέων αναπτυξιακών περιφερειών δεν ακολουθεί αναδιανεμητικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με την κατανομή των ΠΕΠ την περίοδο 1989-1993 (Διάγραμμα 2.1). Με άλλα λόγια, η πλουσιότερη περιφέρεια (Αττική) λαμβάνει μεγαλύτερη κατά κεφαλή ενίσχυση από τη φτωχότερη (Δυτική Ελλάδα-Πελοπόννησος-Ιόνια) και δεν υπάρχει μια συστηματική σχέση μεταξύ των δυο μεταβλητών (κατά κεφαλήν ΑΕΠ και κοινοτική συνδρομή ΠΕΠ ανά κάτοικο).³⁹

Διάγραμμα 2.1.
Αναδιανεμητικός χαρακτήρας των ΠΕΠ, 1989-1993 (κοινοτική συνδρομή)

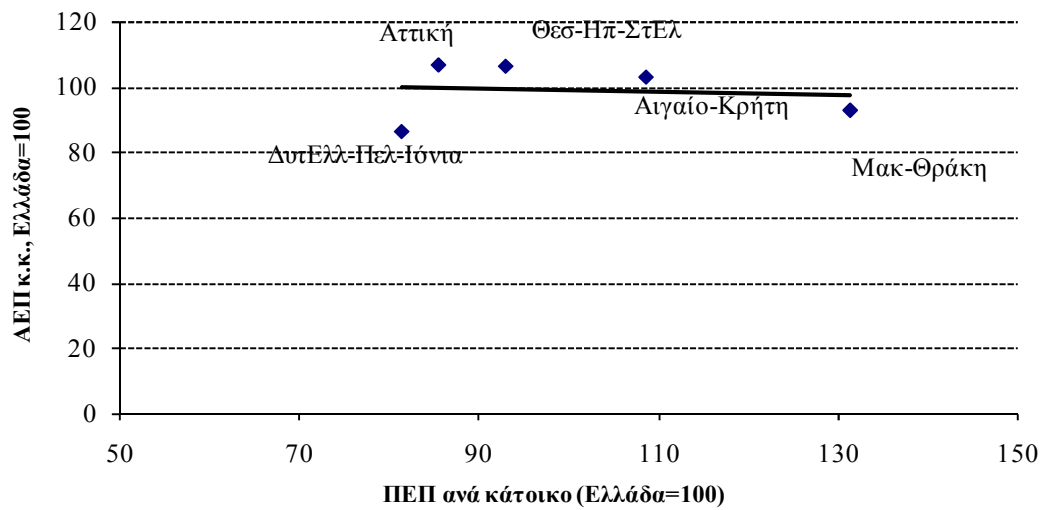

Πηγή: Ψυχάρης (2004)

³⁸ European Commission, "Fifth progress report on economic and social cohesion. Growing region, growing Europe", COM (2008) 371, σελ. 22.

³⁹ Σύμφωνα με ίδια επεξεργασία των ποσοτικών στοιχείων του ΕΣΠΑ 2007-2013 και στη βάση του κριτηρίου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (στοιχεία 2003), η πλουσιότερη περιφέρεια είναι η Αττική (106,8, Ελλάδα=100), ακολουθούμενη από τη Θεσσαλία-Ήπειρο-Στερεά Ελλάδα (106,4), το Β.-Ν. Αιγαίο-Κρήτη (103,1), τη Μακεδονία-Θράκη (92,9) και τη Δυτική Ελλάδα-Πελοπόννησο-Ιόνια (86,4). Αντιστοίχως, ο δείκτης των κατά κεφαλήν πόρων ΠΕΠ (στοιχεία κοινοτικής συνδρομής, 2007-2013) είναι υψηλότερος στη Μακεδονία-Θράκη (131, Ελλάδα=100) και ακολουθούν το Β.-Ν. Αιγαίο-Κρήτη (109), η Θεσσαλία-Ήπειρος-Στερεά Ελλάδα (93), η Αττική (85) και η Δυτική Ελλάδα-Πελοπόννησος-Ιόνια (81). Σύμφωνα με έρευνα για τον αναδιανεμητικό χαρακτήρα των ΠΕΠ κατά τη διάρκεια των τριών προηγούμενων ΚΠΣ βλ. Γ. Ψυχάρης, «Τα περιφερειακά προγράμματα των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης: πρώτη αποτίμηση και προοπτικές», *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών 10-1*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας-Τμήμα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Φεβρουάριος 2004), ο αρχικός αναδιανεμητικός χαρακτήρας των ΠΕΠ φθίνει διαχρονικά.

Διάγραμμα 1α.
Αναδιανεμητικός χαρακτήρας των ΠΕΠ 2007-2013 (κοινοτική συνδρομή)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων ΕΣΠΑ 2007-2013

Δεδομένης του έντονου διαχωρισμού οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης μεταξύ των περιοχών της Αττικής (σε επίπεδο νομαρχιών και ακόμα περισσότερο σε επίπεδο δήμων και κοινοτήτων) έχει μεγάλο ενδιαφέρον για την εξέταση των ανισοτήτων η κατανομή των πόρων των συγχρηματοδοτούμενων έργων σε επιμέρους χωρικά επίπεδα. Η εν λόγω προσπάθεια επιχειρείται στο επόμενο κεφάλαιο στη βάση στοιχείων της ΚΕΔΚΕ για την περίοδο 2000-2006.

Κεφάλαιο 3. Ενδοπεριφερειακές ανισότητες και Αττική

Δεδομένης της συγκριτικά «ευνοϊκής» θέσης της Αττικής στην κατανομή των ΠΕΠ, της ύπαρξης ευρύτατων ανισοτήτων στο εσωτερικό της, αλλά και την γενική υποβάθμιση της αναδιανεμητικής διάστασης των ΠΕΠ, υποθέτουμε και προσπαθούμε να ελέγξουμε σε ποιο βαθμό η εσωτερική κατανομή των πόρων – επίπεδο νομαρχιών και επίπεδο ΟΤΑ ά βαθμού- εντός της Αττικής «βαρύνεται» από συστημική αναδιανεμητική λογική. Η βασική υπόθεση εργασίας μας είναι ότι η κατανομή των πόρων ανά νομαρχία και Δήμο ή Κοινότητα θα πρέπει τουλάχιστον να εμφανίζει μια συστημική εξάρτηση από τα αντίστοιχα πληθυσμιακά μεγέθη, αφού αυτά άλλωστε τίθενται συχνά ως το βασικότερο κριτήριο για την κατανομή των ΠΕΠ αλλά και για την κατανομή των εθνικών δημόσιων επενδύσεων ανά Νομό και Δήμο (ΣΑΝΑ και ΣΑΤΑ).⁴⁰ Επίσης, η όποια διαφοροποίηση πόρων θα πρέπει να υπακούει και σε βασικά διαρθρωτικά κριτήρια, όπως η ανεργία και το εισόδημα.

Τα διαθέσιμα στοιχεία για να ελέγξουμε αν ισχύει η υπόθεσή μας, προέρχονται από μελέτη της ΠΕΤΑ ΑΕ⁴¹ για λογαριασμό της ΚΕΔΚΕ σχετικά με την πορεία εφαρμογής των επιχειρησιακών προγραμμάτων 2000-2006 από την πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση. Τα στοιχεία (αναλυτικά στο Παράρτημα Ι) περιλαμβάνουν τις προϋπολογισθείσες δαπάνες, τις νομικές δεσμεύσεις, τις πραγματοποιηθείσες δαπάνες και το ποσοστό απορροφητικότητας για το σύνολο των ενταγμένων έργων ΟΤΑ σε όλα τα επιχειρησιακά προγράμματα του ΚΠΣ ΙΙΙ 2000-2006 (13 ΠΕΠ, 10 ΤΕΠ, 4 Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, Ταμείο Συνοχής) και αναφέρονται μέχρι και την 31^η Αυγούστου 2007.⁴²

Επιπρόσθετα, αξιοποιήσαμε στοιχεία της απογραφής ΕΣΥΕ του 2001 για τον πληθυσμό, την ανεργία και την απασχόληση προκειμένου να υπολογίσουμε μια σειρά δεικτών: απορροφητικότητας, δαπανών ανά κάτοικο, δαπανών ανά άνεργο, πληθυσμιακής βαρύτητας, χρηματοδοτικής βαρύτητας και δείκτη «εύνοιας». Στην παρούσα ανάλυση θα εξετάσουμε αναλυτικότερα το δείκτη πληθυσμιακής βαρύτητας, του δείκτη χρηματικής βαρύτητας και του δείκτη εύνοιας, και θα συσχετίσουμε τον

⁴⁰ Βλέπε αναλυτικά σχετικές ΚΥΑ στο www.kedke.gr. Η μεγάλη βαρύτητα του πληθυσμιακού κριτηρίου (πολλές φορές και 80%) για την κατανομή των δημόσιων επενδύσεων έχει «ενοχοποιηθεί» από περιφερειακές ΤΕΔΚ για έμμεση επιδότηση της Αθήνας και των μεγάλων αστικών κέντρων.

⁴¹ Βλέπε αναλυτικότερα www.info-peta.gr.

⁴² Τα συγκεντρωτικά στοιχεία ανά ΟΤΑ αναφέρονται σε έργα στα οποία συμμετέχουν οι ΟΤΑ όχι μόνο ως per se τελικοί δικαιούχοι αλλά και υπό τη μορφή Δημοτικής Επιχείρησης, ΝΠΔΔ του συγκεκριμένου ΟΑ κ.ά. (ΠΕΤΑ, 2008).

τελευταίο τόσο με το δείκτη της ανεργίας όσο και με το δηλωθέν μέσο φορολογικό εισόδημα.

Αναλυτικότερα, οι δείκτες που δομήσαμε στη βάση των παραπάνω δεδομένων είναι οι εξής:

- **Δείκτης πληθυσμιακής βαρύτητας:** πληθυσμός OTA / Συνολικό πληθυσμό οικείας Νομαρχίας*100.
- **Δείκτης χρηματοδοτικής βαρύτητας:** πληθυσμός OTA / συνολικός πληθυσμός οικείας Νομαρχίας*100.
- **Δείκτης «Εύνοιας»:** Χρηματοδοτική βαρύτητα / Πληθυσμιακή βαρύτητα*100. Εάν ο Δείκτης εμφανίζει τιμή μεγαλύτερη του 100, τότε η χρηματοδοτική βαρύτητα του συγκεκριμένου OTA είναι σημαντικότερη της πληθυσμιακής βαρύτητας (και το αντίθετο όταν ο Δείκτης εμφανίζει τιμές μικρότερες του 100).

Σύμφωνα με την επεξεργασία των στοιχείων (βλέπε Πίνακα 3.1. καθώς και Παραρτήματα I, II και III), οι μεταβλητές πληθυσμός και ανεργία εξηγούν μόλις το 18% της μεταβλητότητας των προϋπολογισθεισών δαπανών των OTA (πόροι ΚΠΣ 2000-2006). Αναλυτικότερα, σε δείγμα 120 OTA α' βαθμού (Δήμοι και Κοινότητες) της Περιφέρειας Αττικής, το πληθυσμιακό κριτήριο (μεταβλητή «πληθυσμός») ερμηνεύει το 12% της μεταβλητότητας των δαπανών και το κοινωνικό κριτήριο της ανεργίας (μεταβλητή «δείκτης ανεργίας») ερμηνεύει άλλο ένα 6% της συνολικής μεταβλητότητας των πόρων. Συνολικά δηλαδή ένα ποσοστό 82% της μεταβλητότητας των πόρων ανά OTA δεν ερμηνεύεται από το μέγεθος του πληθυσμού και το ύψος της ανεργίας των εν λόγω OTA.⁴³

Η μελέτη των στοιχείων ομαδοποιημένα ανά νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση καταδεικνύει, εκ πρώτης όψεως, ότι η Δυτική Αττική διαθέτει τον υψηλότερο δείκτη εύνοιας σε επίπεδο Περιφέρειας Αττικής, αφού η χρηματοδοτική βαρύτητά της (18,4%) υπερβαίνει την ανάλογη πληθυσμιακή της (4%) κατά 457,1%. Ακολουθεί η Ανατολική Αττική με δείκτη εύνοιας στο 241%, ο Πειραιάς με 112,5% και η Αθήνα με 58,1%. Η κατανομή αυτή μοιάζει σε μεγάλο βαθμό να επηρεάζεται

⁴³ Για την κατάδειξη του βαθμού ερμηνείας της μεταβλητότητας των προϋπολογισθεισών δαπανών (εξαρτημένη μεταβλητή) από την επίδραση του πληθυσμού (1^η ανεξάρτητη μεταβλητή) και το δείκτη ανεργίας (2^η μεταβλητή) χρησιμοποιήθηκε η πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης (multiple regression analysis) με τη χρήση της αντίστοιχης συνάρτησης στο Excel. Ο συγκεκριμένος δείκτης λαμβάνει τιμές μεταξύ 0 και 1 (βλ. και Ρούσσος Π., Τσαούσης Γ., 2002, σελ. 187-212). Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι στην τρέχουσα ανάλυση παλινδρόμησης υπάρχει ελάχιστη (0,06) συσχέτιση μεταξύ των δυο ανεξάρτητων μεταβλητών (άρα ελάχιστη πολυσκεδαστικότητα).

από μια αναδιανεμητική διάσταση, δεδομένης της μεγαλύτερης ανεργίας στη Δυτική Αττική (14,1%, 2001) και του Πειραιά (13%), έναντι 10,1% στην Αθήνα και 10,9% στην Ανατολική Αττική.

Τα αναλυτικότερα στοιχεία όμως για την εσωτερική κατανομή μεταξύ Δήμων και Κοινοτήτων ανά νομαρχιακή αυτοδιοίκηση δεικνύουν ότι: α) τα αρχικά στοιχεία για το δείκτη εύνοιας της Δυτικής Αττικής ουσιαστικά αντανakλούν τη συγκέντρωση πόρων σε ένα και μόνο Δήμο (Άνω Λιόσια) και, β) Δήμοι με υψηλή ανεργία, φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό συστηματικά απολαμβάνουν χαμηλού δείκτη εύνοιας, με άλλα λόγια υποχρηματοδοτούνται σε σύγκριση με την πληθυσμιακή βαρύτητά τους και το ύψος της ανεργίας.

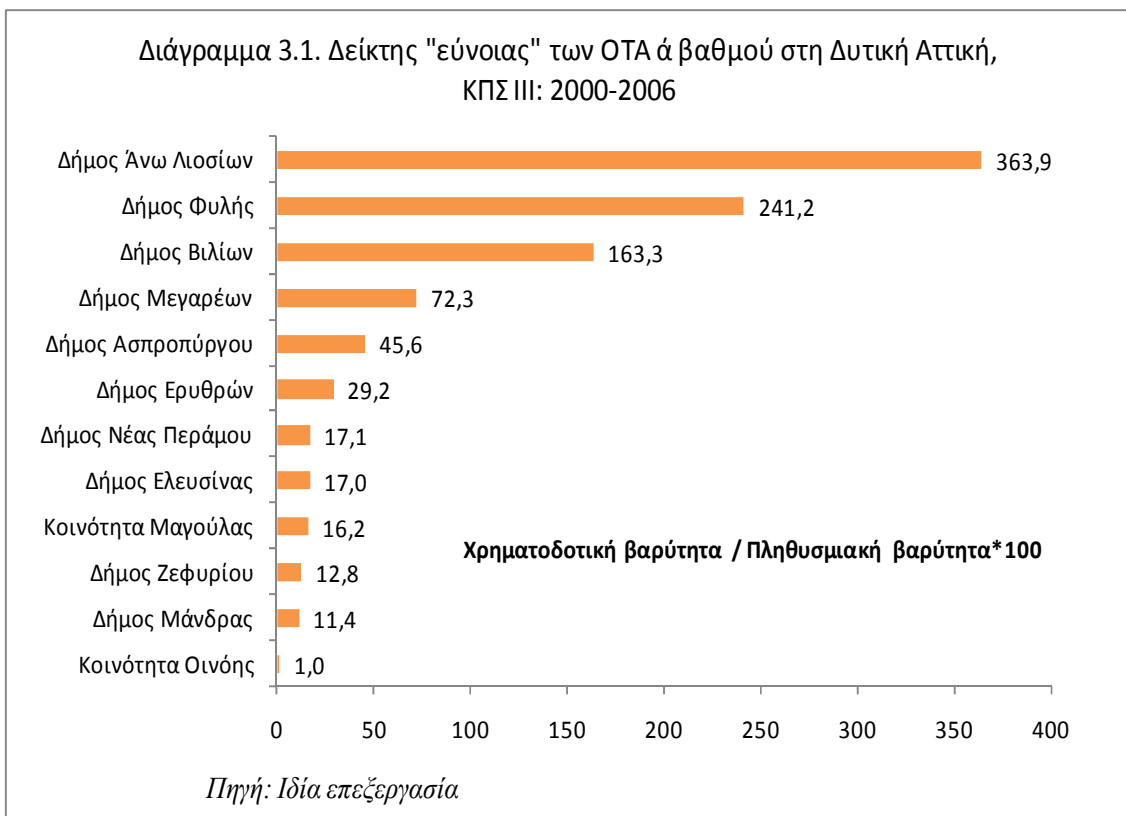
Ειδικότερα, η εξέταση του δείκτη εύνοιας μεταξύ των ΟΤΑ της Δυτικής Αττικής (βλ. και Διάγραμμα 3.1) καταδεικνύει την υπερχρηματοδότηση του Δήμου Άνω Λιοσίων (δείκτης ευημερίας στο 363,9%) και δευτερευόντως των Δήμων Φυλής (241,2%) και Βιλίων (163,3%). Αντιθέτως, υποχρηματοδότηση καταγράφεται για τους Δήμους Μεγαρέων (72,3%), Ασπροπύργου (45,6%) και Ερυθρών (29,2%), ενώ πολύ χαμηλά στο σχετικό δείκτη βρίσκονται η Νέα Πέραμος (17,1%), η Ελευσίνα (17%), η Μαγούλα (16,2%), το Ζεφύρι (12,8%), η Μάνδρα (11,4%) και η Οινόη (1%).

Πίνακας 3.1. Στοιχεία κατανομών πόρων και δείκτες, Περιφέρεια Αττικής, ΚΠΣ ΙΙΙ 2000-2006

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ / ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΕΙΣ	Πλήθος έργων	Προϋπολ ογισμός ενταγμέν ων έργων	Νομικές δεσμεύσει ς	Δαπάνες	Πληθυσ μός	Δείκτης 1: Απορρο φητικότ ητα	Δείκτης 2: Προϋπο λογισθέ ντες δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτης 3: Δαπάνε ς ανά κάτοικ ο	Δείκτης 4 Πληθυσ μιακή βαρύτη τα	Δείκτης 5 Χρημα τοδοτι κή βαρύτη τα	Δείκτης 6 Χρημ βαρ/Πλη θου βαρύτητ α
ΔΥΤΙΚΗ ΑΤΤΙΚΗ	174	169202766	159342323	119453034	151428	70,6	1117	789	4,0	18,4	457,1
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΤΤΙΚΗ	348	240784237	177345993	123821513	408758	51,4	589	303	10,9	26,2	241,0
ΑΘΗΝΑ	987	378244120	293436212	196900246	2664786	52,1	142	74	70,8	41,1	58,1
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	406	132436966	98211373	65770539	541460	49,7	245	121	14,4	14,4	100,1
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	1915	920668089	728335901	505945332	3766432	55,0	244	134	100,0	100,0	100,0
	<i>Column1</i>	<i>Column2</i>	<i>Column3</i>	<i>Column4</i>	<i>Column5</i>	<i>Column6</i>	<i>Column7</i>	<i>Column8</i>	<i>Column9</i>	<i>Column10</i>	<i>Column11</i>
Mean	478,75	230167022	182083975	126486333	941608	55,934997	523,2445	321,7809	25	25	214,058124
Standard Error	176,44139	54242784,9	40797840,3	26927519	580070	4,9137107	219,91838	163,3193	15,401048	5,891676	89,9681038
Median	377	204993502	168344158	121637274	475109	51,740327	416,8277	212,1951	12,614299	22,26573	170,523253
Mode	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A
Standard Deviation	352,88277	108485570	81595680,6	53855038	1160140	9,8274214	439,83676	326,6386	30,802096	11,78335	179,936208
Sample Variance	124526,25	1,1769E+16	6,6579E+15	2,9004E+15	1,346E+12	96,578212	193456,37	106692,8	948,7691	138,8474	32377,0388
Kurtosis	2,7668136	0,59831932	1,80269453	1,62700491	3,6368741	3,8004059	0,0197343	2,012324	3,6368741	0,598319	0,01973431
Skewness	1,5226783	1,09026374	0,95574122	0,53321017	1,8819837	1,935361	1,0415683	1,503808	1,8819837	1,090264	1,04156827
Range	813	245807154	195224839	131129707	2513358	20,935798	975,43932	714,9541	66,730476	26,69878	399,049986
Minimum	174	132436966	98211373	65770539	151428	49,661768	141,94165	73,8897	4,0204629	14,38488	58,0680026
Maximum	987	378244120	293436212	196900246	2664786	70,597566	1117,381	788,8438	70,750939	41,08366	457,117989
Sum	1915	920668089	728335901	505945332	3766432	223,73999	2092,978	1287,124	100	100	856,232497
Count	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
cv	73,7	47,1	44,8	42,6	123,2	17,6	84,1	101,5	123,2	47,1	84,1

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ακόμα και αν θεωρηθεί ότι η ύπαρξη του ΧΥΤΑ Άνω Λιοσίων σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις του σεισμού του 1999 δικαιολογούνται στο συνυπολογισμό σχετικών κριτηρίων για την ευνοϊκή χρηματοδότηση στο χωρικό πλαίσιο του συγκεκριμένου ΟΤΑ, τότε θα αναμέναμε παρόμοια «επίδραση» και για τους Δήμους του Θριάσιου πεδίου (πχ., Ελευσίνα, Ασπρόπυργος) που όχι μόνο επηρεάζονται εξίσου αρνητικά από τη λειτουργία του ΧΥΤΑ Άνω Λιοσίων αλλά και από το σύνολο των οχλουσών δραστηριοτήτων στην εν λόγω περιοχή (πχ., διύλιστήρια), καθώς και για τους επίσης σεισμόπληκτους Δήμους Ζεφυρίου και Αχαρνών/ Η εν λόγω κατανομή έχει ως αποτέλεσμα ο Δήμος Άνω Λιοσίων να συγκεντρώνει 63,5% των συνολικών πόρων που αφορούν την οικεία νομαρχία, έχοντας μόλις το 17,4% του πληθυσμού. Αντιθέτως, ο Δήμος Ασπροπύργου με 18,3% του πληθυσμού συγκεντρώνει το 8,3% των πόρων και ο Δήμος Ελευσίνας με 17,1% του πληθυσμού συγκεντρώνει μόλις το 2,9% των πόρων.

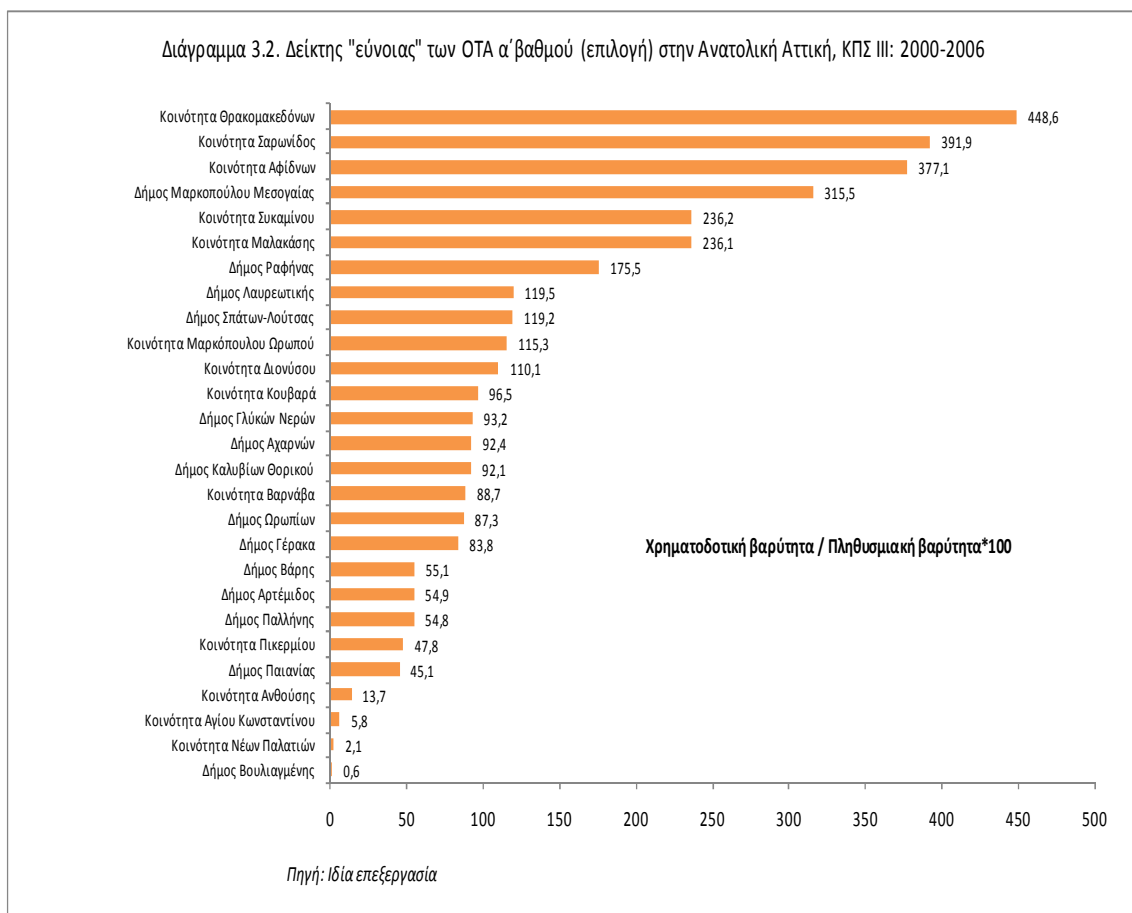
Η σύγκριση του δείκτη εύνοιας με το δείκτη ανεργίας και το δηλωθέν μέσο φορολογικό εισόδημα ανά ΟΤΑ α' βαθμού στη Δυτική Αττική, επίσης αποκαλύπτει μη

συστημική σχέση μεταξύ χρηματοδοτικής βαρύτητας και οικονομικής κατάστασης. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ (2001, ανεργία) και της ΓΓΠΣ / ΚΕΠΥΟ (2003, φορολογικό εισόδημα),⁴⁴ εμφανίζεται το «παράδοξο» φαινόμενο ο Δήμος Άνω Λιοσίων να απολαμβάνει το υψηλότερο δείκτη εύνοιας όταν διαθέτει το υψηλότερο μέσο φορολογικό εισόδημα (21836 ευρώ). Αντιθέτως, η Ελευσίνα με λιγότερο από το 50% του διαθέσιμου φορολογικού εισοδήματος των Άνω Λιοσίων και παρόμοιο δείκτη ανεργίας (15,7% έναντι 15,8% στα Άνω Λιόσια) συγκεντρώνει μόλις το 4,4% των πόρων που συγκεντρώνονται στα Άνω Λιόσια. Ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης των πόρων σε έναν Δήμο διαιωνίζει τις δυσκολίες πρόσβασης των υπολοίπων σε αναπτυξιακές και κοινωνικές υποδομές, καθιστώντας ακόμα πιο επιτακτική τη στήριξη τους μέσω ειδικών προγραμμάτων ενόψει της μείωσης της κοινοτικής συμμετοχής λόγω μετάβασης της Περιφέρειας Αττικής στις περιφέρειες «ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης».

Η «παράδοξη» κατανομή των πόρων στη Δυτική Αττική αποτυπώνεται και στη σύγκριση των σχετικών συντελεστών μεταβλητότητας με τις υπόλοιπες νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις. Ο συντελεστής μεταβλητότητας του Δείκτη Εύνοιας (χρηματοδοτική βαρύτητα / πληθυσμιακή βαρύτητα) είναι στη Δυτική Αττική ο υψηλότερος (130,28) έναντι 110,8 στην Αθήνα και 87,5. Η υψηλότερη διασπορά μεταξύ των ΟΤΑ της Δυτικής Αττικής έρχεται σε αντίφαση με την σχετικά χαμηλότερη διασπορά των ΟΤΑ της όσον αφορά τον πληθυσμό, την απασχόληση, την ανεργία και το μη ενεργό πληθυσμό.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση της Ανατολικής Αττικής χαρακτηρίζεται από έντονες ανισότητες, στοιχείο που αντανακλάται και στους υψηλούς συντελεστές μεταβλητότητας των οικονομικών και κοινωνικών δεικτών. Τα στοιχεία για το δείκτη εύνοιας επίσης αποκαλύπτει «παράδοξα», αφού Δήμοι με υπολογίσιμο πληθυσμιακό μέγεθος και αυξημένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα βρίσκονται αντιμέτωπο με υποχρηματοδότηση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα εν προκειμένω είναι οι Αχαρνές (Μενίδι), όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 3.2 που ακολουθεί.

⁴⁴ Επεξεργασία στοιχείων από το www.gsis.gr. Το μέσο φορολογικό εισόδημα ανά Δήμο προκύπτει από τη διαίρεση του συνολικού δηλωθέντος φορολογικού εισοδήματος των φυσικών προσώπων διά τον συνολικό αριθμό των μελών των οικογενειών τους.

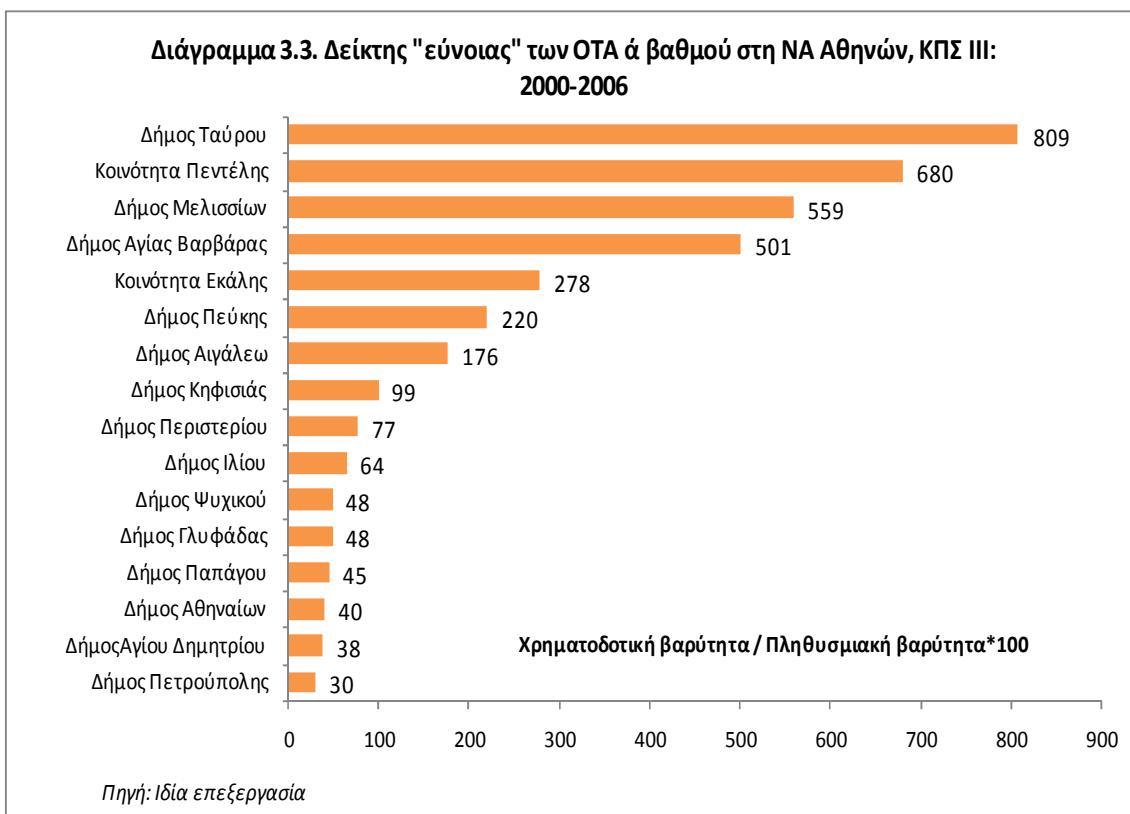

Οι Αχαρνές που συγκεντρώνουν το 18,4% του συνολικού πληθυσμού της Ανατολικής Αττικής συμμετέχει κατά 17% στο σύνολο των προϋπολογισθέντων πόρων, δηλαδή έχει έναν αρνητικό λόγο χρηματοδοτικής βαρύτητας προς πληθυσμιακή βαρύτητα (δείκτης «εύνοιας» = 92,4%). Οφείλουμε δε να σημειώσουμε ότι ο εν λόγω Δήμος έχει έναν από τους υψηλότερους δείκτες ανεργίας στην Αν. Αττική (15,1%) και αντιμετωπίζει πολυσύνθετα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα (πχ., οχλούσες δραστηριότητες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες). Στον αντίποδα, οι Θρακομακεδόνες απολαμβάνουν δείκτη εύνοιας στο 448,6% αφού η πληθυσμιακή βαρύτητά τους είναι 1,2% και η χρηματοδοτική 5,25%, ενώ ο δείκτης ανεργίας στο 9,3%. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι δέκα πιο ευνοημένοι, χρηματοδοτικά, ΟΤΑ α' βαθμού στην Ανατολική Αττική έχουν δείκτες ανεργίας από τους χαμηλότερους μεταξύ τόσο της οικείας Νομαρχίας όσο και της Περιφέρειας.

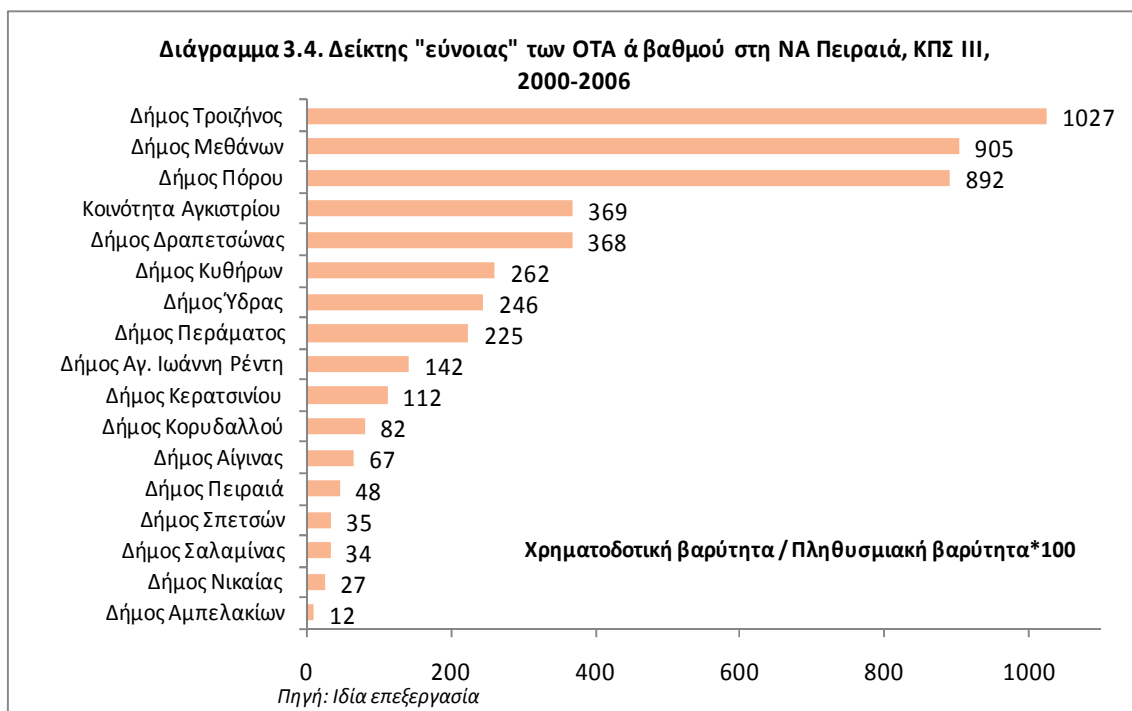
Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση της Αθήνας επίσης χαρακτηρίζεται από ευρείες ανισότητες, ιδίως μεταξύ του δυτικού τομέα και των υπολοίπων. Τα στοιχεία για το δείκτη εύνοιας επίσης αποκαλύπτουν «παράδοξα», αφού Δήμοι με υπολογίσιμο πληθυσμιακό μέγεθος και αυξημένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα βρίσκονται

αντιμέτωποι με υποχρηματοδότηση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα (βλέπε και Διάγραμμα 3.3.) αποτελεί το Περιστερί που, ενώ αντιπροσωπεύει το 5,2% του πληθυσμού της νομαρχίας Αθηνών (δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο μετά από αυτό του Δήμου Αθήνας), έχει υψηλό δείκτη ανεργίας (11%) και οχλούσες δραστηριότητες, συγκεντρώνει μόλις 4% των συνολικών πόρων με αποτέλεσμα ο δείκτης εύνοιας να διαμορφώνεται στο 77,15%. Αρνητικός επίσης δείκτης εύνοιας, παρά τη σχετική πληθυσμιακή βαρύτητα και το κοινωνικό προφίλ τους, προκύπτει για το Ίλιον (64,27), τον Άγιο Δημήτριο (38,79) και την Πετρούπολη (30,83), ενώ η Καλλιθέα με πληθυσμιακή βαρύτητα 4,11% και υψηλό δείκτη ανεργίας εμφανίζει «ελάχιστη εύνοια» με δείκτη στο 108,7%).

Η εικόνα που προκύπτει από την εξέταση των Δήμων και Κοινοτήτων με θετικό δείκτη εύνοιας είναι μικτή, καθώς εδώ εμφανίζονται ΟΤΑ με έντονα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα (υψηλός δείκτης ανεργίας, συγκέντρωση ευπαθών κοινωνικών ομάδων) αλλά και ΟΤΑ που τοποθετούνται σε σαφώς πλεονεκτικότερη θέση (χαμηλότερη ανεργία, ποιότητα ζωής). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι θετικό δείκτη εύνοιας διαθέτουν ο Ταύρος, η Αγία Βαρβάρα, το Καματερό, οι Άγιοι Ανάργυροι και το Μοσχάτο, αλλά και η Πεντέλη, η Λυκόβρυση, τα Μελίσσια, ο Άλιμος, η Εκάλη και η Κηφισιά.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση επίσης εμφανίζει υψηλό βαθμό ανισοτήτων μεταξύ των επιμέρους χωρικών ενοτήτων της (ΟΤΑ ά βαθμού) τόσο ως προς τη διασπορά των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών όσο και ως προς την κατανομή πόρων στο πλαίσιο του ΚΠΣ ΙΙΙ. Αναλυτικότερα, η εξέταση του δείκτη εύνοιας χαρακτηρίζεται από «παράδοξα» (βλέπε και Διάγραμμα 3.4). Πρώτον, τα δυο άκρα της κατανομής εμφανίζουν αντίστροφη προοδευτικότητα αφού οι Δήμοι με τη μεγαλύτερη «εύνοια» (Τροιζήνα, Μέθανα, Πόρος) είναι και οι τρεις με ελάχιστη πληθυσμιακή βαρύτητα και πολύ χαμηλή ανεργία (εκτός του Πόρου), ενώ οι Δήμοι με τη χαμηλότερη «εύνοια» (Νίκαια, Αμπελάκια) χαρακτηρίζονται από υψηλή ανεργία (13-16%) και σημαντικό πληθυσμιακό μέγεθος (Νίκαια). Δεύτερον, οι τρεις πρώτοι σε εύνοια Δήμοι (Τροιζήνα, Μέθανα, Πόρος) αντιπροσωπεύουν συνολικά το 2,3% του πληθυσμού της οικείας νομαρχίας και το 20% των συνολικών πόρων, όταν οι Δήμοι Κορυδαλλού και Νίκαιας που συγκεντρώνουν σχεδόν το 30% του πληθυσμού βρίσκονται πολύ χαμηλά στο δείκτη εύνοιας με συνολική χρηματοδοτική βαρύτητα της τάξης του 14,8%.

Τα «παράδοξα» της κατανομής των πόρων του ΚΠΣ ΙΙΙ ανά ΟΤΑ α' και β' βαθμού στην Περιφέρεια Αττικής στη βάση κυρίως του δείκτη εύνοιας (δηλαδή της σύγκρισης μεταξύ χρηματοδοτικής και πληθυσμιακής βαρύτητας) και δευτερευόντως σε συσχέτιση με την ανεργία, αναδεικνύονται ακόμα περισσότερο από τη μελέτη των προϋπολογισθεισών δαπανών ανά κάτοικο και άνεργο για κάθε ΟΤΑ ξεχωριστά.

Η κατάταξη των ΟΤΑ⁴⁵ με βάση τις προϋπολογισθείσες δαπάνες ανά κάτοικο (βλέπε και Πίνακα 3.2) «ανακαλύπτει» ότι Δήμοι και Κοινότητες με ευνοϊκότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και γενικότερη ποιότητας ζωής απολαμβάνουν μεγαλύτερου ύψους συγχρηματοδοτούμενων πόρων συγκριτικά με Δήμους που χαρακτηρίζονται από χαμηλότερο επίπεδο ποιότητας ζωής (πχ., περιβαλλοντική επιβάρυνση, οχλούσες δραστηριότητες) και δυσμενέστερες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Για παράδειγμα, οι Θρακομακεδόνες, η Σαρωνίδα, τα Μελίσσια, ο Διόνυσος, η Βούλα, τα Βριλήσσια και η Εκάλη απολαμβάνουν περισσότερους πόρους ανά κάτοικο σε συγκριτικά με τους Αγίους Αναργύρους, το Αιγάλεω, τον Κορυδαλλό, την Ελευσίνα, το Ζεφύρι, το Περιστέρι και τη Νίκαια. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ανάλυση συσχέτισης και παλινδρόμησης για τις μεταβλητές «προϋπολογισθείσες δαπάνες ανά κάτοικο» (εξαρτημένη μεταβλητή) και «μέσο φορολογικό εισόδημα φυσικών προσώπων» (ανεξάρτητη μεταβλητή) καταλήγει στην ύπαρξη ελάχιστης συσχέτισης (r

⁴⁵ Αναφερόμαστε σε στοιχεία για 37 Δήμους και Κοινότητες της Περιφέρειας Αττικής, όπως παρατίθενται στον Πίνακα 3.2 της εργασίας.

= 0,15) και συντελεστή προσδιορισμού τέτοιον ($r^2 = 0,02$) που δείχνει ότι η μεταβλητότητα των «προϋπολογισθισών δαπανών ανά κάτοικο» ερμηνεύεται μόλις κατά 2% από την αντίστοιχη μεταβλητότητα του «μέσου φορολογικού εισοδήματος».

Καταληκτικά, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι τα «παράδοξα» που αναδεικνύονται στην κατανομή των συγχρηματοδοτούμενων πόρων ανά νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και ανά ΟΤΑ, δηλαδή να μην υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ του πληθυσμιακού κριτηρίου και λοιπών διαρθρωτικών κριτηρίων (πχ. ανεργία, φορολογικό εισόδημα), ενδέχεται να ευθύνονται για την διατήρηση ευρέων ανισοτήτων μεταξύ των επιμέρους χωρικών συνόλων στην ίδια περιφέρεια. Με άλλα λόγια, η υπάρχουσα κατανομή φαίνεται να λειτουργεί ως μηχανισμός δευτερογενούς ανισότητας: εκτός από τις ανισότητες που οφείλονται στις δυνάμεις της αγοράς (πχ., χάσμα επαγγελματικού status quo), υπάρχουν και οι ανισότητες που προκύπτουν από τη διαχείριση των διαθέσιμων πόρων για αναπτυξιακούς (οικονομικούς και κοινωνικούς) σκοπούς. Παράδειγμα: Αν το Ζεφύρι αποτελεί μια μειονεκτική περιοχή της Αττικής με χαμηλό εισόδημα, υψηλή ανεργία, κοινωνικό αποκλεισμό, και γενικά χαμηλή ποιότητα ζωής, το γεγονός αυτό δεν οφείλεται μόνο στη θέση του όσον αφορά τον καταμερισμό της εργασίας (ανειδίκευτοι εργάτες, «περιθωριακοί» επαγγελματίες-πλανόδιοι), αλλά και στη συστηματική υποχρηματοδότηση αναπτυξιακών και κοινωνικών προγραμμάτων στο εν λόγω χωρικό σύνολο. Οι δευτερογενείς ανισότητες ενισχύονται ακόμα περισσότερο αν λάβουμε υπόψη ότι ένα πολύ μεγάλο τμήμα των αναπτυξιακών προγραμμάτων της Αττικής αναφέρονται σε «μεγάλα έργα υποδομής», έργα δηλαδή που εξυπηρετούν το διεθνή μητροπολιτικό χώρο της Αττικής και όχι τις ενδοπεριφερειακές ανισότητές της.

Πίνακας 3.2. Προϋπολογισθείσες δαπάνες ανά κάτοικο και άνεργο σε σχέση με το μέσο φορολογικό εισόδημα στους ΟΤΑ ά βαθμού της Περιφέρειας Αττικής, ΚΠΣ II: 2000-2006 (δείγμα 37 ΟΤΑ)

ΟΤΑ ά βαθμού	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση	Προϋπολογισθείσες δαπάνες* ανά κάτοικο (ευρώ)	Προϋπολογισθείσες δαπάνες ανά άνεργο** (ευρώ)	Μέσο φορολογικό εισόδημα*** (ευρώ)
Δήμος Άνω Λιοσίων	Δυτικής Αττικής	4066	69005	21836
Δήμος Φυλής	Δυτικής Αττικής	2695	62052	9916
Κοινότητα Θρακομακεδόνων	Ανατολικής Αττικής	2643	66837	22548
Κοινότητα Σαρωνίδας	Ανατολικής Αττικής	2308	70319	25059
Δήμος Μεθάνων	Πειραιά	2212	96828	9751
Δήμος Πόρου	Πειραιά	2181	36193	9720
Δήμος Ταύρου	Αθηνών	1149	22148	12349
Δήμος Ραφήνας	Ανατολικής Αττικής	1034	34099	17080
Κοινότητα Καπανδριτίου	Ανατολικής Αττικής	984	34396	13489
Κοινότητα Κρυονερίου	Ανατολικής Αττικής	968	35608	16932
<u>Δήμος Δραπετσώνας</u>	<u>Πειραιά</u>	<u>900</u>	<u>16963</u>	<u>8829</u>
Δήμος Μελισσίων	Αθηνών	794	21116	20930
Δήμος Λαυρεωτικής	Ανατολικής Αττικής	704	8034	12409
Κοινότητα Διονύσου	Ανατολικής Αττικής	649	19847	28914
Δήμος Περάματος	Πειραιά	551	12627	9268
Δήμος Αχαρνών	Ανατολικής Αττικής	545	9145	15010
<u>Δήμος Ασπροπύργου</u>	<u>Δυτικής Αττικής</u>	<u>509</u>	<u>9835</u>	<u>7885</u>
Δήμος Αλίμου		433	12634	15782
Δήμος Βούλας	Ανατολικής Αττικής	426	16121	22063
Δήμος Βριλησίων	Αθηνών	396	13302	23576
Κοινότητα Εκάλης	Αθηνών	396	11672	30647
Δήμος Αγίου Στεφάνου	Ανατολικής Αττικής	341	764	18853
Δήμος Αγίων Αναργύρων	Αθηνών	310	1390	12189
Δήμος Κερατσινίου	Πειραιά	275	5952	11625

Δήμος Αιγάλεω	Αθηνών	250	4780	13010
Δήμος Κορυδαλλού	Πειραιά	201	4618	11867
<u>Δήμος Νέας Περάμου</u>	<u>Δυτικής Αττικής</u>	<u>191</u>	<u>4330</u>	<u>6716</u>
<u>Δήμος Ελευσίνας</u>	<u>Δυτικής Αττικής</u>	<u>190</u>	<u>3158</u>	<u>9517</u>
Κοινότητα Μαγούλας	Δυτικής Αττικής	181	5046	11608
<u>Δήμος Ζεφυρίου</u>	<u>Δυτικής Αττικής</u>	<u>143</u>	<u>2522</u>	<u>7246</u>
Δήμος Κηφισιάς	Αθηνών	141	3704	26206
Δήμος Περιστερίου	Αθηνών	110	2471	13431
Δήμος Ιλίου	Αθηνών	91	1973	13384
Δήμος Νέας Ερυθραίας	Αθηνών	76	2423	16624
Δήμος Νίκαιας	Πειραιά	65	1315	10523
Δήμος Αγίου Δημητρίου	Αθηνών	55	1221	16073
Δήμος Πετρούπολης	Αθηνών	44	2011	12551

*Οι προϋπολογισθείσες δαπάνες αναφέρονται στο σύνολο της περιόδου 2000-2006 (Πηγή: ΠΕΤΑ / ΚΕΔΚΕ) και τα στοιχεία για τον πληθυσμό αντλούνται από την ΕΣΥΕ (Απογραφή 2001)

**Τα στοιχεία για τον αριθμό των ανέργων αντλούνται από την ΕΣΥΕ (Απογραφή 2001)

***Τα στοιχεία για το μέσο φορολογικό εισόδημα αντλούνται από το ΚΕΠΥΟ / ΓΓΠΣ (2003).

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων ΠΕΤΑ, ΕΣΥΕ και ΚΕΠΥΟ/ ΓΓΠΣ

Συμπερασματικές σκέψεις

Η παρούσα εργασία προσπάθησε να διερευνήσει το ζήτημα των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των συγχρηματοδοτούμενων έργων, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την Περιφέρεια Αττικής. Η διερεύνηση αυτή έγινε σε τρία επίπεδα: α) τη θεωρητική εξέταση για τη σημασία των ανισοτήτων στο σχεδιασμό και την εφαρμογή περιφερειακής πολιτικής, β) τη θέση της Αττικής στην τρίτη (ΚΠΣ ΙΙΙ, 2000-2006) και τέταρτη προγραμματική περίοδο (ΕΣΠΑ, 2007-2013) και τον ειδικότερο ρόλο των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων στο σχεδιασμό των αντίστοιχων περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων, και γ) την επεξεργασία ποσοτικών στοιχείων για τους ΟΤΑ α' και β' βαθμού της Αττικής όσον αφορά την κατανομή συγχρηματοδοτούμενων πόρων στο πλαίσιο του ΚΠΣ ΙΙΙ (2000-2006). Αναλυτικότερα:

Περιφερειακή πολιτική και ανισότητες

Τόσο η εθνική όσο και η ευρωπαϊκή / κοινοτική καταστατική τάξη περιλαμβάνει ρυθμίσεις και έγνοιες για τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Ωστόσο, η συμπερίληψη των ανισοτήτων στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής εξαρτάται από την κανονιστική ποιότητα των εν λόγω πλαισίων, δηλαδή από το βαθμό που οι προβλέψει σε επίπεδο γενικών αρχών υλοποιούνται μέσω ειδικότερων μηχανισμών / εργαλείων πολιτικής.

Ωστόσο, οι ανισότητες δεν είναι ούτε εύκολα καθορισμένες και μετρήσιμες ούτε θεωρούνται γενικά ως «πρόβλημα» προς αντιμετώπιση. Η συνοπτική εξέταση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας μάλλον οδηγεί σε αμφιλεγόμενα συμπεράσματα για τη σχέση των ανισοτήτων και της ανάπτυξης, ενώ η ακολουθούμενη μεθοδολογία ποικίλλει και είναι ιδιαίτερα «ευαίσθητη» σε διαφορετικά χωρικά επίπεδα και σε διαφορετικές πηγές δεδομένων. Η «αισιόδοξη άποψη» περί εισοδηματικής σύγκλισης των περιφερειών μέσω της λειτουργίας της αγοράς (πχ., εξειδίκευση σε συγκριτικό πλεονέκτημα και εξαγωγικό τομέα) δεν φαίνεται να δικαιώνεται από τα εμπειρικά δεδομένα αλλά και από τη μη ισχύ κάποιων θεμελιωδών παραδοχών της (πχ., τέλειος ανταγωνισμός, συμμετρία πληροφόρησης), ενώ αντιθέτως η «απαισιόδοξη άποψη» και η «αγνωστική» φαίνεται να είναι πιο συμβατές με τα παρατηρούμενα φαινόμενα, δηλαδή την επίδραση των εισοδηματικών ανισοτήτων στις ανισότητες πρόσβασης στο «εκπαιδευτικό κεφάλαιο» και το ρόλο των κυβερνητικών θεσμών.

Αν και η διερεύνηση του ρόλου των ανισοτήτων στην εγχώρια και ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική δεν είναι εύκολη υπόθεση (πχ., ελλιπής αξιολόγηση επιπτώσεων, έλλειψη δεδομένων), ωστόσο μπορούμε να προβούμε στις εξής διαπιστώσεις: α) η μέχρι σήμερα πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής φαίνεται να ευνοεί τη σύγκλιση των εθνικών οικονομιών και όχι την άρση των περιφερειακών ανισοτήτων, ιδιαίτερα εντός των κρατών μελών, β) η οικονομική δραστηριότητα εντός των κρατών μελών φαίνεται να συγκεντρώνεται ολοένα και περισσότερο στις πόλεις-πρωτεύουσές τους, γ) η Ελλάδα διαθέτει έναν από τους υψηλότερους δείκτες περιφερειακών ανισοτήτων (κ.κ.ΑΕΠ σε ΜΑΔ), δ) οι περιφερειακές αποκλίσεις στην Ελλάδα είναι ακόμα μεγαλύτερες με πιο σύνθετα κριτήρια, όπως η πρόσβαση σε υγειονομικές υπηρεσίες, ε) η εξέχουσα θέση της Αττικής (με όρους κ.κ.ΑΕΠ) στο σύνολο της χώρας φαίνεται να είναι «παραπλανητική» όσον αφορά τις εσωτερικές ανισότητες της, και στ) η «σιωπηλή» μεταρρύθμιση της πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής (από την οποία εξαρτάται το μεγαλύτερο τμήμα της δημόσιας επενδυτικής προσπάθειας στις ελληνικές περιφέρειες) προς εξυπηρέτηση της στρατηγικής της Λισαβόνας φαίνεται να ευνοεί τα μητροπολιτικά κέντρα και να αντιστρατεύεται το στόχο της περιφερειακής σύγκλισης.

Η περιφέρεια Αττικής στο ΚΠΣ ΙΙΙ και στο ΕΣΠΑ

Η μελέτη των περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων της Αττικής κατά την τρίτη και τέταρτη προγραμματική περίοδο διακρίνει μια βασική διαφοροποίηση. Στη τρίτη προγραμματική περίοδο, οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες αναγνωρίζονται ως διαρθρωτικό πρόβλημα της περιφέρειας και για αυτό προβλέπεται ειδικός άξονας παρέμβασης ειδικά για τις περιοχές της Δυτικής Αττικής και του δυτικού τομέα της Αθήνας, ενώ και ο άξονας για την αποκατάσταση των ζημιών από το σεισμό του 1999 είχε μια έντονη χωρική διάσταση υπέρ υποβαθμισμένων ΟΤΑ (Άνω Λιόσια, Αχαρνές, Ζεφύρι). Ωστόσο, με χρηματοοικονομικούς όρους, η εν λόγω μέριμνα δεν συγκέντρωσε παρά ένα χαμηλό μερίδιο του συνολικού ΠΕΠ (7,8%). Η «σιωπηλή» αλλαγή παραδείγματος της πολιτικής συνοχής μέσω της «Λισαβονοποίησης» αντανακλάται και στο ΠΕΠ Αττικής της περιόδου 2007-2013. Η Αττική συγκεντρώνει τη μερίδα του λέοντος μεταξύ των ΠΕΠ και το τρίτο μεγαλύτερο μερίδιο στο σύνολο των ΕΠ, αλλά δεν υπάρχει πλέον κανένας άξονας για την αντιμετώπιση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων. Η δε πρόβλεψη για την αστική αναζωογόνηση δεν περιλαμβάνει καμία δέσμευση προτεραιότητας υπέρ των υποβαθμισμένων περιοχών. Επιπρόσθετα, η ένταξη

της περιφέρειας σε καθεστώς μεταβατικής στήριξης (σταδιακή έξοδος από το στόχο «σύγκλιση») οδηγεί σε μείωση του μεριδίου πόρων για κοινωνικές υποδομές και προγράμματα αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού. Τέλος, σημειώνουμε ότι η αυξημένη χρηματοδοτική βαρύτητα της Αττικής στο σύνολο των ΠΕΠ «επικυρώνει» την αλλαγή παραδείγματος όσον αφορά την αναδιανεμητική διάσταση των εν λόγω προγραμμάτων: το κ.κ.ΑΕΠ των περιφερειών φαίνεται να μην έχει πλέον συστηματική σχέση με τους προβλεπόμενους πόρους ανά κάτοικο για κάθε περιφέρεια. Αυτή η αντίστροφη αναδιανομή φαίνεται να είναι ακόμα πιο έντονη εντός των ίδιων των περιφερειών, όπως διερευνούμε στην περίπτωση των ΟΤΑ της Αττικής.

Ενδοπεριφερειακές ανισότητες στην Αττική

Η επεξεργασία στοιχείων για τις δαπάνες (προϋπολογισμός) του ΚΠΣ ΙΙΙ ανά ΟΤΑ α και β' βαθμού σε συνδυασμό με στοιχεία για τον πληθυσμό, την ανεργία και το φορολογικό εισόδημα μας επιτρέπει (δεδομένων των παραδοχών και περιορισμών) να διατυπώσουμε την άποψη ότι *η παρατηρούμενη ευρεία ανισότητα πόρων μεταξύ των ΟΤΑ δεν ερμηνεύεται από τις αντίστοιχες διαφοροποιήσεις σε επίπεδο πληθυσμού, ανέργων και φορολογικών εισοδημάτων*. Παρατηρούνται μάλιστα και μια σειρά παραδόξων, αφού το πληθυσμιακό κριτήριο (κυρίαρχα) και η ανεργία (δευτερευόντως) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο υπόδειγμα κατανομής των δημόσιων επενδυτικών πόρων σε επίπεδο περιφέρειας, νομαρχίας και τοπικής αυτοδιοίκησης. Για παράδειγμα, περιοχές, όπως οι Θρακομακεδόνες, η Σαρωνίδα, τα Μελίσσια, ο Διόνυσος, η Βούλα και η Εκάλη να συγκεντρώνουν περισσότερους συγχρηματοδοτούμενους πόρους ανά κάτοικο σε σύγκριση με περιοχές, όπως οι Άγιοι Ανάργυροι, το Αιγάλεω, ο Κορυδαλλός, η Ελευσίνα, το Ζεφύρι, το Περιστέρι και η Νίκαια.

Καταληκτικά, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η ύπαρξη ανισοτήτων μεταξύ των χωρικών συνόλων (όπως και των κοινωνικών) δεν οφείλεται μόνο στις αρχικές συνθήκες (δυνάμεις της αγοράς) αλλά και στη δημόσια παρέμβαση στο βαθμό που η τελευταία τείνει να υπερχρηματοδοτεί τις ευημερούσες περιοχές έναντι των υποβαθμισμένων («φαινόμενο δευτερογενούς ανισότητας»). Οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες θα αποκτήσουν ακόμα μεγαλύτερη ένταση λόγω της «Λισαβονοποίησης» της πολιτικής συνοχής και της ένταξης της Αττικής στις περιφέρειες ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης. Προκύπτει επομένως η ανάγκη εκπόνησης και εφαρμογής ενός δημόσιου προγράμματος αναπτυξιακής και κοινωνικής στήριξης για την αντιμετώπιση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ανδρέου Γ. (2002)**, «Συνοχή και διαρθρωτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Κείμενα Εργασίας 2*, Πανεπιστήμιο Αθηνών / Τμήμα ΠΕΔΔ/ ΜΠΣ Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές, Παπαζήσης: Αθήνα.
- Καυκαλάς Γ**, επιμ. (2004), *Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης. Θεωρητικές προσεγγίσεις & πολιτικές*, Κριτική: Αθήνα.
- Λαγός Δ.** (2007), *Θεωρίες περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης*, Κριτική: Αθήνα.
- Λιαργκόβας Π., Ανδρέου Γ.** (2007), *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Παπαζήσης: Αθήνα.
- Μαλούτας Θ.** (2000), *Κοινωνικός και οικονομικός Άτλας της Ελλάδας. Οι Πόλεις*, Τόμος 1^{ος}, ΕΚΚΕ / Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Βόλος.
- Μαραβέγιας Ν**, επιμ. (2008), *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*, Θεμέλιο: Αθήνα.
- Μαραβέγιας Ν., Σακελλαρόπουλος Θ.**, επιμ. (2006), *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και Ελλάδα. Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτικές*, Διόνικος: Αθήνα.
- Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ.**, επιμ. (2007), *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση. Οργάνωση και Πολιτικές 50 Χρόνια*, Θεμέλιο: Αθήνα.
- Μπουρίκος Δ.** (2008), «Η 4^η Προγραμματική Περίοδος 2007-2013 και ο γενικός ελληνικός σχεδιασμός. Μια πρώτη κριτική προσέγγιση», *Εργασία στο πλαίσιο του Σεμιναρίου Περιφερειακής Πολιτικής και Ανάπτυξης, ΕΣΔΔ, ΙΘ΄ Εκπαιδευτική Σειρά* (επιβλέπουσα: Βίλμα Σινάνογλου).
- Μπουρίκος Δ.** (2008), «ΠΕΠ Αττικής 2007-2013. Αναπαραγωγή ανισοτήτων για τη Δυτική Αττική;», *Θριάσιο*, φ. 1117, 11 Αυγούστου 2008, σελ.5 (<http://www.thriassio.gr/1117.pdf>).
- Παπαδασκαλόπουλος Α., Χριστοφάκης Μ.** (2002), *Περιφερειακός προγραμματισμός*, Παπαζήσης: Αθήνα.
- Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ.** (2003), «Οι Περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα: μια εναλλακτική μέθοδος υπολογισμού», *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών 9 (28)*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας / Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης.
- Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ.** (2004), *Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Κριτική: Αθήνα.
- Ρούσσος Π., Τσαούσης Γ.** (2002), *Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες*, Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα.
- Τσούκαλης Α.** (1998), *Η Νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία*, Παπαζήσης: Αθήνα.
- Χατζημιχάλης Κ.**, επιμ. (1992), *Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική. Κείμενα από τη διεθνή εμπειρία*, Εξάντας: Αθήνα.
- Χρυσόγονος Κ.** (2003), *Συνταγματικό Δίκαιο*, Σάκκουλας: Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Ψυχάρης Γ.** (2004), «Τα περιφερειακά προγράμματα των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης: πρώτη αποτίμηση και προοπτικές», *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών 10-1*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας / Τμήμα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Ξενόγλωσση

- Benos N., Karagiannis S.** (2007), “Convergence and economic performance in Greece: New evidence at regional and prefecture level”, *KEΠΕ Κείμενα Εργασίας 95*, ΚΕΠΕ: Αθήνα.
- Bristow G.** (2005), “Everyone’s a winner: problematising the discourse of regional competitiveness”, *Journal of Economic Geography*, 5, 285-304.
- Easterly W.** (2007), “The Ideology of Development”, *Foreign Policy*.
- Ederveen S., de Groot H., Nahuis R.** (2002), «Fertile soil for Structural Funds ? », *CPB Discussion Papers No.10*.
- Ederveen S., Gorter J.** (2002), «Does European cohesion policy reduce regional disparities ? », *CPB Discussion Papers No.15*.
- Ederveen S., Gorter J., de Mooij R., Nahuis R.** (2002), *Funds and Games. The economics of European cohesion policy*, CPB.
- Krugman Paul** (1994), “Competitiveness: A dangerous obsession”, *Foreign Affairs*, March / April 1994, 28-44.
- Prodromidis P.I.** (2006), “A regional analysis of declared incomes in Greece”, *Studies 63*, ΚΕΠΕ: Athens.
- Perugini C., Martino G.** (2008), “Income inequality within European regions: determinants and effects on growth”, *Review of income and wealth*, 54 (3), 373-406.
- Quintin E., Saving J.** (2008), “Inequality and growth: Challenges to the old orthodoxy”, *Economic Letters*, Federal Reserve Bank of Dallas.
- Lopez H. (1999), Alesina A., Rodrik D. (1994), Barro J. (2000), Castello A., Rafael D. (2002), Forbes J. (2000), Benabou R. (1995).
- Persson T., Tabellini G.** (1994), “Is inequality harmful for growth?”, *American Economic Review*, 84 (3), 600-621.
- Paul Krugman** (1994), “Competitiveness: A dangerous obsession”, *Foreign Affairs*, March / April 1994, 28-44.

Πηγές⁴⁶

- Danuta Hubner**, “Regions and cities in the challenging world”, Speech/08/515, Open Days 2008- Closing session, Brussels, 9/10/2008.
- ECORYS** (2006), “Study on strategic evaluation on transport investment priorities under structural and cohesion funds for the programming period 2007-2013. Country report Greece”, European Commission / DG REGIO.
- European Commission** (1993), “Growth, competitiveness, employment. The challenges and ways forward into the 21st century”, *White Paper*, COM (1993) 700.
- European Commission** (2004), “Growing regions, growing Europe”. *Fourth report on economic and social cohesion*.
- European Commission** (2008α), “Fifth progress report on economic and social cohesion. Growing region, growing Europe”, COM (2008) 371.

⁴⁶ Περιλαμβάνονται επίσημα κείμενα πολιτικής, μελέτες και εκθέσεις κυβερνητικών οργανισμών και νομοθετικά και ευρύτερα διοικητικά κείμενα και έγγραφα.

European Commission (2008β), “On the results of the negotiations concerning cohesion policy strategies and programmes for the programming period 2007-2013”, COM (2008) 301.

European Commission (2006), “Study on strategic evaluation on transport investment priorities under Structural and Cohesion funds for the Programming Period 2007-2013. Country report Greece.

ΚΕΠΥΟ (2003), *Στοιχεία φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων*.

ΥΠΟΙΟ (2007), *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2014*, ΥΠΟΙΟ: Αθήνα, Ιανουάριος 2007.

ΥΠΟΙΟ (2008), «Πρώτες θέσεις της Ελλάδας για το μέλλον της Πολιτικής Συνοχής», Αρ. πρωτ. ΓΤΕΑ/5573, Αθήνα, 14/04/2008.

Διαδίκτυο

ΕΣΠΑ 2007-2013

ΚΠΣ ΙΙΙ (2000-2006)

Περιφέρεια Αττικής

ΠΕΠ Αττικής

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών

European Commission – Regional Policy

European Commission – Portrait of the Regions

World Bank- Growth and Inequality

www.espa.gr

www.hellaskps.gr/2000-2006.htm

www.papattikis.gr

www.papatt.gr/main.html

www.mnec.gr

http://ec.europa.eu/regional_policy/index_en.htm

<http://www.circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/index.htm>

www.worldbank.org

Παραρτήματα: Δείκτες και Πηγές δεδομένων

Δείκτης 1 - Απορροφητικότητα:

Προϋπολογισθέντες δαπάνες / Δαπάνες*100

Δείκτης 2 – Προϋπολογισθείσες δαπάνες ανά κάτοικο:

Προϋπολογισθείσες δαπάνες / πληθυσμός

Δείκτης 3 – Δαπάνες ανά κάτοικο:

Δαπάνες / Πληθυσμος

Δείκτης 4 – Πληθυσμιακή βαρύτητα

Πληθυσμός ΟΤΑ / Πληθυσμός οικείας Νομαρχίας*100

Δείκτης 5 – Χρηματοδοτικής βαρύτητας

Προϋπολογισθείσες δαπάνες / Προϋπολογισθείσες δαπάνες στο σύνολο της Νομαρχίας*100

Δείκτης 6 – «Εύνοιας»

Χρηματοδοτική βαρύτητα / Πληθυσμιακή βαρύτητα*100

Εάν $\Delta 6 > 1$, τότε ο ΟΤΑ λαμβάνει περισσότερους πόρους συγκριτικά με την πληθυσμιακή βαρύτητά του

Εάν $\Delta 6 < 1$, τότε ο ΟΤΑ λαμβάνει λιγότερους πόρους συγκριτικά με την πληθυσμιακή βαρύτητά του

Πηγές στοιχείων:

Πόροι ανά ΟΤΑ, 2000-2006:

ΠΕΤΑ / ΚΕΔΚΕ

Πληθυσμός, απασχολούμενοι, ανεργία,
μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός:

ΕΣΥΕ (Απογραφή 2001)

Δηλωθέν φορολογικό εισόδημα:

ΚΕΠΥΟ (2003)

Περιγραφική στατιστική και ανάλυση παλινδρόμησης:

Με τη χρήση της εντολής *data analysis* του Microsoft Excel

Mean	Αριθμητικός μέσος
Standard Error	
Median	Διάμεσος
Mode	Επικρατούσα τιμή
Standard Deviation	Απόκλιση
Sample Variance	Μεταβλητότητα
Kurtosis	Κύρτωση
Skewness	Λοξότητα
Range	Εύρος
Minimum	Ελάχιστη τιμή
Maximum	Μέγιστη τιμή
Sum	Άθροισμα
Count	Αριθμός τιμών
cv	Συντελεστής μεταβλητότητας*

*Συντελεστής μεταβλητότητας = απόκλιση / αρ. μέσος * 100

Παράρτημα Ι.

Στοιχεία ΠΕΤΑ για κατανομή πόρων ανά ΟΤΑ, 2000-2006.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	Πλήθος έργων	Προϋπολογισμός ενταγμένων έργων	Νομικές δεσμεύσεις	Δαπάνες	Πληθυσμός	Απορροφητικότητα
Δήμος Αγ. Ιωάννη Ρέντη	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	24	5246819	2959597	1962001	15060	37,4
Δήμος Αγίας Βαρβάρας	ΑΘΗΝΑ	48	21740327	20293030	15993647	30562	73,6
Δήμος Αγίας Παρασκευής	ΑΘΗΝΑ	20	1733454	1400577	1179221	56836	68,0
Δήμος Αγίου Δημητρίου	ΑΘΗΝΑ	25	3588680	2655942	1877463	65173	52,3
Δήμος Αγίου Στεφάνου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	6	3224025	2287646	1422011	9451	44,1
Δήμος Αγίων Αναργύρων	ΑΘΗΝΑ	19	10223524	7529407	7294511	32957	71,4
Δήμος Αθηναίων	ΑΘΗΝΑ	140	42673630	29288008	7964850	745514	18,7
Δήμος Αιγάλεω	ΑΘΗΝΑ	29	18521787	14623668	9425873	74046	50,9
Δήμος Αίγινας	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	13	2226175	815760	322932	13552	14,5
Δήμος Αλίμου	ΑΘΗΝΑ	28	16474580	16036327	5940903	38047	36,1
Δήμος Αμαρουσίου	ΑΘΗΝΑ	26	6010153	4181818	3522929	69470	58,6
Δήμος Αμπελακίων	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	2	202694	199321	174765	7060	86,2
Δήμος Άνω Λιοσίων	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	45	107440478	95777939	93965449	26423	87,5
Δήμος Αργυρούπολης	ΑΘΗΝΑ	19	2744613	2340612	1580633	33158	57,6
Δήμος Αρτέμιδος	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	5623246	2710740	63105	17391	1,1
Δήμος Ασπροπύργου	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	37	14132386	12138691	8586686	27741	60,8
Δήμος Αυλώνος	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2048546	1922855	555264	5184	27,1
Δήμος Αχαρνών	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	59	41024907	32179277	22660075	75341	55,2
Δήμος Βάρης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	3570431	2986576	2388616	10998	66,9

Δήμος Βιλίων	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	5	5865704	4120338	4141395	3215	70,6
Δήμος Βούλας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	20	10881524	11193434	5866917	25532	53,9
Δήμος Βουλιαγμένης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	22110	15800	15800	6442	71,5
Δήμος Βριλησίων	ΑΘΗΝΑ	21	10136339	7967570	6120616	25582	60,4
Δήμος Βύρωνα	ΑΘΗΝΑ	12	11102208	10219669	4068913	61102	36,6
Δήμος Γαλατσίου	ΑΘΗΝΑ	13	9230689	7974095	2104045	58042	22,8
Δήμος Γέρακα	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	6867819	5937249	4139363	13921	60,3
Δήμος Γλυκών Νερών	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	3635980	2843710	1625925	6623	44,7
Δήμος Γλυφάδας	ΑΘΗΝΑ	19	5555927	1020447	903461	80409	16,3
Δήμος Δάφνης	ΑΘΗΝΑ	22	13350507	9719209	7165983	23674	53,7
Δήμος Δραπετσώνας	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	28	11653402	11444038	5502144	12944	47,2
Δήμος Ελευσίνας	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	20	4904721	3386937	2642616	25863	53,9
Δήμος Ελληνικού	ΑΘΗΝΑ	3	437256	80108	56464	16740	12,9
Δήμος Ερυθρών	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	1084541	1056378	41889	3326	3,9
Δήμος Ζεφυρίου	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	12	1263295	1359134	985155	8860	78,0
Δήμος Ζωγράφου	ΑΘΗΝΑ	27	5843791	4593710	3909635	76115	66,9
Δήμος Ηλιούπολης	ΑΘΗΝΑ	20	943031	496064	474743	75904	50,3
Δήμος Ηρακλείου	ΑΘΗΝΑ	27	7501895	6724153	5714518	45926	76,2
Δήμος Ιλίου	ΑΘΗΝΑ	34	7375925	4619426	3776983	80859	51,2
Δήμος Καισαριανής	ΑΘΗΝΑ	12	1256498	906330	602188	26419	47,9
Δήμος Καλλιθέας	ΑΘΗΝΑ	47	16924398	16514620	15375688	109609	90,8
Δήμος Καλυβίων Θορικού	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	20	6620817	5632328	3711470	12202	56,1
Δήμος Καματερού	ΑΘΗΝΑ	29	10445775	5028474	3611176	22234	34,6
Δήμος Κερατέας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	4532317	4308880	4192162	13246	92,5

Δήμος Κερατσινίου	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	45	20892802	16703314	14471154	76102	69,3
Δήμος Κηφισιάς	ΑΘΗΝΑ	14	6177491	5552803	2013807	43929	32,6
Δήμος Κορυδαλλού	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	60	13553551	10483405	6328049	67456	46,7
Δήμος Κρωπίας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	22	8807083	6275371	3459375	25325	39,3
Δήμος Κυθήρων	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	9	2145674	1217213	158516	3354	7,4
Δήμος Λαυρεωτικής	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	22	7471765	4040501	2526997	10612	33,8
Δήμος Λυκόβρυσης	ΑΘΗΝΑ	8	7086944	5416966	4402323	8116	62,1
Δήμος Μάνδρας	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	1634587	1517428	1366229	12792	83,6
Δήμος Μαραθώνος	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	9	3073324	1021283	669686	8882	21,8
Δήμος Μαρκοπούλου Μεσογαίας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	12	29011118	18783446	15683505	15608	54,1
Δήμος Μεγαρέων	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	27	22772160	30995070	2332686	28195	10,2
Δήμος Μεθάνων	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	10	4550893	3986007	3600179	2057	79,1
Δήμος Μελισσίων	ΑΘΗΝΑ	14	15499324	12737198	11244319	19526	72,5
Δήμος Μεταμόρφωσης	ΑΘΗΝΑ	10	6642054	5736332	1206856	26448	18,2
Δήμος Μοσχάτου	ΑΘΗΝΑ	25	5507375	5217522	2129459	23153	38,7
Δήμος Νέας Ερυθραίας	ΑΘΗΝΑ	7	1172607	1045720	813029	15439	69,3
Δήμος Νέας Ιωνίας	ΑΘΗΝΑ	24	15460450	13964207	13279073	66017	85,9
Δήμος Νέας Μάκρης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	13	11751620	8518682	7838752	14809	66,7
Δήμος Νέας Περάμου	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	6	1429043	984310	419717	7480	29,4
Δήμος Νέας Σμύρνης	ΑΘΗΝΑ	18	6739035	5529286	4402254	73986	65,3
Δήμος Νέας Φιλαδέλφειας	ΑΘΗΝΑ	21	10097502	9138437	6412632	24112	63,5
Δήμος Νέας Χαλκηδόνας	ΑΘΗΝΑ	5	811371	806995	504698	10122	62,2
Δήμος Νέου Ψυχικού	ΑΘΗΝΑ	5	739255	275328	270132	10848	36,5
Δήμος Νικαίας	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	41	6091566	5221292	4374879	93086	71,8

Δήμος Παιανίας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	3457030	2931951	2018661	13013	58,4
Δήμος Παλαιού Φαλήρου	ΑΘΗΝΑ	16	722584	223841	223825	64759	31,0
Δήμος Παλλήνης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	13	5388214	4759022	3982076	16679	73,9
Δήμος Παπάγου	ΑΘΗΝΑ	2	859499	510309	509803	13207	59,3
Δήμος Πειραιά	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	54	20485709	15855023	8332300	175697	40,7
Δήμος Περάματος	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	41	14180192	12870712	8605591	25720	60,7
Δήμος Περιστερίου	ΑΘΗΝΑ	53	15103547	10850878	7213018	137918	47,8
Δήμος Πετρούπολης	ΑΘΗΝΑ	7	2114549	1059539	1057474	48327	50,0
Δήμος Πεύκης	ΑΘΗΝΑ	15	6230115	4266441	3623683	19887	58,2
Δήμος Πόρου	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	23	9482537	5864429	4321832	4348	45,6
Δήμος Ραφήνας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	17	12309697	7861804	3281535	11909	26,7
Δήμος Σαλαμίνας	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	10	2577946	1994921	272336	30962	10,6
Δήμος Σπάτων-Λούτσας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	13	7166764	6748577	5101622	10203	71,2
Δήμος Σπετσών	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	6	335961	179473	43719	3916	13,0
Δήμος Ταύρου	ΑΘΗΝΑ	15	17186826	15485617	12556417	14963	73,1
Δήμος Τροιζήνος	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	31	16345557	7470921	6718001	6507	41,1
Δήμος Ύδρας	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	6	1634663	533325	255148	2719	15,6
Δήμος Υμηττού	ΑΘΗΝΑ	12	2469427	2081491	1715740	11139	69,5
Δήμος Φιλοθέης	ΑΘΗΝΑ	1	18754	18754	18753	7310	100,0
Δήμος Φυλής	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	7942645	7309033	4839543	2947	60,9
Δήμος Χαϊδαρίου	ΑΘΗΝΑ	28	12109732	8263835	7439569	46276	61,4
Δήμος Χαλανδρίου	ΑΘΗΝΑ	19	11287943	5101937	2666719	71684	23,6

Δήμος Χολαργού	ΑΘΗΝΑ	9	2680302	479098	384449	32166
Δήμος Ψυχικού	ΑΘΗΝΑ	7	567910	555236	430049	10901
Δήμος Ωρωπίων	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	9	7869116	6174185	4969917	15295
Κοινότητα Αγίου Κωνσταντίνου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	23477	19797	19797	687
Κοινότητα Αγκιστρίου	ΠΕΙΡΑΙΑΣ	3	830825	412622	326993	920
Κοινότητα Αναβύσσου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	6	2463303	547905	563648	7189
Κοινότητα Ανθούσης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	244408	149251	149224	3024
Κοινότητα Ανοιξέως	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	2502155	2233313	1973414	5397
Κοινότητα Αφίδνων	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	5649276	4568632	3720157	2543
Κοινότητα Βαρνάβα	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	900000	864000		1722
Κοινότητα Διονύσου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	3235094	2894327	2396596	4987
Κοινότητα Δροσιάς	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	2619318	1813921	908704	5865
Κοινότητα Εκάλης	ΑΘΗΝΑ	1	2054292	1150404	1039348	5190
Κοινότητα Θρακομακεδόνων	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	9	12632224	4929575	2983636	4780
Κοινότητα Καλάμου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2416880	2153363	518171	5468
Κοινότητα Καπανδριτίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2889302	710427	445102	2937
Κοινότητα Κουβαρά	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	968452	968452	964915	1704
Κοινότητα Κρυονερίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	2634986	2502805	2012895	2721
Κοινότητα Μαγούλας	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	726603	690462	129688	4005

Κοινότητα Μαλακάσης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2486243	2150586	2150261	1788
Κοινότητα Μαρκόπουλου Ωρωπού	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	2644324	2212995	2107754	3894
Κοινότητα Νέας Πεντέλης	ΑΘΗΝΑ	3	423028	376824	274025	6156
Κοινότητα Νέων Παλατιών	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	22110	15005	15000	1800
Κοινότητα Οινόης	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	6603	6603	1981	581
Κοινότητα Παλαιάς Φώκαιας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2251616	2008021	1967912	3123
Κοινότητα Πεντέλης	ΑΘΗΝΑ	8	4667217	3377950	2404349	4829
Κοινότητα Πικερμίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	825394	759582	285839	2931
Κοινότητα Πολυδενδρίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	1173952	1050981	1016665	1438
Κοινότητα Σαρωνίδος	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	4852000	2820023	1711333	2102
Κοινότητα Σταμάτας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	874650	821033	483984	2470
Κοινότητα Συκαμίνου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	2117620	2018682	1253672	1522

Πηγή: ΠΕΤΑ (2008)

Παράρτημα II.

ΟΤΑ Περιφέρειας Αττικής:

Στοιχεία Απογραφής 2001 για την απασχόληση, την ανεργία, τους νέους άνέργους και το μη οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

Γεωγραφικά διαμερίσματα, νομοί, δήμοι / κοινότητες, δημοτικά / κοινοτικά διαμερίσματα, φύλο, ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί				Οικονο- μικώς μη ενεργοί				Οικονομικώς μη ενεργοί /ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ *100
	Σύνολο (3)	Απασχο- λούμενοι (1)	Ανεργοί			Απασχο- λούμενοι (1) / (3)*100	Ανεργοί		
			Σύνολο (2)	αυτούς "νέοι"			Σύνολο (2)	αυτούς "νέοι"	
						Απασχολούμεν οι	Άνεργοι	Νέοι	ΟΜΕνεργός
0. ΑΤΤΙΚΗ	1.675.660	1.513.160	162.500	72.032	1.736.236	90,3	10,7	44,3	103,6
0.1 ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΘΗΝΩΝ	1.213.716	1.101.922	111.794	48.987	1.209.657	90,8	10,1	43,8	99,7
0.2 ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	178.788	161.215	17.573	7.695	184.329	90,2	10,9	43,8	103,1
0.3 ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	63.212	55.381	7.831	4.332	69.940	87,6	14,1	55,3	110,6
0.4 ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	219.944	194.642	25.302	11.018	272.310	88,5	13,0	43,5	123,8
ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ	12.631	10.964	1.667	780	14.655	86,8	15,2	46,8	116,0
ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ	25.964	24.320	1.644	890	25.143	93,7	6,8	54,1	96,8
ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	30.062	27.123	2.939	1.205	27.703	90,2	10,8	41,0	92,2
ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΡΕΝΤΗ	6.705	5.950	755	197	6.873	88,7	12,7	26,1	102,5
ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ	4.604	4.219	385	213	3.903	91,6	9,1	55,3	84,8
ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ	14.738	13.348	1.390	787	14.952	90,6	10,4	56,6	101,5

ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	346.193	313.177	33.016	13.502	343.246	90,5	10,5	40,9	99,1
ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΑΛΕΩ	32.589	28.714	3.875	1.775	34.846	88,1	13,5	45,8	106,9
ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΝΑΣ	5.142	4.308	834	316	7.183	83,8	19,4	37,9	139,7
ΔΗΜΟΣ ΑΛΙΜΟΥ	16.991	15.687	1.304	635	17.186	92,3	8,3	48,7	101,1
ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ	31.774	29.341	2.433	1.013	30.993	92,3	8,3	41,6	97,5
ΔΗΜΟΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ	2.333	2.002	331	140	4.106	85,8	16,5	42,3	176,0
ΔΗΜΟΣ ΑΝΩ ΛΙΟΣΙΩΝ	11.424	9.867	1.557	698	11.695	86,4	15,8	44,8	102,4
ΔΗΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ	15.361	13.871	1.490	556	14.305	90,3	10,7	37,3	93,1
ΔΗΜΟΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ	7.766	6.751	1.015	260	7.819	86,9	15,0	25,6	100,7
ΔΗΜΟΣ ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟΥ	11.447	10.010	1.437	820	12.449	87,4	14,4	57,1	108,8
ΔΗΜΟΣ ΑΥΛΩΝΟΣ	2.153	1.914	239	45	2.654	88,9	12,5	18,8	123,3
ΔΗΜΟΣ ΑΧΑΡΝΩΝ	34.282	29.796	4.486	2.174	32.383	86,9	15,1	48,5	94,5
ΔΗΜΟΣ ΒΑΡΗΣ	4.770	4.294	476	187	5.126	90,0	11,1	39,3	107,5
ΔΗΜΟΣ ΒΙΛΙΩΝ	1.369	1.227	142	63	1.647	89,6	11,6	44,4	120,3
ΔΗΜΟΣ ΒΟΥΛΑΣ	11.085	10.410	675	278	11.812	93,9	6,5	41,2	106,6

ΔΗΜΟΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ	2.801	2.592	209	67	3.086	92,5	8,1	32,1	110,2
ΔΗΜΟΣ ΒΡΙΑΗΣΣΙΩΝ	11.732	10.970	762	308	10.913	93,5	6,9	40,4	93,0
ΔΗΜΟΣ ΒΥΡΩΝΟΣ	28.650	25.732	2.918	1.200	27.134	89,8	11,3	41,1	94,7
ΔΗΜΟΣ ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ	27.192	24.928	2.264	1.024	25.034	91,7	9,1	45,2	92,1
ΔΗΜΟΣ ΓΕΡΑΚΑ	6.601	5.934	667	229	5.689	89,9	11,2	34,3	86,2
ΔΗΜΟΣ ΓΛΥΚΩΝ ΝΕΡΩΝ	3.145	2.763	382	108	2.803	87,9	13,8	28,3	89,1
ΔΗΜΟΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ	36.068	33.310	2.758	1.216	36.132	92,4	8,3	44,1	100,2
ΔΗΜΟΣ ΔΑΦΝΗΣ	10.576	9.531	1.045	445	10.967	90,1	11,0	42,6	103,7
ΔΗΜΟΣ ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑΣ	5.179	4.492	687	319	6.716	86,7	15,3	46,4	129,7
ΔΗΜΟΣ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ	11.425	9.872	1.553	885	11.512	86,4	15,7	57,0	100,8
ΔΗΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ	7.680	7.068	612	260	7.293	92,0	8,7	42,5	95,0
ΔΗΜΟΣ ΕΡΥΘΡΩΝ	1.276	1.167	109	71	1.746	91,5	9,3	65,1	136,8
ΔΗΜΟΣ ΖΕΦΥΡΙΟΥ	3.396	2.895	501	195	3.851	85,2	17,3	38,9	113,4
ΔΗΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ	33.891	31.217	2.674	1.411	36.281	92,1	8,6	52,8	107,1
ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ	34.791	31.411	3.380	1.345	33.398	90,3	10,8	39,8	96,0

ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	21.175	19.360	1.815	793	20.060	91,4	9,4	43,7	94,7
ΔΗΜΟΣ ΙΛΙΟΥ (ΝΕΩΝ ΛΙΟΣΙΩΝ)	36.453	32.714	3.739	1.734	35.407	89,7	11,4	46,4	97,1
ΔΗΜΟΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ	11.519	10.603	916	421	12.803	92,0	8,6	46,0	111,1
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	49.759	44.527	5.232	2.421	51.343	89,5	11,8	46,3	103,2
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΥΒΙΩΝ ΘΟΡΙΚΟΥ	5.099	4.731	368	181	5.983	92,8	7,8	49,2	117,3
ΔΗΜΟΣ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ	9.955	8.956	999	485	9.603	90,0	11,2	48,5	96,5
ΔΗΜΟΣ ΚΕΡΑΤΕΑΣ	5.342	4.803	539	215	6.823	89,9	11,2	39,9	127,7
ΔΗΜΟΣ ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ	30.515	27.005	3.510	1.632	37.785	88,5	13,0	46,5	123,8
ΔΗΜΟΣ ΚΗΦΙΣΙΑΣ	19.877	18.209	1.668	632	20.143	91,6	9,2	37,9	101,3
ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	26.874	23.939	2.935	1.347	34.399	89,1	12,3	45,9	128,0
ΔΗΜΟΣ ΚΡΩΠΙΑΣ	11.497	10.538	959	409	11.307	91,7	9,1	42,6	98,3
ΔΗΜΟΣ ΚΥΘΗΡΩΝ	1.305	1.188	117	30	1.699	91,0	9,8	25,6	130,2
ΔΗΜΟΣ ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗΣ	4.427	3.497	930	451	5.090	79,0	26,6	48,5	115,0
ΔΗΜΟΣ ΛΥΚΟΒΡΥΣΕΩΣ	3.758	3.458	300	127	3.466	92,0	8,7	42,3	92,2
ΔΗΜΟΣ ΜΑΝΔΡΑΣ	5.218	4.658	560	361	6.190	89,3	12,0	64,5	118,6

ΔΗΜΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ	4.160	3.749	411	116	3.884	90,1	11,0	28,2	93,4
ΔΗΜΟΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ ΜΕΣΟΓΑΙΑΣ	6.447	5.925	522	240	7.716	91,9	8,8	46,0	119,7
ΔΗΜΟΣ ΜΕΓΑΡΕΩΝ	11.494	10.148	1.346	781	13.363	88,3	13,3	58,0	116,3
ΔΗΜΟΣ ΜΕΘΑΝΩΝ	640	593	47	17	1.267	92,7	7,9	36,2	198,0
ΔΗΜΟΣ ΜΕΛΙΣΣΙΩΝ	9.136	8.402	734	234	8.223	92,0	8,7	31,9	90,0
ΔΗΜΟΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ	12.704	11.474	1.230	558	10.756	90,3	10,7	45,4	84,7
ΔΗΜΟΣ ΜΟΣΧΑΤΟΥ	10.355	9.300	1.055	518	10.585	89,8	11,3	49,1	102,2
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΕΡΥΘΡΑΙΑΣ	6.971	6.487	484	222	6.862	93,1	7,5	45,9	98,4
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ	29.984	27.255	2.729	1.303	29.713	90,9	10,0	47,7	99,1
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ	6.260	5.606	654	257	7.204	89,6	11,7	39,3	115,1
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΠΕΡΑΜΟΥ	2.893	2.563	330	253	3.911	88,6	12,9	76,7	135,2
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ	33.560	30.994	2.566	1.187	34.081	92,4	8,3	46,3	101,6
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ	10.787	9.886	901	404	11.103	91,6	9,1	44,8	102,9
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ	4.581	4.182	399	174	4.657	91,3	9,5	43,6	101,7
ΔΗΜΟΣ ΝΕΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ	4.875	4.523	352	147	5.089	92,8	7,8	41,8	104,4

ΔΗΜΟΣ ΝΙΚΑΙΑΣ	38.605	33.972	4.633	2.061	45.821	88,0	13,6	44,5	118,7
ΔΗΜΟΣ ΠΑΙΑΝΙΑΣ	5.728	5.184	544	302	5.970	90,5	10,5	55,5	104,2
ΔΗΜΟΣ ΠΑΛΑΙΟΥ ΦΑΛΗΡΟΥ	27.925	25.704	2.221	924	31.181	92,0	8,6	41,6	111,7
ΔΗΜΟΣ ΠΑΛΛΗΝΗΣ	7.833	7.170	663	260	6.943	91,5	9,2	39,2	88,6
ΔΗΜΟΣ ΠΑΠΑΓΟΥ	5.404	5.066	338	152	6.726	93,7	6,7	45,0	124,5
ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	74.078	65.755	8.323	3.543	86.948	88,8	12,7	42,6	117,4
ΔΗΜΟΣ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ	10.199	9.076	1.123	513	12.803	89,0	12,4	45,7	125,5
ΔΗΜΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	61.729	55.616	6.113	3.048	62.197	90,1	11,0	49,9	100,8
ΔΗΜΟΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ	21.960	19.949	2.011	886	20.745	90,8	10,1	44,1	94,5
ΔΗΜΟΣ ΠΕΥΚΗΣ	9.117	8.411	706	321	8.786	92,3	8,4	45,5	96,4
ΔΗΜΟΣ ΠΟΡΟΥ	1.757	1.495	262	75	2.220	85,1	17,5	28,6	126,4
ΔΗΜΟΣ ΡΑΦΗΝΑΣ	5.208	4.847	361	139	5.666	93,1	7,4	38,5	108,8
ΔΗΜΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ	10.731	9.390	1.341	668	17.629	87,5	14,3	49,8	164,3
ΔΗΜΟΣ ΣΠΑΤΩΝ-ΛΟΥΤΣΑΣ	4.398	4.021	377	123	4.736	91,4	9,4	32,6	107,7
ΔΗΜΟΣ ΣΠΕΤΣΩΝ	1.517	1.381	136	50	2.005	91,0	9,8	36,8	132,2

ΔΗΜΟΣ ΤΑΥΡΟΥ	6.789	6.013	776	351	6.863	88,6	12,9	45,2	101,1
ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΙΖΗΝΟΣ	2.970	2.843	127	65	2.897	95,7	4,5	51,2	97,5
ΔΗΜΟΣ ΥΔΡΑΣ	1.092	990	102	35	1.384	90,7	10,3	34,3	126,7
ΔΗΜΟΣ ΥΜΗΤΤΟΥ	4.902	4.483	419	175	5.202	91,5	9,3	41,8	106,1
ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ	3.439	3.258	181	67	3.174	94,7	5,6	37,0	92,3
ΔΗΜΟΣ ΦΥΛΗΣ	1.200	1.072	128	76	1.395	89,3	11,9	59,4	116,3
ΔΗΜΟΣ ΧΑΙΔΑΡΙΟΥ	20.287	18.526	1.761	806	21.453	91,3	9,5	45,8	105,7
ΔΗΜΟΣ ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ	33.052	29.163	3.889	1.614	32.218	88,2	13,3	41,5	97,5
ΔΗΜΟΣ ΧΟΛΑΡΓΟΥ	14.141	13.065	1.076	489	15.252	92,4	8,2	45,4	107,9
ΔΗΜΟΣ ΨΥΧΙΚΟΥ	5.035	4.693	342	86	4.894	93,2	7,3	25,1	97,2
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	263	239	24	9	364	90,9	10,0	37,5	138,4
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	279	241	38	9	554	86,4	15,8	23,7	198,6
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΑΒΥΣΣΟΥ	3.257	2.939	318	165	3.281	90,2	10,8	51,9	100,7
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΘΟΥΣΑΣ	1.352	1.264	88	42	1.354	93,5	7,0	47,7	100,1
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΟΙΞΕΩΣ	2.507	2.319	188	124	2.366	92,5	8,1	66,0	94,4

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ	23	22	1	1	21	95,7	4,5	100,0	91,3
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΦΙΔΝΩΝ	1.154	1.066	88	32	1.146	92,4	8,3	36,4	99,3
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΒΑΡΝΑΒΑ	730	669	61	47	841	91,6	9,1	77,0	115,2
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ	631	575	56	27	738	91,1	9,7	48,2	117,0
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΙΟΝΥΣΟΥ	2.281	2.118	163	64	2.206	92,9	7,7	39,3	96,7
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΙΑΣ	2.634	2.454	180	76	2.573	93,2	7,3	42,2	97,7
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΕΚΑΛΗΣ	2.464	2.288	176	49	2.200	92,9	7,7	27,8	89,3
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΘΡΑΚΟΜΑΚΕΔΟΝΩΝ	2.214	2.025	189	104	2.112	91,5	9,3	55,0	95,4
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΛΑΜΟΥ	2.099	1.887	212	134	2.940	89,9	11,2	63,2	140,1
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΠΑΝΔΡΙΤΙΟΥ	1.339	1.255	84	54	1.287	93,7	6,7	64,3	96,1
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΥΒΑΡΑ	683	632	51	16	845	92,5	8,1	31,4	123,7
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ	1.257	1.183	74	51	1.148	94,1	6,3	68,9	91,3
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΟΥΛΑΣ	1.765	1.621	144	113	1.778	91,8	8,9	78,5	100,7
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ	758	698	60	27	896	92,1	8,6	45,0	118,2

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ ΩΡΩΠΟΥ	1.669	1.592	77	45	1.924	95,4	4,8	58,4	115,3
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΝΕΑΣ ΠΕΝΤΕΛΗΣ	2.829	2.590	239	120	2.730	91,6	9,2	50,2	96,5
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΝΕΩΝ ΠΑΛΑΤΙΩΝ	1.354	1.247	107	80	1.934	92,1	8,6	74,8	142,8
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΟΙΝΟΗΣ	305	281	24	16	403	92,1	8,5	66,7	132,1
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΑΛΑΙΑΣ ΦΩΚΙΑΣ	1.280	1.158	122	48	1.547	90,5	10,5	39,3	120,9
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΕΝΤΕΛΗΣ	2.311	2.055	256	187	1.961	88,9	12,5	73,0	84,9
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΙΚΕΡΜΙΟΥ	1.331	1.247	84	41	1.280	93,7	6,7	48,8	96,2
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΟΛΥΔΕΝΔΡΙΟΥ	651	606	45	25	661	93,1	7,4	55,6	101,5
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΡΟΔΟΠΟΛΕΩΣ	921	866	55	38	953	94,0	6,4	69,1	103,5
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΑΡΩΝΙΔΟΣ	920	851	69	18	966	92,5	8,1	26,1	105,0
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΚΑΛΑΣ ΩΡΩΠΟΥ	1.595	1.455	140	88	1.863	91,2	9,6	62,9	116,8
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΑΜΑΤΑΣ	1.107	1.057	50	32	1.136	95,5	4,7	64,0	102,6
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΥΚΑΜΙΝΟΥ	622	576	46	19	794	92,6	8,0	41,3	127,7
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΩΡΩΠΟΥ	573	493	80	35	577	86,0	16,2	43,8	100,7

Παράρτημα III:

**Υπολογισμός Δεικτών Πληθυσμιακής βαρύτητας,
Χρηματοδοτικής βαρύτητας και «Εύνοιας» ανά Νομαρχιακή
Αυτοδιοίκηση και ΟΤΑ ά βαθμού στην Περιφέρεια Αττικής.**

		Column1	Column2	Column3	Column4	Column5	Column6	Column7	Column8	Column9	Column10	Column11	Column12
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	Πλήθος έργων	Προϋπολ ογισμός ενταγμέν ων έργων	Νομικές δεσμεύσεις	Δαπάνες	Πληθυσ μός	Δείκτης 1: Απορρο φητικότ ητα	Δείκτης 2: Προϋπολογι σθέντες δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτης 3: Δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτης 4 Πληθυσμια κή βαρύτητα	Δείκτης 5 Χρηματοδο τική βαρύτητα	Δείκτης 6 Χρημ βαρ/Πληθ βαρύτητα	Δηλωθέν μέσο φορολογικό εισόδημα, 2003
Κοινότητα Οινόης	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	6603	6603	1981	581	30,0	11	3	0,4	0,004	1,0	
Δήμος Μάνδρας	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	1634587	1517428	1366229	12792	83,6	128	107	8,4	0,966	11,4	8909
Δήμος Ζεφυρίου	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	12	1263295	1359134	985155	8860	78,0	143	111	5,9	0,747	12,8	7246
Κοινότητα Μαγούλας	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	726603	690462	129688	4005	17,8	181	32	2,6	0,429	16,2	11608
Δήμος Ελευσίνας	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	20	4904721	3386937	2642616	25863	53,9	190	102	17,1	2,899	17,0	9517
Δήμος Νέας Περάμου	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	6	1429043	984310	419717	7480	29,4	191	56	4,9	0,845	17,1	6716
Δήμος Ερυθρών	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	1084541	1056378	41889	3326	3,9	326	13	2,2	0,641	29,2	6968
Δήμος Ασπροπύργου	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	37	14132386	12138691	8586686	27741	60,8	509	310	18,3	8,352	45,6	7885
Δήμος Μεγαρέων	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	27	22772160	30995070	2332686	28195	10,2	808	83	18,6	13,459	72,3	6887
Δήμος Βυλίων	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	5	5865704	4120338	4141395	3215	70,6	1824	1288	2,1	3,467	163,3	6977
Δήμος Φυλής	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	7942645	7309033	4839543	2947	60,9	2695	1642	1,9	4,694	241,2	9916
Δήμος Άνω Λιοσίων	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	45	107440478	95777939	93965449	26423	87,5	4066	3556	17,4	63,498	363,9	21836
	ΣΥΝΟΛΟ ΔΥΤΙΚΗΣ Α	174	169202766	159342323	119453034	151428	70,6	1117	789	100,0	100,000	100,0	

Dytiki Attiki		Column1	Column2	Column3	Column4	Column5	Column6	Column7	Column8	Column9	Column10	Column11	Column12
Mean		15,72727273	15381469,36	14485065,45	10859186,64	13713,364	50,592841	1005,589393	663,642225	9,056029028	9,090554326	89,99521357	9496,818182
Standard Error		4,410918084	9433416,828	8561037,167	8345997,693	3312,7572	9,1221121	395,0063284	334,382256	2,187678113	5,575214313	35,35108776	1321,799028
Median		8	4904721	3386937	2332686	8860	60,758926	326,0796753	106,803393	5,850965475	2,89872389	29,18249757	7885
Mode		#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A
Standard Deviation		14,62936027	31287104,11	28393748,1	27680542,85	10987,173	30,254623	1310,087781	1109,02048	7,255707462	18,490894	117,246294	4383,911423
Sample Variance		214,0181818	9,78883E+14	8,06205E+14	7,66212E+14	120717964	915,34222	1716329,994	1229926,43	52,64529078	341,913161	13746,69346	19218679,36
Kurtosis		0,002846133	9,61871582	8,226261764	10,75137625	-1,917786	-1,420865	2,001592895	4,55531312	-1,917785868	9,61871582	2,001592895	7,458785041
Skewness		1,119898586	3,048802561	2,813339449	3,266424662	0,4465257	-0,42213	1,665203835	2,13903201	0,446525725	3,048802561	1,665203835	2,612555706
Range		43	106713875	95087477	93923560	25248	83,595774	3938,390604	3543,6047	16,67327047	63,06863506	352,4662312	15120
Minimum		2	726603	690462	41889	2947	3,8623713	127,7819731	12,5944077	1,946139419	0,429427377	11,43584652	6716
Maximum		45	107440478	95777939	93965449	28195	87,458145	4066,172577	3556,19911	18,61940988	63,49806244	363,9020777	21836
Sum		173	169196163	159335720	119451053	150847	556,52125	11061,48332	7300,06448	99,61631931	99,99609758	989,9473492	104465
Count		11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Confidence Level(95,0%)		9,828137915	21018962,45	19075179,44	18596041,64	7381,283	20,325332	880,1289433	745,050093	4,874450578	12,42235157	78,76713175	2945,151755
cv		93,019054	203,40777	196,020848	254,904384	80,1202	59,80021	130,2805887	167,1112	80,12018778	203,407772	130,2805887	46,16189695

		Column1	Column2	Column3	Column4	Column5	Column6	Column7	Column8	Column9	Column10	Column11
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	Πλήθος έργων	Προϋπολογισμός ενταγμένων έργων	Νομικές δεσμεύσεις	Δαπάνες	Πληθυσμός	Δείκτης 1: Απορροφητικότητα	Δείκτης 2: Προϋπολογισθέντες δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτης 3: Δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτης 4: Πληθυσμιακή ή βαρύτητα	Δείκτης 5: Χρηματοδοτική βαρύτητα	Δείκτης 6: Χρημ. βαρ./Πληθ. βαρύτητα
Δήμος Βουλιαγμένης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	22110	15800	15800	6442	71,5	3	2	1,6	0,01	0,6
Κοινότητα Νέων Παλατιών	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	22110	15005	15000	1800	67,8	12	8	0,4	0,01	2,1
Κοινότητα Αγίου Κωνσταντίνου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	23477	19797	19797	687	84,3	34	29	0,2	0,01	5,8
Κοινότητα Ανθούσης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	244408	149251	149224	3024	61,1	81	49	0,7	0,10	13,7
Δήμος Παιανίας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	3457030	2931951	2018661	13013	58,4	266	155	3,2	1,44	45,1
Κοινότητα Πικερμίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	825394	759582	285839	2931	34,6	282	98	0,7	0,34	47,8
Δήμος Παλλήνης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	13	5388214	4759022	3982076	16679	73,9	323	239	4,1	2,24	54,8
Δήμος Αρτέμιδος	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	5623246	2710740	63105	17391	1,1	323	4	4,3	2,34	54,9
Δήμος Βάρης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	3570431	2986576	2388616	10998	66,9	325	217	2,7	1,48	55,1
Δήμος Αγίου Στεφάνου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	6	3224025	2287646	1422011	9451	44,1	341	150	2,3	1,34	57,9
Δήμος Κερατέας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	4532317	4308880	4192162	13246	92,5	342	316	3,2	1,88	58,1
Κοινότητα Αναβύσσου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	6	2463303	547905	563648	7189	22,9	343	78	1,8	1,02	58,2
Δήμος Μαραθώνος	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	9	3073324	1021283	669686	8882	21,8	346	75	2,2	1,28	58,7
Δήμος Κροπίας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	22	8807083	6275371	3459375	25325	39,3	348	137	6,2	3,66	59,0
Κοινότητα Σταμάτας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	874650	821033	483984	2470	55,3	354	196	0,6	0,36	60,1
Δήμος Αυλώνας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2048546	1922855	555264	5184	27,1	395	107	1,3	0,85	67,1
Δήμος Βούλας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	20	10881524	11193434	5866917	25532	53,9	426	230	6,2	4,52	72,4
Κοινότητα Καλάμου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2416880	2153363	518171	5468	21,4	442	95	1,3	1,00	75,0
Κοινότητα Δροσιάς	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	2619318	1813921	908704	5865	34,7	447	155	1,4	1,09	75,8

Κοινότητα Ανοίξεας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	4	2502155	2233313	1973414	5397	78,9	464	366	1,3	1,04	78,7
Δήμος Γέρακα	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	6867819	5937249	4139363	13921	60,3	493	297	3,4	2,85	83,8
Δήμος Ωρωπίων	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	9	7869116	6174185	4969917	15295	63,2	514	325	3,7	3,27	87,3
Κοινότητα Βαρνάβα	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	900000	864000		1722	0,0	523	0	0,4	0,37	88,7
Δήμος Καλυβίων Θορικού	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	20	6620817	5632328	3711470	12202	56,1	543	304	3,0	2,75	92,1
Δήμος Αχαρνών	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	59	41024907	32179277	22660075	75341	55,2	545	301	18,4	17,04	92,4
Δήμος Γλόκων Νερών	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	7	3635980	2843710	1625925	6623	44,7	549	245	1,6	1,51	93,2
Κοινότητα Κουβαρά	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1	968452	968452	964915	1704	99,6	568	566	0,4	0,40	96,5
Κοινότητα Διονύσου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	3235094	2894327	2396596	4987	74,1	649	481	1,2	1,34	110,1
Κοινότητα Μαρκόπουλου Ωρωπο	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	2644324	2212995	2107754	3894	79,7	679	541	1,0	1,10	115,3
Δήμος Σπάτων-Λούτσας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	13	7166764	6748577	5101622	10203	71,2	702	500	2,5	2,98	119,2
Δήμος Λαυρεωτικής	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	22	7471765	4040501	2526997	10612	33,8	704	238	2,6	3,10	119,5
Κοινότητα Παλαιάς Φώκαιας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2251616	2008021	1967912	3123	87,4	721	630	0,8	0,94	122,4
Δήμος Νέας Μάκρης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	13	11751620	8518682	7838752	14809	66,7	794	529	3,6	4,88	134,7
Κοινότητα Πολυδευδρίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	1173952	1050981	1016665	1438	86,6	816	707	0,4	0,49	138,6
Κοινότητα Κρυονερίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	8	2634986	2502805	2012895	2721	76,4	968	740	0,7	1,09	164,4
Κοινότητα Καπανδριτίου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2889302	710427	445102	2937	15,4	984	152	0,7	1,20	167,0
Δήμος Ραφήνας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	17	12309697	7861804	3281535	11909	26,7	1034	276	2,9	5,11	175,5
Κοινότητα Μαλακάσης	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	2486243	2150586	2150261	1788	86,5	1391	1203	0,4	1,03	236,1
Κοινότητα Συκαμίνου	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	2117620	2018682	1253672	1522	59,2	1391	824	0,4	0,88	236,2
Δήμος Μαρκοπούλου Μεσογαίας	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	12	29011118	18783446	15683505	15608	54,1	1859	1005	3,8	12,05	315,5
Κοινότητα Αφίδων	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	5649276	4568632	3720157	2543	65,9	2222	1463	0,6	2,35	377,1
Κοινότητα Σαρωνίδος	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	4852000	2820023	1711333	2102	35,3	2308	814	0,5	2,02	391,9
Κοινότητα Θρακομακεδόνων	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	9	12632224	4929575	2983636	4780	23,6	2643	624	1,2	5,25	448,6
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ		348	240784237	177345993	1,24E+08	408758	51,42426	589	303	100,0	100,00	100,0

Anatoliki Attiki		Column1	Column2	Column3	Column4	Column5	Column6	Column7	Column8	Column9	Column10	Column11
Mean		8,09302326	5599633,419	4124325,4	2948131	9506	54,25726	685,940715	359,799493	2,325581395	2,3255814	116,446059
Standard Error		1,52128274	1142753,864	851752,95	640963,3	1836,9919	3,819736	91,5399833	51,2086618	0,449408183	0,47459663	15,53992942
Median		4	3224025	2502805	1993155	5865	58,39293	514,489441	245,496754	1,434834303	1,33896846	87,34029999
Mode		3	22110	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	0,00918249	#N/A
Standard Deviation		9,97571803	7493538,213	5585317,6	4153917	12045,9615	25,04768	600,267813	335,797652	2,946966532	3,1121382	101,9021318
Sample Variance		99,5149502	5,61531E+13	3,12E+13	1,73E+13	145105187	627,3864	360321,447	112760,063	8,684611738	9,68540416	10384,04447
Kurtosis		15,8203944	13,23293836	15,714168	13,70993	21,5257391	-0,64366	3,22945724	2,00415061	21,52573914	13,2329384	3,229457241
Skewness		3,45390118	3,369714231	3,6000598	3,43906	4,11832736	-0,34497	1,85209075	1,42092255	4,118327356	3,36971423	1,852090755
Range		58	41002797	32164272	22645075	74654	99,63478	2639,29252	1462,9009	18,26361808	17,0288543	448,0492354
Minimum		1	22110	15005	15000	687	0	3,43216392	0	0,168070105	0,00918249	0,582647967
Maximum		59	41024907	32179277	22660075	75341	99,63478	2642,72469	1462,9009	18,43168819	17,0380368	448,6318834
Sum		348	240784237	177345993	1,24E+08	408758	2333,062	29495,4507	15471,3782	100	100	5007,180538
Count		43	43	43	42	43	43	43	43	43	43	43
cv		123,263183	133,8219425	135,42379	140,9	126,719561	46,16466	87,5101594	93,3291063	126,7195609	133,821942	87,51015936

			Column1	Column2	Column3	Column4	Column5	Column6	Column7	Column8	Column9	Column10	Column11
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΝΟ ΜΑΡ ΧΙΑ ΚΗ ΑΥΤ ΟΔΙ ΟΙΚ	ΤΟ ΜΕΑ Σ	Πλήθος έργων	Προϋπο λογισμός ενταγμέ νων έργων	Νομικές δεσμεύσ εις	Δαπάν ες	Πληθυσ μός	Δείκτη ς 1: Απορρ οφητικ ότητα	Δείκτης 2: Προϋπολο γισθέντες δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτη ς 3: Δαπάν ες ανά κάτοικ ο	Δείκτης 4 Πληθυσμια κή βαρύτητα	Δείκτης 5 Χρηματοδοτι κή βαρύτητα	Δείκτης 6 Χρημ βαρ/Πληθυ βαρύτητα
Δήμος Ταύρου	ΑΘΗ	Κεντρ	15	1,7E+07	1,5E+07	1E+07	14963	73,1	1149	839	0,56	4,5	809,22
Κοινότητα Πεντέλης	ΑΘΗ	Ανατολ	8	4667217	3377950	2E+06	4829	51,5	966	498	0,18	1,2	680,91
Δήμος Λυκόβρυσης	ΑΘΗ	Ανατολ	8	7086944	5416966	4E+06	8116	62,1	873	542	0,30	1,9	615,19
Δήμος Μελισσίων	ΑΘΗ	Ανατολ	14	1,5E+07	1,3E+07	1E+07	19526	72,5	794	576	0,73	4,1	559,23
Δήμος Αγίας Βαρβάρας	ΑΘΗ	Δυτικ	48	2,2E+07	2E+07	2E+07	30562	73,6	711	523	1,15	5,7	501,16
Δήμος Δάφνης	ΑΘΗ	Κεντρ	22	1,3E+07	9719209	7E+06	23674	53,7	564	303	0,89	3,5	397,30
Δήμος Καματερού	ΑΘΗ	Δυτικ	29	1E+07	5028474	4E+06	22234	34,6	470	162	0,83	2,8	330,99
Δήμος Αλίμου	ΑΘΗ	Νότια	28	1,6E+07	1,6E+07	6E+06	38047	36,1	433	156	1,43	4,4	305,06
Δήμος Νέας Φιλαδέλφειας	ΑΘΗ	Κεντρ	21	1E+07	9138437	6E+06	24112	63,5	419	266	0,90	2,7	295,03
Δήμος Βριλησίων	ΑΘΗ	Ανατολ	21	1E+07	7967570	6E+06	25582	60,4	396	239	0,96	2,7	279,15
Κοινότητα Εκάλης	ΑΘΗ	Ανατολ	1	2054292	1150404	1E+06	5190	51	396	200	0,19	0,5	278,86
Δήμος Πεύκης	ΑΘΗ	Ανατολ	15	6230115	4266441	4E+06	19887	58,2	313	182	0,75	1,6	220,71
Δήμος Αγίων Αναργύρων	ΑΘΗ	Δυτικ	19	1E+07	7529407	7E+06	32957	71,4	310	221	1,24	2,7	218,55
Δήμος Χαϊδαρίου	ΑΘΗ	Δυτικ	28	1,2E+07	8263835	7E+06	46276	61,4	262	161	1,74	3,2	184,36
Δήμος Μεταμόρφωσης	ΑΘΗ	Ανατολ	10	6642054	5736332	1E+06	26448	18,2	251	46	0,99	1,8	176,93
Δήμος Αιγάλεω	ΑΘΗ	Δυτικ	29	1,9E+07	1,5E+07	9E+06	74046	50,9	250	127	2,78	4,9	176,23
Δήμος Μοσχάτου	ΑΘΗ	Νότια	25	5507375	5217522	2E+06	23153	38,7	238	92	0,87	1,5	167,58
Δήμος Νέας Ιωνίας	ΑΘΗ	Ανατολ	24	1,5E+07	1,4E+07	1E+07	66017	85,9	234	201	2,48	4,1	164,99

Δήμος Υμηττού	ΑΘΗ	Κεντρ	12	2469427	2081491	2E+06	11139	69,5	222	154	0,42	0,7	156,19
Δήμος Βύρωνα	ΑΘΗ	Κεντρ	12	1,1E+07	1E+07	4E+06	61102	36,6	182	67	2,29	2,9	128,01
Δήμος Ηρακλείου	ΑΘΗ	Ανατολ	27	7501895	6724153	6E+06	45926	76,2	163	124	1,72	2,0	115,08
Δήμος Γαλατσίου	ΑΘΗ	Κεντρ	13	9230689	7974095	2E+06	58042	22,8	159	36	2,18	2,4	112,04
Δήμος Χαλανδρίου	ΑΘΗ	Ανατολ	19	1,1E+07	5101937	3E+06	71684	23,6	157	37	2,69	3,0	110,94
Δήμος Καλλιθέας	ΑΘΗ	Νότια	47	1,7E+07	1,7E+07	2E+07	109609	90,8	154	140	4,11	4,5	108,78
Δήμος Κηφισιάς	ΑΘΗ	Ανατολ	14	6177491	5552803	2E+06	43929	32,6	141	46	1,65	1,6	99,07
Δήμος Περιστερίου	ΑΘΗ	Δυτικ	53	1,5E+07	1,1E+07	7E+06	137918	47,8	110	52	5,18	4,0	77,15
Δήμος Ιλίου	ΑΘΗ	Δυτικ	34	7375925	4619426	4E+06	80859	51,2	91	47	3,03	2,0	64,27
Δήμος Νέας Σμύρνης	ΑΘΗ	Νότια	18	6739035	5529286	4E+06	73986	65,3	91	60	2,78	1,8	64,17
Δήμος Αμαρουσίου	ΑΘΗ	Ανατολ	26	6010153	4181818	4E+06	69470	58,6	87	51	2,61	1,6	60,95
Δήμος Χολαργού	ΑΘΗ	Ανατολ	9	2680302	479098	384449	32166	14,3	83	12	1,21	0,7	58,71
Δήμος Αργυρούπολης	ΑΘΗ	Νότια	19	2744613	2340612	2E+06	33158	57,6	83	48	1,24	0,7	58,32
Δήμος Νέας Χαλκηδόνας	ΑΘΗ	Κεντρ	5	811371	806995	504698	10122	62,2	80	50	0,38	0,2	56,47
Δήμος Ζωγράφου	ΑΘΗ	Κεντρ	27	5843791	4593710	4E+06	76115	66,9	77	51	2,86	1,5	54,09
Δήμος Νέας Ερυθραίας	ΑΘΗ	Ανατολ	7	1172607	1045720	813029	15439	69,3	76	53	0,58	0,3	53,51
Δήμος Γλυφάδας	ΑΘΗ	Νότια	19	5555927	1020447	903461	80409	16,3	69	11	3,02	1,5	48,68
Κοινότητα Νέας Πεντέλης	ΑΘΗ	Ανατολ	3	423028	376824	274025	6156	64,8	69	45	0,23	0,1	48,41
Δήμος Νέου Ψυχικού	ΑΘΗ	Ανατολ	5	739255	275328	270132	10848	36,5	68	25	0,41	0,2	48,01
Δήμος Παπάγου	ΑΘΗ	Ανατολ	2	859499	510309	509803	13207	59,3	65	39	0,50	0,2	45,85
Δήμος Αγίου Δημητρίου	ΑΘΗ	Νότια	25	3588680	2655942	2E+06	65173	52,3	55	29	2,45	0,9	38,79

Athina			<i>Column1</i>	<i>Column2</i>	<i>Column3</i>	<i>Column4</i>	<i>Column5</i>	<i>Column6</i>	<i>Column7</i>	<i>Column8</i>	<i>Column9</i>	<i>Column10</i>	<i>Column11</i>
Mean			20,5625	7880086	6113254	4E+06	55516,4	53,029	240,4472	138,18	2,083333333	2,083333333	1,701791078
Standard Error			3,06228	1119799	901115	603690	15301,4	2,9825	38,78052	25,945	0,57420858	0,296051931	0,272312311
Median			18,5	6203803	4823950	3E+06	32561,5	55,633	147,5157	51,832	1,22191801	1,640158478	1,03927019
Mode			19	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A
Standard Deviation			21,2161	7758195	6243106	4E+06	106011	20,663	268,6794	179,75	3,97823376	2,051107943	1,886635032
Sample Variance			450,124	6E+13	3,9E+13	2E+13	1,1E+10	426,96	72188,6	32311	15,8263438	4,207043794	3,559391742
Kurtosis			21,4546	7,35314	2,93258	1,1739	40,2081	-0,357	2,870669	4,8787	40,2081378	7,353141786	2,909403396
Skewness			4,0107	2,11615	1,55422	1,331	6,1069	-0,203	1,798437	2,1819	6,10690234	2,116148825	1,81158318
Range			139	4,3E+07	2,9E+07	2E+07	740685	87,081	1146,056	838,41	27,7952901	11,27707577	8,074135713
Minimum			1	18754	18754	18753	4829	12,913	2,565527	0,7583	0,1812153	0,004958174	0,018074516
Maximum			140	4,3E+07	2,9E+07	2E+07	745514	99,995	1148,622	839,16	27,9765054	11,28203394	8,092210229
Sum			987	3,8E+08	2,9E+08	2E+08	2664786	2545,4	11541,46	6632,4	100	100	81,68597173
Count			48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48
cv			103,179	98,4532	102,124	101,96	190,955	38,966	111,7415	130,09	190,95522	98,45318127	110,8617301
Athina			<i>Column1</i>	<i>Column2</i>	<i>Column3</i>	<i>Column4</i>	<i>Column5</i>	<i>Column6</i>	<i>Column7</i>	<i>Column8</i>	<i>Column9</i>	<i>Column10</i>	<i>Column11</i>
Mean			20,5625	7880086	6113254	4E+06	55516,4	53,029	240,4472	138,18	2,083333333	2,083333333	1,701791078
Standard Error			3,06228	1119799	901115	603690	15301,4	2,9825	38,78052	25,945	0,57420858	0,296051931	0,272312311
Median			18,5	6203803	4823950	3E+06	32561,5	55,633	147,5157	51,832	1,22191801	1,640158478	1,03927019
Mode			19	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A	#N/A
Standard Deviation			21,2161	7758195	6243106	4E+06	106011	20,663	268,6794	179,75	3,97823376	2,051107943	1,886635032
Sample Variance			450,124	6E+13	3,9E+13	2E+13	1,1E+10	426,96	72188,6	32311	15,8263438	4,207043794	3,559391742
Kurtosis			21,4546	7,35314	2,93258	1,1739	40,2081	-0,357	2,870669	4,8787	40,2081378	7,353141786	2,909403396
Skewness			4,0107	2,11615	1,55422	1,331	6,1069	-0,203	1,798437	2,1819	6,10690234	2,116148825	1,81158318
Range			139	4,3E+07	2,9E+07	2E+07	740685	87,081	1146,056	838,41	27,7952901	11,27707577	8,074135713
Minimum			1	18754	18754	18753	4829	12,913	2,565527	0,7583	0,1812153	0,004958174	0,018074516
Maximum			140	4,3E+07	2,9E+07	2E+07	745514	99,995	1148,622	839,16	27,9765054	11,28203394	8,092210229
Sum			987	3,8E+08	2,9E+08	2E+08	2664786	2545,4	11541,46	6632,4	100	100	81,68597173
Count			48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48
cv			103,179	98,4532	102,124	101,96	190,955	38,966	111,7415	130,09	190,95522	98,45318127	110,8617301

	Column1	Column2	Column3	Column4	Column5	Column6	Column7	Column8	Column9	Column10	Column11
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	Πλήθος έργων	Προϋπολογισμός ενταγμένων έργων	Νομικές δεσμεύσεις	Δαπάνες	Πληθυσμός	Δείκτης 1: Απορροφητικότητα	Δείκτης 2: Προϋπολογισθέντες δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτης 3: Δαπάνες ανά κάτοικο	Δείκτης 4 Πληθυσμιακή βαρύτητα	Δείκτης 5 Χρηματοδοτική βαρύτητα	Δείκτης 6 Χρημ. βαρ./Πληθ. βαρύτητα
Δήμος Τροιζήνος	31	1,6E+07	7470921	6718001	6507	41,1	2512	1032	1,202	12,3	10,27
Δήμος Μεθάνων	10	4550893	3986007	3600179	2057	79,1	2212	1750	0,380	3,4	9,05
Δήμος Πόρου	23	9482537	5864429	4321832	4348	45,6	2181	994	0,803	7,2	8,92
Κοινότητα Αγκιστριού	3	830825	412622	326993	920	39,4	903	355	0,170	0,6	3,69
Δήμος Δραπετσώνας	28	1,2E+07	1,1E+07	5502144	12944	47,2	900	425	2,391	8,8	3,68
Δήμος Κυθήρων	9	2145674	1217213	158516	3354	7,4	640	47	0,619	1,6	2,62
Δήμος Ύδρας	6	1634663	533325	255148	2719	15,6	601	94	0,502	1,2	2,46
Δήμος Περάματος	41	1,4E+07	1,3E+07	8605591	25720	60,7	551	335	4,750	10,7	2,25
Δήμος Αγ. Ιωάννη Ρέντη	24	5246819	2959597	1962001	15060	37,4	348	130	2,781	4,0	1,42
Δήμος Κερατσινίου	45	2,1E+07	1,7E+07	1,4E+07	76102	69,3	275	190	14,055	15,8	1,12
Δήμος Κορυδαλλού	60	1,4E+07	1E+07	6328049	67456	46,7	201	94	12,458	10,2	0,82
Δήμος Αίγινας	13	2226175	815760	322932	13552	14,5	164	24	2,503	1,7	0,67
Δήμος Πειραιά	54	2E+07	1,6E+07	8332300	175697	40,7	117	47	32,449	15,5	0,48
Δήμος Σπετσών	6	335961	179473	43719	3916	13,0	86	11	0,723	0,3	0,35
Δήμος Σαλαμίνας	10	2577946	1994921	272336	30962	10,6	83	9	5,718	1,9	0,34
Δήμος Νικαίας	41	6091566	5221292	4374879	93086	71,8	65	47	17,192	4,6	0,27
Δήμος Αμπελακίων	2	202694	199321	174765	7060	86,2	29	25	1,304	0,2	0,12
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΙΡΑΙΑ	406	1,3E+08	9,8E+07	6,6E+07	541460	49,662	244,592336	121,469	100,000	100,0	1,00

